T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İŞLETMECİLİK BİLİM DALI

ÖZGECİ DAVRANIŞ VE KONTROL ODAĞI İLE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ: AZERBAYCAN VE TÜRKİYE ARASINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

KANAN İBRAHİMOV

İstanbul, 2023

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İŞLETMECİLİK BİLİM DALI

ÖZGECİ DAVRANIŞ VE KONTROL ODAĞI İLE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ: AZERBAYCAN VE TÜRKİYE ARASINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

KANAN İBRAHİMOV

Danışman: DOÇ. DR. MALİK VOLKAN TÜRKER

İstanbul, 2023

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: Kanan İBRAHİMOV
Anabilim Dalı: İşletme
Bilim Dalı: Uluslararası İşletmecilik
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Malik Volkan TÜRKER
Tez Türü ve Tarihi: Yüksek Lisans-2023
Anahtar Kelimeler: Özgecilik, Özgeci Davranış, Kontrol Odağı, Sosyal Girişimcilik

ÖZET

ÖZGECİ DAVRANIŞ VE KONTROL ODAĞI İLE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ: AZERBAYCAN VE TÜRKİYE ARASINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

Bu araştırmanın konusu özgeci davranış ve kontrol odağı ile sosyal girişimcilik arasındaki ilişkiyi bulmaya yöneliktir. Bu üç kavramı birleştiren birçok unsur bulunmaktadır. Söz konusu üç olgu öncelikle literatür taramasına tabi tutulmuştur. Üç olgunun esas olan ortak unsuru kişinin davranışlarının toplumda ve kişinin kendi üzerinde bıraktığı etkidir. Kısaca açıklanacak olursa; özgeci davranış bir fedakârlık yapma, yardımda bulunma olarak nitelendirilirken, kontrol odağının kişinin yaşamı boyunca yaptıklarını içsel ve dışsal faktörlere atıf etmesi, sosyal girişimcilik ise toplumda dezavantajlı durumda olan kişilere yardımda bulunma eylemi olarak ifade edilebilir.

Bu çalışmanın amacı sosyal girişimcilik, özgeci davranış ve kontrol odağı olgularını ayrı ayrı inceleyerek aralarındaki ilişkiye ait bir saha araştırması gerçekleştirmektir. Bu araştırma kapsamında çevrimiçi anket formu düzenlenerek her olguya uygun birer ölçekten oluşan karma bir anket hazırlanmıştır. Bu anket doğrultusunda Azerbaycan ve Türkiye'de eş zamanlı olarak birer saha araştırması yapılmıştır. Kullanılan anket formu 4 bölümden ve 84 maddeden oluşmaktadır. Birinci bölümde örnekleme dahil olan bireylerin demografik özelliklerine yönelik 4 soru sorulmuştur. İkinci bölümde Hockerts (2015) tarafından geliştirilmiş ve Akar (2020) tarafından Türkçeleştirilmiş olan "Sosyal Girişimcilik Öncülleri Ölçeğinin" Türkçe uyarlanması kullanılmıştır. Bu ölçek 17 madde ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Üçüncü bölümde Rushton ve arkadaşları (1981) tarafından geliştirilen ve Önem (2019) tarafından Türkçeleştirilen, 20 maddeden oluşan Özgecilik ölçeği kullanılmıştır. Dördüncü bölümde ise Rotter'in geliştirmiş olduğu İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği 'nin Dağ (2002) tarafından Türkçeleştirilmiş ve Likert tipinde hazırlanmış olan hali kullanılmıştır. Söz konusu ölçek kontrol odağını beş faktör ve 47 maddelik bir envanter ile ölçmektedir. Araştırmanın veri toplama süreci 30 Ekim- 25 Aralık 2022 tarihleri arasında yürütülmüştür. Araştırma sonucunda bireylerin özgeci davranış ve kontrol odağı yönelimi ile sosyal girişimcilik yönelimi değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca bireylerin özgeci davranış düzeyleri ile sosyal girişimcilik yönelimleri açısından Azerbaycan ve Türkiye'den katılımcılar arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname: Kanan IBRAHIMOV
Field: Business Administration
Programme: International Management
Supervisor: Assoc. Prof. Malik Volkan TÜRKER (PhD)
Degree Awarded and Date: Master -2023
Keywords: Altruism, Altruistic Behaviour, Locus of Control, Social Entrepreneurship

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN ALTRUISTIC BEHAVIOR AND LOCUS OF CONTROL AND SOCIAL ENTREPRENEURSHIP: A COMPARATIVE RESEARCH BETWEEN AZERBAIJAN AND TURKEY

Our study seeks to understand the connection between Social Entrepreneurship, Locus of Control, and Altruistic Behaviour. These three ideas are connected by a number of factors. Within the framework of our investigation, each of them was looked at separately. The impact of a person's behaviour on society and on that person personally is the main factor linking the three notions. The locus of control refers to the internal and external factors that a person has done throughout his life, and social entrepreneurship can be explained as an act of helping people who are disadvantaged in society. To put it simply, altruistic behaviour can be described as making a sacrifice and helping. The purpose of this study was to investigate the relationship between the notions of social entrepreneurship, altruistic behaviour, and locus of control. A Google questionnaire and a questionnaire with scale questions appropriate for each idea were created within the parameters of this study. Fieldwork was carried out concurrently in Turkey and Azerbaijan in accordance with this survey. The study employed the online survey method. The used questionnaire has 4 sections and 84 questions. Four questions about the demographic details of the people who made up the sample were asked in the first section. The second component of the Hockerts (2015) “Social Entrepreneurship Precursors Scale” in Turkish consists of 17 questions and 4 sub-dimensions. A 20-item question designed by Rushton et al. (1981) to gauge altruism level was added in the third section. The Internal-External Locus of Control Scale developed by Rotter was replaced in the fourth section by the Locus of Control Scale developed by Dağ which is more thorough and Likert-type. The aforementioned scale uses a list of five elements and 47 items to measure the locus of control. The items were responded to on a 5-point Likert scale. The process of gathering study data took place between October 30 and December 25, 2022. As a result of the research, significant relationships were found between individuals' altruistic behaviour and locus of control orientation and social entrepreneurship orientation. In addition, significant differences were found between the participants from Azerbaijan and Turkey in terms of individuals' altruistic behaviour levels and social entrepreneurship orientations.

ÖNSÖZ

İnsan doğar, yaşar ve ölür. Bu bir hayat yolculuğudur. Bu yolculukta insana çoğu kişi eşlik etmektedir. Kişi hayatı boyu ona yolculuk eden kişilerden hep bir şeyler öğrenmektedir. Hayat yolculuğunun en önemli yılları insanın eğitim aldığı zamanlar olarak nitelendirsek, benim hayatımda tahsil almamda emeği geçen ve beni hep eğitim yolunda motive eden öğretmen ve hocalarım olmuştur diyebilirim. Hepsine katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Tez savunmamda değerli görüş ve katkılarından dolayı Prof. Dr. Müge Leyla Yıldız Şen ve Dr. Öğr. Üyesi. İsmail Özdemir hocalarıma teşekkür ediyorum.

Yüksek lisans eğitimi dönemi hayatımın en verimli yılları oldu diyebilirim. Bu zaman zarfında desteğini ve çok kıymetli zamanını ayırarak, her sorumu özenle cevaplayan ve bana eğitim hayatımda hep örnek olarak alacağım samimi ve değerli danışman hocam Doç. Dr. M. Volkan Türker'e en içten duygularımla teşekkür ederim.

İstanbul, 2023 Kanan İBRAHİMOV

İÇİNDEKİLER

GENEL BİLGİLER ... 3
ÖZET ... 3
GENERAL INFORMATION ... 4
ABSTRACT ... 4
ÖNSÖZ ... 5
KISALTMALAR ... 8
TABLO LİSTESİ ... 9
ŞEKİL TABLOSU ... 11
GİRİŞ ... 12
1. BÖLÜM ... 14
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE TEORİK ÇERÇEVESİ ... 14
1.1. Araştırma Sorusu ... 14
1.2. Araştırmanın Önemi ... 14
1.3. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı ... 14
1.4. Araştırmanın Kısıtları ... 14
1.5. Araştırmanın Ana Hipotezi ... 15
1.6. Araştırmanın Alt Hipotezleri ... 15
2. BÖLÜM ... 17
ÖZGECİLİK ... 17
2.1. Özgecilik Kavramı ... 17
2.2. Özgeciliğin Kuramsal Temelleri ... 19
2.2.1. Özgeciliğin Felsefi Temeli ... 21
2.2.2. Özgeciliğin Genetik Temeli ... 22
2.2.3. Özgeciliğin Ahlaki Temeli ... 24
2.2.4. Özgeciliğin Psikolojik ve Sosyal Psikolojik Temeli ... 25
2.3. Özgeciliği Etkileyen Faktörler ... 26
3. BÖLÜM ... 30
KONTROL ODAĞI ... 30
3.1. Kontrol Odağının Tanımı ... 30
3.2. Kontrol Odağının Kuramsal Temelleri ... 32
4. BÖLÜM ... 35
SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ... 35
4.1. Sosyal Girişimciliğin Tanımı ... 35
4.2. Sosyal Girişimciliğin Kuramsal Temeli ... 37
4.3. Sosyal Girişimciliğin Tarihi ... 38
4.4. Sosyal Girişimciliğin Önemi ... 38

4.5. Sosyal Girişimcilikte Kişilik Özellikleri 39
5. BÖLÜM 42
ÖZGECİ DAVRANIŞ VE KONTROL ODAĞI İLE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ARASINDAKİ İLİŞKİYE YÖNELİK AZERBAYCAN VE TÜRKİYE ARASINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR SAHA ARAŞTIRMASI 42
5.1. Araştırma Tasarımı 42
5.1.1. Araştırma Sorusunun Niteliği 42
5.1.2. Araştırmada Kullanılan Ölçekler 42
5.1.3. Araştırmanın Zaman Aralığı 42
5.1.4. Ana Kütle ve Örneklem 42
5.1.5. Veri Toplama ve Ölçekler 42
5.2. Verilerin Analizi 44
5.3. Veri Analizi ve Bulguların Yorumlanması 55
5.3.1. Demografik Verilerin Analizi 55
5.3.2. Normallik Analizi 58
5.4. Hipotez Testleri 61
5.4.1. Ana Hipotez 61
5.4.2. Araştırmanın Alt Hipotezleri 65
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 71
KAYNAKÇA 78
ÇEVRİMİÇİ KAYNAKLAR 86
EKLER 87
EK1 87
EK 2 123
ANKET SORULARI 123

KISALTMALAR

TDK: Türk Dil Kurumu

OZG: Özgecilik

EMP: Empati

TAY: Toplumsal Ahlaki Yükümlülük

SOGÖY: Sosyal Girişimcilik Öz Yeterliliği

ASD: Algılanan Sosyal Destek

KOKK: Genel İç Kontrol Odağı İnancı(Kişisel Kontrol)

KOSANS: Kontrol Odağı Şansa İnanma

KOCABA: Kontrol Odağı Çabalamanın Anlamsızlığı

KOKAD: Kontrol Odağı Kadercilik

KOAODİ: Kontrol Odağı Adil Olmayan Dünya İnancı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Sosyal Girişimcilik Tanımları 35
Tablo 2: Kurumların Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişimci Tanımları 36
Tablo 3: Sosyal Girişimcilik Ölçeği – Empati Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı 44
Tablo 4: Sosyal girişimcilik ölçeği – Empati boyutu İçin Toplam İstatistikleri 44
Tablo 5: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Toplumsal Ahlaki Yükümlülük Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı 44
Tablo 6: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Toplumsal Ahlaki Yükümlülük Boyutu İçin Toplam İstatistikler 45
Tablo 7: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Sosyal Girişimcilik Öz Yeterlilik Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı 45
Tablo 8: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Sosyal Girişimcilik Öz Yeterlilik Boyutu İçin Toplam İstatistikleri 45
Tablo 9: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Sosyal Girişimcilik Öz Yeterlilik Boyutu İçin Toplam İstatistikler 46
Tablo 10: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Sosyal Girişimcilik Öz Yeterlilik Boyutu İçin Toplam İstatistikler 46
Tablo 11: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Algılanan Sosyal Destek Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı 46
Tablo 12: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Algılanan Sosyal Destek Boyutu İçin Toplam İstatistikler . 47
Tablo 13: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Algılanan Sosyal Destek Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı 47
Tablo 14: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Algılanan Sosyal Destek Boyutu İçin Toplam İstatistikler . 47
Tablo 15: Özgecilik Ölçeği İçin Cronbach Alfa Katsayısı 48
Tablo 16: : Özgecilik Ölçeği İçin Toplam İstatistikler 48
Tablo 17: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Genel İç Kontrol İnancı (Kişisel Kontrol) Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı 49
Tablo 18: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Genel İç Kontrol İnancı (Kişisel Kontrol) Boyutu İçin Toplam İstatistikler 49
Tablo 19: Kontrol Odağı Ölçeğinin-Şansa İnanma Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı 50
Tablo 20: Kontrol Odağı Ölçeğinin-Şansa İnanma Boyutu İçin Toplam İstatistikler 50
Tablo 21: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Çaba Göstermenin Anlamsızlığı Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı 50
Tablo 22: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Çaba Göstermenin Anlamsızlığı Boyutu İçin Toplam İstatistikler 51
Tablo 23: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Kadercilik Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı 51
Tablo 24: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Kadercilik Boyutu İçin Toplam İstatistikler 51
Tablo 25: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Adil Olmayan Dünya İnancı Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı 52
Tablo 26: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Adil Olmayan Dünya İnancı Boyutu İçin Toplam İstatistikler ... 52
Tablo 27. Model Uyumu (Sosyal Girişimcilik Ölçeği) 53
Tablo 28. Model Uyumu (Kontrol Odağı Ölçeği) 54
Tablo 29: Araştırmaya Katılan Çalışanların Yaş Aralığına Göre Dağılım Verileri 55
Tablo 30: Araştırmaya Katılan Çalışanların Cinsiyetlerine Göre Dağılım Verileri 55
Tablo 31. Örnek Kitlenin Mevcut Çalışma Durumuna İlişkin Dağılımı 56
Tablo 32. Araştırmaya Katılanların Cinsiyetinin Ülke Özelinde Dağılımı 57
Tablo 33: Araştırmaya Katılanların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılım Verileri 57
Tablo 34: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin Normallik Test Sonuçları 59
Tablo 35. Özgecilik Ölçeğinin Normallik Test Sonuçları 59
Tablo 36. Kontrol Odağı Ölçeğinin Normallik Test Sonuçları 60

Tablo 37: Bireylerin Özgeci Davranışları ile Sosyal Girişimcilik Yönelimleri Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Tablosu..... 61
Tablo 38: Bireylerin Kontrol Odağı İle Sosyal Girişimcilik Yönelimleri Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Tablosu..... 63
Tablo 39: Bireylerin Azerbaycan ve Türkiye'de Özgeci Davranış Düzeyleri 65
Tablo 40: Bireylerin Azerbaycan ve Türkiye'de Özgeci Davranış Düzeyleri Hipotezinin Mann-Whitney U Testi 65
Tablo 41: Bireylerin Azerbaycan ve Türkiye'de Sosyal Girişimcilik Yönelimleri..... 66
Tablo 42: Bireylerin Azerbaycan ve Türkiye'de Sosyal Girişimcilik Yönelimleri Hipotezinin Mann-Whitney U Testi 66
Tablo 43: Bireylerin Azerbaycan ve Türkiye'de Kontrol Odağı Yönelimleri 68
Tablo 44: Bireylerin Azerbaycan ve Türkiye'de Kontrol Odağı Yönelimleri Hipotezinin Mann-Whitney U Testi 68
Tablo 45: Bireylerin Sosyal Girişimcilik Yönelimlerinin Cinsiyet Hipotezi 69
Tablo 46: Bireylerin Sosyal Girişimcilik Yönelimlerinin Cinsiyet Hipotezinin Mann-Whitney U Testi 70

ŞEKİL TABLOSU

Şekil 1: Araştırmaya Katılanların Yaş Aralığına Göre Yüzdelik Dağılımı 55
Şekil 2: Araştırmaya Katılan Çalışanların Cinsiyetlerine Göre Yüzdelik Dağılım 57
Şekil 3: Araştırmaya Katılanların Öğrenim Durumlarına Göre Yüzdelik Dağılımı..... 58

GİRİŞ

İnsanlık varoluşundan beri topluluklar halinde yaşamış ve toplumun bir parçası olmak için çaba içerisinde olmuştur. Toplumun bir parçası olmak için, yaşadığımız toplumun sorunlarını çözmemiz, insanların yaşam koşullarını iyileştirmelerine katkıda bulunmamız ile mümkündür. Kimisi bunu sorun çözme becerisi ile yaparken, bazıları maddi ve manevi imkânlarını seferber ederek yapmaktadır. Bu davranışlar bireyin kendi yeteneğinin farkına varmasına, kendini geliştirmesine ve bu eylemler sonucunda bireyin vefalı, fedakâr, özverili ve duyarlı biri olmasına olanak sağlamaktadır.

Yaradılışımız gereği insanların yardımına ihtiyaç duyarız. Bu da yaşadığımız toplumdaki bireylerin gayretleri sayesinde mümkündür. Bugün bize yapılan bir yardımın karşılığı, yarın bizim yardıma ihtiyacı olan başka bir bireye sunacağımız yardım olacaktır. Birilerine yardım etmek, ihtiyaçlarını gidermek, gücümüz buna yetmiyorsa o kişiye karşı duyarlı olmak bizim insanlık adına yapabileceğimiz en ulvi gereksinimlerimizdendir. Yaptığımız çalışmamız insanların bu düşüncelerini birleştiren kavramlara karşı olan bakış açısı arasındaki ilişkidir. Araştırmamıza konu olan üç olgu mevcuttur ki, bu olgular; "özgecilik", "kontrol odağı" ve "sosyal girişimciliktir".

"Özgecilik" veya diğer adıyla diğerkâmlık yaşadığımız toplumda bireylerin mutlu, duyarlı, vefalı olması için en önemli unsurlardan biridir. Özgecilik veya özgeci davranış bireyin duyarlı davranıp, yolda giderken yaşlı veya engelli birinin karşıya geçmesine yardım etmek, eşyalarını taşımakta zorlanan birisinin eşyalarını taşımasına yardım etmek, aç birinin karnını doyurmak ve bunun gibi maddi ve manevi olarak gerçekleştirilen eylemler bütünüdür. Özgecilik bir kişilik özelliğidir. Acıma, sevme, üzülme gibi duygular yaşayan insanlar genelde özgeci davranmaya meyillidir. Örneğin, soğuk havada terlikle gezen bir çocuk gördüğümüzde, çocuğa acıma hissi duyar, yardım etme eyleminde bulunuruz. Bu davranış sahibi bireylerde bu kişiliğin oturmasında yetiştiği ailenin ve ortamın (çevrenin) büyük etkisi vardır.

Araştırmada yer alan bir diğer olgu olan "Kontrol Odağı", bireylerin yaşadıklarının ortaya çıkış nedenleri konusunda sorumluluğu kime veya neye yüklediği ile ilgili bir kavramdır. Kontrol odağını tanımlarken iç kontrol ve dış kontrol odaklılık olarak iki boyuta ayırarak tanımlayabiliriz. Kişinin kendi yetenek ve becerilerinin farkında olup, yapabileceklerinin sınırını bilmesi ve nihayetinde sonucun iyi veya kötü olmasını kendi davranışı sonucunda olduğunu kabul etmesi kişinin iç kontrol odaklı olmasıdır. Bunun aksi olan, kendini keşfedememiş, yetenek ve becerilerinin farkında olmayan, başına gelebilecek olumsuz durumları şans, kader ve ikinci kişileri neden göstererek, sorumluluktan kaçan bireylerin dış kontrol odaklı olduğunu göstermektedir. Araştırmamızda her iki kontrol odağı boyutu da incelenmiştir.

"Sosyal Girişimcilik", geleneksel girişimciliğin bir kolu, bir biçimi gibi gözükse de geleneksel girişimcilik ile amaçları arasında önemli farklılıklar mevcuttur. Sosyal girişimciliğin amacı toplumda olumlu bir etki oluşturmaktır. Bunu yaparken takdir, övgü, gelir kazanma gibi bir beklenti içinde olmadan, kendi yetenek ve becerilerini toplumun refahı yolunda kullanma gayretidir. Sosyal girişimci

fırsatları değerlendirmesini bilen, yetenekli, sorun çözme odaklı kişilerdir. Sosyal girişim sonucunda kişinin tek tatmini sosyal değer ve bu değerin sürdürülebilir ve kalıcı olmasıdır. Günümüz sorunlarını çözmede her toplumda sosyal girişim eylemlerinin yapılması o toplumun refah düzeyine olumlu yönde etki sağlayacaktır. Sonuçta kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının toplumun her kesiminin ihtiyaç ve beklentilerini karşılamada yetersiz kaldığı zaman dilimleri mevcuttur. Bu gibi zamanlarda devreye bir sosyal girişimci, sosyal değer yaratma amaçlı bir sosyal girişimi ile toplumun kanayan yarasına merhem olabilir.

Bu çalışmada, burada bahsedilen tüm konularla alakalı birer literatür taraması yapılmış ve bu konularla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Her konu hakkında tanımı ve teorik çerçevesi bahse dâhil edilmiştir. Konu ile ilgili yerli ve yabancı kaynaklardan istifade edilmiştir. Ayrıca araştırma konumuz çerçevesinde her üç kavram ile alakalı hem Azerbaycan'da hem de Türkiye'de toplumun her kesiminden oluşan bireylerden oluşan birer örnek kitle üzerinde anket yolu ile bir saha araştırması yapılmıştır. Toplanılan veriler istatiksel paket programları yardımı ile analiz edilmiştir.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE TEORİK ÇERÇEVESİ

1.1. Araştırma Sorusu

Özgeci davranış, Kontrol odağı kavram ve çalışma yönleri açısından sosyal girişimcilik ile arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik aşağıdaki araştırma sorusu belirlenmiştir:

Bireylerin özgeci davranış ve kontrol odağı yönelimleri ile sosyal girişimcilik algıları arasında bir ilişki var mıdır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Günümüzde hem ekonomik hem de sosyal açıdan sürdürülebilirliğin tehdit altında olması, sosyal girişimlere duyulan ihtiyacı artırmaktadır. Sosyal girişim modeliyle oluşturulan organizasyonların temel dinamikleri diğerkâmlık, fedakârlık, özveride bulunma, duygudaşlık ve yardımseverlik gibi duygular ile oluşmaktadır. Birey olarak günlük hayatımızda farkında olmadan çevremizdeki insanlara karşı bu duygular doğrultusunda yardım yapmaktayız. Bu duygularımızı besleyen bazı somut kavramlar vardır. Araştırmamızda bireylerin sosyal girişimcilik eylemlerini icra ederken özgeci davranış ve kontrol odağı kavramlarına ne kadar önem vermeleri gerektiğini ve bu kavramları besleyen özellikler ile ilgili bir bilgi barındırması açısından önemlidir. Bu konu hakkında şimdiye kadar bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

Araştırmaya tabi olan konumuz hakkında yapılan literatür taraması sonucunda sosyal girişimcilik, özgeci davranış, kontrol odağı gibi kavramlar hakkında yerli ve yabancı kaynaklar incelenmiştir.

1.3. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Sosyal girişimcilik alanında çalışan veya araştırma yapanlar için yeni bir konu olacağı düşünülmektedir. Yazacağımız araştırma konusu kendi alanında yeni bir ilişkinin incelenmesini amaçlamıştır. Sosyal girişimcilik terim olarak yeni olsa da, içerik itibari ile uzun yıllardır yapılmakta olan bir faaliyettir. Bu faaliyeti gerçekleştiren girişimci bireylerin hangi özelliklere sahip olmaları, bu özellikleri hangi duygu ve düşünce içerisinde gerçekleştirdiklerini kapsamaktadır. Araştırmamızın amacı sosyal girişimcilikte sosyal girişimcilerin, özgecilik ve kontrol odağı ile ilişkisini araştırmaktır. Daha etkin bir ifade belirtirsek, insanları sosyal girişimciliğe yönelten faktörler arasında özgecilik ve kontrol odağı kavramlarının rolünü belirlemek olacaktır.

Araştırmamızda özgecilik ve kontrol odağı ile sosyal girişimcilik arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik teorik bir çalışma yapıldıktan sonra, Azerbaycan ve Türkiye'de saha araştırması yapılmış, toplanan veriler analiz edilmiştir.

1.4. Araştırmanın Kısıtları

Araştırmada konu alınan olgulardan Özgecilik ve Sosyal Girişimcilik yönelimi unsurları bireylerin içerisinde yer aldıkları toplumsal yapıların yaşadığı olaylardan etkilenebilecek niteliktedir. Doğal afet,

savaş, salgın, vb. durumlar toplumların milli birlik ve beraberlik duygularını tetikleyerek bireylerin davranışını etkileyebilecek niteliktedir. Saha araştırmasının yürütüldüğü iki ülkeden biri olan Azerbaycan Cumhuriyetinin uzun bir geçmişe sahip Dağlık Karabağ işgali sorununun nihayete kavuştuğu süreç, tarihe İkinci Karabağ savaşı olarak geçmiştir. 27 Eylül 2020 ile 10 Kasım 2020 tarihleri arasında cereyan eden savaş sonunda Dağlık Karabağ işgali Azerbaycan Cumhuriyeti lehine sonuçlanmış olsa da savaş esnasında yaşanan kayıplar neticesinde şehit yakınlarına toplumsal dayanışma bilinci ile yaklaşılması saha araştırmasına katılan bireylerin, özellikle özgecilik ve sosyal girişimcilik yönelimleri olgularına ilişkin algılamalarında kontrol altına alınamayan etkiler yaratmış olabilir.[1] Bu durum araştırmanın kısıtı olarak ele alınmaktadır.

Benzer bir durum 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin Kahramanmaraş İli merkezli çifte deprem felaketi sonrasında Türk toplumunu oluşturan bireyler için de geçerli olduğu söylenebilir.[2] Lakin bu araştırmanın veri toplama zaman aralığının 30 Ekim 2022 ile 25 Aralık 2022 tarihleri arasında olması söz konusu olası etkinin bu araştırma için geçerli olmayacağı anlamını taşımaktadır.

1.5. Araştırmanın Ana Hipotezleri

Hipotez 1.1: Bireylerin özgeci davranışları ile sosyal girişimcilik yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 1.0: Bireylerin özgeci davranışları ile sosyal girişimcilik yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Hipotez 2.1: Bireylerin kontrol odağı ile sosyal girişimcilik yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 2.0: Bireylerin kontrol odağı ile sosyal girişimcilik yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

1.6.Araştırmanın Alt Hipotezleri

Hipotez 3.1: Bireylerin özgeci davranış düzeylerine ilişkin algıları Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık gösterir.

Hipotez 3.0: Bireylerin özgeci davranış düzeylerine ilişkin algıları Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık göstermez.

Hipotez 4.1: Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimleri Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık gösterir.

Hipotez 4.0: Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimleri Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık göstermez.

Hipotez 5.1: Bireylerin kontrol odağı yönelimleri Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık gösterir.

[1] https://portal.azertag.az/az/node/24178
[2] https://tr.wikipedia.org/wiki/2023_Kahramanmara%C5%9F_depremleri

Hipotez 5.0: Bireylerin kontrol odağı yönelimleri Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık göstermez.

Hipotez 6.1: Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimleri cinsiyetlerine göre farklılık gösterir.

Hipotez 6.0: Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermez.

2. BÖLÜM

ÖZGECİLİK

2.1. Özgecilik Kavramı

Özgecilik, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne göre "diğerkâmlık" kelimesi ile aynı mana taşımaktadır. Kökeni Farsçadan alan diğerkâm kelimesi "başkalarını düşünen" anlamındadır (Kanar, 2007). Özgecilik kelime ve icraat anlamında bilim ve teknolojinin gelişmesi ile son yıllarda popülerlik kazanmasına rağmen XIX yüzyılda Auguste Comte tarafından kullanılarak bilime katılmıştır. Altruism diğer adıyla özgecilik olarak A. Comte tarafından "başkalarını düşünmek" olarak tanımlamıştır. "Alter" Latince de "diğer", "ism" ise Eski Yunanca ekinin birleşimidir (Turner, 2009). Diğerkâmlık veya diğer adıyla altruism olarak bilinen özgecilik; kişinin kendi içtenliği ile zamanını, maddi varlıklarını ve enerjisini harcayarak toplumdaki diğer bireyleri düşündüğü yardım etme eylemlerinin genel adıdır (Ümmet., 2013, p. 303). Birilerinin yaşam düzeylerini iyileştirmek adına kendinden ödün veren bir eylemde bulunmaya "özgecilik" veya "özgeci davranış" denir.

Egoizmi veya bencilliği yalnızca kendini düşünmek olarak tanımlarsak, özgecilik bu davranışın zıttı olarak, karşılık beklemeden yapılan bir davranıştır. Başka bir ifade ile insanın ilkel bir eylem olarak diğerlerinin ilgi ve refahına egoist olmayan bağlılık olarak tanımlanmaktadır. Özgeciliğin temelinde, insanın sadece kendisine değil, tanıdığı veya tanımadığı insanlara yardım etme düşüncesi var ve bu düşünceye göre özgeci davranış, bir çıkar gütmeksizin, sadece yardım amaçlı çıkarsız yapılmasını gerektirmektedir. Özgeci davranışın insana kazandırdığı, iyilik yapmanın vereceği sevinç ve mutluluk duygusu dışında, hiçbir ödül veya karşılık beklemeden yardıma ihtiyacı olan birine gönüllü yardım etme durumudur. Özgeci davranışta önemli olan etken özgeci davranışı yapanın niyetidir. Örneğin: yanan bir binadan, ödül ya da çıkar beklentisini düşünmeden, kendisini tehlikeye atarak tanımadığı birinin hayatını kurtaran ve sonrasında kimseye gözükmeden kaybolan kişi, özgeci davranışta bulunmuştur (Kasapoğlu, 2017).

Özgecilik kavramını benimsemiş insanlar dini düşünceleri, ahlaki duyguları aracılığıyla bulunduğu ortamdaki eksikleri düzeltmeye yönelik gayrette bulunma çabasındadır. Bu eksikleri fark edip özveride bulunması özgeciliğin olumlu sosyal davranış içermesidir. Olumlu sosyal davranış çoğu toplumlarda takdir ve teşvik görülmektedir. Özgeciliği de olumlu bir sosyal davranış olarak nitelendirirsek toplumsal yaşamın düzgün işleyişi için önemli bir yere sahiptir (Çetin, 2019).

İnsan doğası gereği sosyal olma isteği taşımaktadır. Bulunduğu toplumdaki insanlarla mütemadiyen iletişimde olmaktadır. Bu iletişim ilişkileri incelendiğinde insanların bir birilerine karşı hep yardımlaşma içerisinde olduğu görülmektedir (Cüceloğlu, 1991). Özgeci davranışın en güzel tanımı, bireyin ödül veya çıkar beklentisi olmadan başkaları için gayret içinde olmasıdır. Bu davranış, literatür de yardımsever ya da prososyal davranış olarak tanımlanmaktadır (Baloğlu, 2021, p. 28).

Özgeci birey veya olay, kişiler karşısında duygusal vicdanı ile değil de ussal vicdanını esas alarak davranır; başkaları ile empati içerisinde olarak, onları onlar kadar anlayabilmekte olup, başkalarının zararına olan davranış türlerinin aksine yararına olabilecek davranış türlerine yönelir (Başaran, 2005).

Özgeciliği "çıkar gözetmeksizin başkalarının iyiliği için özveride bulunmayı bir ilke olarak benimseyen ahlaki bir tutum ve görüş olduğunu ve her kişinin asıl yükümlülüğünün, kendisini başkalarına, topluma adamak olduğu düşüncesine dayanan ahlaki görüş" olarak tanımlayabiliriz. Özgeciliği bazen verme, paylaşma, iş bölümü yapma, yardım etme olarak günlük hayatımızda farkında olmadan toplum yanlısı tavırlarla yapıyoruz (Monroe, 2014). İnsanların fark etmeden kullandıkları yardımseverlik, iyilikseverlik, paylaşma gibi kavramlar özgecilik düşüncesinin ele aldığı sorunlardır. Birey bu kavramları yetiştiği toplumda ahlaki tutum olarak benimsemiş ve bu şekilde eğitim görmüş ola bilir, fakat hayatının ilerleyen kısımlarında günlük rutinine mal etmiş olması ve bilinçli bir şekilde uygulaması bilmeden özgeci davranış sergilemesidir. Buda bireyin yetiştiği toplumun önemini arz etmektedir.

Comte özgeciliğin ahlaki bir hareket olduğunu düşünerek şöyle açıklar: "Egoizmi özgeciliğe çevirmek için entelektüel etki kadar ahlaki etki de gereklidir". Böyle bir toplumun gerçekleşebilmesi için özgeciliğin ahlaki boyut olması gereklidir. Bu ahlaki bir boyuta sahip olan bireyler toplumda etkin bir biçimde yer alırlar ve onların eylemlerini seçmelerindeki önemli nokta özgeci eylemleri seçmeleridir (Günör, 2019).

Comte'un sisteminde özgecilik, diğer insanları gözeten bütün duyguların bütünlüğü anlamına gelir, buda özgeciliğin felsefesi için önemlidir; çünkü Comte, insanlığın temelini özgecilik olarak kabul eder (Kasapoğlu, 2014).

Diğerleri için yaşama olarak özgeciliği tanımlayan Auguste Comte şu ifadeleri kullanır:

"Birey istikrarının kaynağını bulabilmek için, kendisini kendi dışındaki bir varoluşa tabi kılmak zorundadır. Bu koşul, onu başkaları için yaşamaya iten eğilimlerin dürtüsü dışında etkin bir şekilde gerçekleştirilemez. İnsan olsun hayvan olsun, kendi dışında hiçbir şeyi sevmeyen ve gerçekten yalnızca kendisi için yaşayan varlık, tam da bu nedenle, yaşamını rezil bir uyuşukluk ve kontrolsüz heyecanın sefil bir değişimi içinde geçirmeye mahkûmdur. Açıktır ki, tüm canlılarda ilerlemenin temel özelliği, canlılığın temel niteliği olarak gördüğümüz genel uzlaşının daha mükemmel hale gelmesidir. Bundan, toplumlarda olduğu kadar bireylerde de mutluluk ve değerin, sempatik içgüdülerin yeterli üstünlüğüne bağlı olduğu sonucu çıkar. Bu nedenle, "Başkaları için yaşa" ifadesi, Pozitivizmin tüm ahlaki kodunun en basit özetidir (Campbell, 2006).

Comte'un pozitivizm ve özgecilik arasındaki ilişki, bireye öğretilen ahlakın - şahsi dürtüyü sosyal dürtüye tabi kılarak insani duyguların hayvaniyete hâkim kılması ile kendisi için değil, başkası için yaşamak olduğunu benimsemesi ile ilişkilidir (Bertrand ve ark., 2001).

Bu düşünceye binaen, ahlaki bir toplum, akıl sahibi olan bireylerin kendi çıkarları yerine başkalarının çıkarlarını tercih etmesi ile mümkündür. Egoist bir toplumda hayat zor ve yaşanılamaz olur. Egoizme

sahip olan toplumların, kendi içsel durumlarındaki savaşlarını yalnız eğitim gücü ile yene bilirler. Başka bir ifade ile egoizm insanın fıtratında olup özgeci davranışla geri dönüş sağlana bilir. Özgeciliğin ilk öğrenildiği yer aile olduğu için ahlaki bir aktarım önemlidir. Özgeciliğin aileden başlamasına rağmen tam gelişimine ulaşamaz. Comte 'un bulgularına göre ahlaki gelişme erişilmek için zekâ ve özgeci davranış arasındaki ilişkinin toplumun eğitime verdiği değer ile mümkün olacaktır. Toplumun değerleri insanlar arasındaki ilişkiyi teşkil eden önemli etkendir (Çetin, 2019).

Değerler, toplumsal olarak neyin doğru olduğu hakkında paylaşılmış düşüncelerdir (Düzgüner, 2019). Bir toplumun inanç ve ideolojisi toplumun değerlerini belirlemede önemli etkendir. İnsanlar arasında benimsenmiş, kabul edilmiş ve devam eden her türlü ideolojik ve ilahi kaynaklı davranış, kural ve kıymetler değerlendirilirken başvurulan ölçüt toplumun değerleridir. Değer kavramı insanı hayvan cinsinden ayıran en önemli unsurdur. Değerler model alma ve taklit yolu ile bireylerde yer etmektedir. Örneğin, çocuk babasının dedesine gösterdiği saygıyı model alma veya taklit etme yolu ile benimsemektedir. İnsanlığı yüceltebilmek adına bu nitelikleri korumak gerekmektedir. Bu değerler bireyin yaşam biçimini oluşturarak, sosyal değerleri öğrenmeyle gerçekleşmektedir (Sari, 2005).

Değerlere önem verilen bir toplumda bulunmak sosyal kültürel unsurlara anlam katan bireylerin yetişmesine olanak sağlamaktadır. Sosyolojik açıdan baktığımızda değer kavramı toplumun ve bireyin bilinçaltı olgularını ifade eden önemli niteliktir (Hançerlioğlu, 1986). Değer insanlara doğruyu gösteren temel yapıdır ki, bu yapılar sonucunda toplumun dengesini ve mutluluğunu oluşturmaktadır. Buna göre de toplumu oluşturan bireylerin davranış şekilleri sosyolojik çalışmaların ana noktası olmuştur. Anlaşılacağı üzere bir toplumun değerleri insanlara doğruyu göstermekle birlikte toplumun dengesinin oluşmasında vazgeçilmez etkendir (Düzgüner, 2019).

2.2. Özgeciliğin Kuramsal Temelleri

Comte için özgecilik, yeni ve "insancıl bir dinin" ve toplumsal ahlak normlarının kuramsallaşmasında bilimsel ve bencil duyguları sınırlandıran bir unsurdur (Thomas Dixon, 1981).

Comte göre kişisel çıkar, ekonomide servetin söz konusu olduğu üretim ve dağıtımda; özgecilik ise tüketim sürecinde ve genellikle aile içinde geçerli olan bir özelliktir. İnsanların günlük hayatlarında genellikle kullandıkları yardımlaşma, iyilik yapma, paylaşma gibi kavramların toplumda ne işe yaradığı ve ne anlama geldiği temel sorunlar, özgeciliğin ilgi alanı içerisindedir. Özgecilik kavramı yukarıda bahsettiğimiz kavramlarla ilişkili olduğu için insan hayatında önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz (Çetin, 2019).

Özgecilik kavramının düşünürü A. Comte göre, özgecilik ahlaki bir kavramdır. Comte şöyle ifade eder: "Egoizmi özgeciliğe çevirmek için entelektüel etki kadar ahlaki etki de gereklidir" (Kasapoğlu, 2017). Ahlaki bir boyut için özgeciliği insanların günlük hayatlarında gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Comte'un insanların hayatlarında gerçekleşmesini hayal ettiği özgecilik, bireylerin toplumda eylemlerini seçerken özgeci eylemleri seçmeleridir (Dilmaç, 1999). Özgecilik çevresindeki insanların

sorunlarına karşı empati duygusuna sahip olmaktır. Budak (2009)'a göre özgecilik demek başkasının yararını düşünüp kendi çıkarından vazgeçmektir. Özgecilikte beklenti yoktur. Beklenti olmadan yapılan bu iş sayesinde kişi kendini iyi hisseder (Parmaksız, 2020). Özgeciliği diğer davranışlardan ayıran özellik kendinden bir şeyler katması ve bu yolla mutlu olmaya çalışmasıdır.

Özgeciliği bazen sadece bağış yapma, her hangi bir sosyal yardımda bulunma gibi olumlu sosyal davranış olarak tanımlanmaktadır, lakin her olumlu sosyal davranışı özgeci davranış olarak kabul edilmemektedir (Çapçı, 2021, p. 28). Monroe (1994)'ya göre özgeci davranış sergileyen bireyin, kendisine zarar verebilecek durumda bile fedakârlık yaparak, başka birisine yardım etmeyi amaçlayan davranış olarak adlandırmaktadır. Bu tanım özgeciliği dört özelliğe bağlamaktadır (Monroe, 1994):

- Özgeci davranış eylem içermeli, iyi niyet veya iyi düşünme özgeci davranış olarak kabul görmemektedir.
- Özgeciliğin amacı birinin refah düzeyinin iyileşmesine katkı sağlamaktır. Yani kendinin refah düzeyini iyileştirmek amacıyla bir davranışta bulunuyorsa ve bu davranış sonucunda başkasının da refahının artmasını sağlıyorsa bu davranış özgecilik olarak kabul görmemektedir.
- Özgeciliğin niyeti sonucuna göre daha önemlidir. Örneğin, birine yardım etme niyeti ile yapılan bir davranışın sonucu kötü veya uzun vadede olumsuz olursa bu özgeciliği azaltmamaktadır.
- Özgeci davranışta bulunan kişinin refahında bir kısım azalma riski olduğunu bilmeli, kişi hem kendi refahını hem de başkasının refahını iyileştirmeye yönelik bir davranışta bulunması özgeci bir davranış değil de kolektif bir davranış olarak değerlendirilmektedir.

Yardımsever bir davranıştan özgeciliği ayıran özellik; yardımsever davranış bireyin maddi durumu iyi olması ile maddi sıkıntıları olan birisine maddi yardımda bulunması olarak tanımlanmaktadır. Özgeciliği ise bireyin maddi durumunun iyi olmadığı halde kendisinden maddi durumu daha kötü olduğu veya kendisi ile aynı maddi durumda olan birisinin ihtiyacını kendi ihtiyacından üstün tutarak karşısındakinin ihtiyacını tercih etmesi olarak tanımlayabiliriz.

İnsanların günümüzde menfaatleri doğrultusunda davranması sık sık karşılaşılan bir durumdur. Bu durumda şayet kişisel menfaat ortak menfaatle bağdaştırılabilirse, kişinin refahı ile herkes için en iyi olan şey aynı ise bir sorun olmadığını diyebiliriz; eğer çatışırlarsa, özgecil bir neden insanın ortak iyiliğe karşı harekete geçmesine neden olabilir ki, deneye dayalı bulgularda duygudaşlık duyulan bireye fayda sağlamak amacıyla motive olmuş eylem sonucunda, empatiden oluşan fedakârlığın gücünü kanıtlamaktadır (Gamze Ebru Çiftçi & Alper Gürer, 2019).

Özgeci davranışların nedenlerini araştırmaya yönelik insanlar üzerinde birçok çalışmalar yapılmıştır (Hoffman, 1981; Krebs, 1975; Mastain, 2006). Yapılan çalışmalar özgeciliğin kuramsal temellerini oluşturmaya yönelik olmuştur. Özgeciliğin doğuştan, sosyoloji-kültürel yapısının etkisiyle geliştirdiği veya özgeci davranışın sergilenmesini sağlayan çok özel etkenlerden mi olduğuna dair birçok sorunun

cevabını bulmaya yönelik çalışmalardır (Özgöl, 2019). Bu çalışmalar doğrultusunda özgeciliğin kuramsal temelini oluşturan faktörlere bakılmıştır.

2.2.1. Özgeciliğin Felsefi Temeli

Batı düşüncesinde özgeciliğin temeli stoacı düşünürlere dayandırılabilir. Stoacılar için temel amaç insan mutluluğudur. Bunun içinde doğaya uygun yaşaması gerekir. İnsan eylemleri doğal yasalarla örtüşmelidir. Stoacılara göre bilgelik insan için en önemli erdemdir. Doğaya uygun yaşaması ve kendisini doğanın ayrılmaz bir parçası olarak görmesi bilgelik emaresidir. Bilgeliğe göre insanın etrafında olup biten olumlu veya olumsuz tüm olayları kabullenmesi insan mutluluğuna, bu olup biteni değiştirmeye kalkması mutsuzluğa neden olacağını iddia ederlerken insanın dünyanın gidişatını olduğu gibi kabul ettiği takdirde sıkıntı ve gerginlikten kurtulmanın mümkün olduğu savunulur. Comte, Özgecilik kavramını insanlığın ahlak ve kültür bakımından gelişmesinde önemli faktör olduğunu ve "başkaları için yaşama olarak" tanımlamaktadır. Comte hodkâmlık ve özgeciliğin temelini bireyin ahlaki durumu ile ilişkili olduğunu ireli sürmüştür (Cevizci, 2008, pp. 55–57).

Bencilliğin insan fıtratında olduğunu savunan ahlak filozofları, kişinin herhangi bir çıkarı olmaz ise yardımsever bir davranışta bulunmadıklarını tartışmışlardır. Bu filozoflar psikolojik bencillik tezini savunmaktadırlar (Hazlitt, 2006). David Hume, Jeremy Bentham, John Stuart Mill, Henri Spencer, William James gibi birçok batılı ahlak düşünürleri insan tabiatında bencil duyguların var olduğunu söylemişler. Ve bu duyguların toplumsal gelişme ilerledikçe bir yapı değişikliği süreci sonrasında özgeci duygulara dönüştüğünü ireli sürmüşler. Bunun tam aksini savunan Auguste Comte göre özgeci duyguların insan fıtratında olduğunu savunmuştur (Harputlu, 2015, pp. 24–25).

Ahlaki davranış ile kişisel çıkar arasındaki ilişkiyi ilk ele alan filozoflardan olan Platon, Devlet adlı kitabında konu ile alakalı şöyle bir düşüncesi var: “insanlara yardım ederken aslında onlardan faydalandığımızı veya yardım etmediğimiz durumda başkalarının hakkımızda duyacağı kaygıyı önlemek için iyi davrandığımızı” ireli sürer (Yavuzer, 2017). Bu düşünce insanın iyilik yaparken bile kendini düşündüğünü savunmaktadır. Ama özgecilikte kişi yaptığı özgeci eylemi sadece karşısındakini düşünerek, onun menfaatini ön planda tutarak yapmaktadır.

Aristo etik felsefesinde, kişinin kendi iyiliği ile toplumda bağ kurduğu kişilerin iyiliği ile aynı olduğu düşüncesini ifade etmektedir. Aristo’ya göre kendi iyiliğini düşünen *sen’e* karşı olan *benim* iyiliğimi düşünmenin hiç yolu yoktur. İyilik bana veya sana ait bir özellik olmayıp, özel bir mülkiyet değildir. Bu düşünce ışığında Aristo’nun özgeciliğe bakışı, toplumdaki diğer kişilerin iyiliği ile kişinin kendi iyiliği arasında bir dayanışma olarak ifade edilmektedir (Mutafçılar & Karadağ, 2009).

Özgeci tutumlar, irtibatta olduğumuz kişilere verilen birer armağan gibidir. Bu tür armağanlarda bulunmak kişinin kendini iyi hissetmesine neden olur. Bunu yaparken kendi çıkarımız için değil, karşımızdakinin iyiliğini düşünerek yaparız. Çünkü insanlara yardım etmek mutlu olmanın bir şartıdır (Kasapoğlu, 2014).

2.2.2. Özgeciliğin Genetik Temeli

Özgeciliğin gelişmesi bireyin toplumdaki yeri ve ailede yetişme şekline bağlı olmaktadır. Her birey doğuştan yardım etme ve yardıma ihtiyaç duyma eğilimindedir. Yardım etme çocuğa kan bağı olan kişilerden, anne ve babasından gördüğü şefkat duygusu ile yansımaktadır.

Psikolojide olumlu sosyal davranışlar veya özgeci davranışlar farklı şekillerde tanımlanmıştır. Özgeciliği içgüdülerden bağımsız, ihtiyacı olan birine yapılan insancıl bir fayda olarak yapılan bir davranıştır. Olumlu sosyal davranış kavramı; özgecilik, paylaşma, yardım etme, cömertlik gibi değişik davranış türlerini içinde barındırmaktadır. Sosyal psikologlar, bu davranış türlerinde olumlu sonuçlar gördükleri için olumlu davranış kelimesini kullanmışlar. Ve çoğu sosyal psikologlar olumlu sosyal davranışlarla özgeciliği aynı anlamda kullanmaktadırlar (Aşkın, 1986). Olumlu sosyal davranışlar sosyal psikolojide toplumun veya bireyin yaşantıları ile öğrenildiğini varsaymaktadır. Günlük yaşamlarında insanların birilerine yardım etmesi, duygudaşlık kurması toplumun temel yapı taşlarını oluşturmaktadır. Toplumun fertleri özgeci davranış ile toplumun diğer fertlerini de özgeci davranışa teşvik edebilirler. Böylelikle, toplumun veya bireyin günlük yaşantıları önem taşımaktadır. Bazı biyoloji araştırmacıları, özgeciliğin biyolojik ve fizyolojik temelinin olabileceğini iddia etmektedirler. Hayvan davranışlarını inceleyen Wilson (1975), tehlike anında hayvanın kendini öne atarak sürüyü koruduğunu gözlemlemiş ve özgeciliğin genetik olduğunu, bireyin doğuştan özgeci davranışlarda bulunması gerektiğini ireli sürmüştür (Duman, 2021). Akbaba (1994) ise özgeciliğin daha çok toplumdan öğrenildiğini, bireyin kültür ve çevreden etkilendiği fikrini savunur.

Campbell (1965) ilk defa özgeciliğin genetik olup olmadığı ile alakalı çalışmalar yapmıştır. Hayatta kalabilmek adına bencil genlerin özgeci genleri bastırdığı evrimsel bir gerçektir. İnsanlar genelde toplumdaki yaşamlarını devam ettirmek için toplumun diğer fertleri ile iş birliği içindeler. Bu da bencil ve yardımsever genler arasında bir denge olduğunu göstermektedir.

Hoffman'a (1981) göre özgecilik doğuştan gelen genetik bir özelliktir. Wilson (2000) ise özgeciliğin doğuştan genlerle aktarıldığı fikrini diğer canlılar üzerinde yapılan araştırmalara dayandırmaktadır.

Özgecilik hakkında yapılan çalışmalara bakıldığında özgeciliğin temelini oluşturan davranışlar üzerinde durulduğunu göre biliriz. Öncelikle ahlâkî bir davranış olan özgeciliği ortaya çıkaran temellerin ne olduğunu incelemek gerekir. Özgeci davranışın genetik olduğunu savunan yaklaşımlar var. Bazı araştırmacılar özgeci davranışın biyolojik yollarla geçtiği görüşünü ireli sürmüştür. Campbell 'in özgecilik üzerine yaptığı çalışmalarda özgeciliğin sosyal-biyolojisine ve genetiğine bağlı olması ile birlikte, tüm toplumlarda bireysel bencil genlerle, özgeciliği teşvik ve onaylanmaya ilişkin genler arasında bir dengenin olduğunu belirtmiştir. Campbell'e göre özgeciliğin biyolojik bir etkiden ziyade kültürel etkiye daha uygundur (Banbal, 2010).

Özgeci davranışın biyolojik bir davranış olduğunu iddia etmek için esaslı araştırmalar yapmak gerekmektedir. Tankersley ve arkadaşları (2007) özgeciliğin nörolojik yönünü açıklamak için iki farklı

gruba farklı iki yönerge vererek araştırma yapmışlar. İlk grup deneklerine bir bilgisayar oyunu vererek oyunla para kazanabileceklerini, diğer gruba ise yine oyun sayesinde para kazanacaklarını ancak bu paranın hayır kurumu için harcanacağı hakta bilgi verilmiştir. Denekler oyun oynarken deneklerin beyin dalgaları (posterior singulat korteks, biletral hipokmpus, sol temporal lab, sol pSTC ve lateral prefrontal korteks bölgeleri) kayıt altına alınmıştır. Bu kayıtlara göre, özgeci davranış bilinci ile hareket bireylerin beyin dalgalarındaki değişmelerde anlamlı farklılaşmalar fark edilirken diğer grupta bu bölgelerde anlamlı değişimler olmadığı görülmüştür (Ümmet, 2012).

Fisher ve Cole (1993), göre insanlar ihtiyaçları, bilinçli nedenleri ve fayda sağlama gibi üç temel neden sayesinde gönüllü iş yapmaktadırlar. İnsan davranışlarında ihtiyaçlar içsel duygularını, bilinçli nedenler niyetlerini, fayda sağlama ise ödül beklentisinde etkin rol oynadığı savunulmaktadır. Wilson (1975) özgeci davranışın genetik olduğunu, insanın doğal bir parçası olup hayatımızı iyileştirmede önemli rol oynadığını ve sonradan kazanılan bir duygu olmadığını ileri sürmektedir (D.Ümmet., 2013, p. 304).

Bireyin günlük yaşamında özgeci davranması biyolojik nedenlerle ilişkilidir. Özgeci davranmasını insanın doğasında olduğunu söyleyebiliriz. Sober (1988; 1992), özgeciliği hiç düşünmeden içgüdüye dayalı olan "evrimci özgecilik" ve "vernacular özgecilik" yani bilinçli yapılan özgecilik olarak tanımlamıştır. Baston (1998) özgeciliğin genetik olması görüşünü tartışmalı olduğunu belirtmiştir. Yardım etme ve özgecilik, duygusal ve bilişsel etkiler olmak üzere birbirinden ayrı kaynaklardan beslenip birbiriyle etkileşimlidir. Duygusal ve bilişsel etkiler yardım etme ve özgeciliğin belirleyicileridir (Schroeder. D.A., Penner, L. A., Dovidio, J.F., 1995).

Özgeciliği açıklarken akraba seçilimi ilk evrim kuramlarından biridir. Akraba seçilimi kuramına göre, özgeci davranış davranışı gerçekleştiren kişiye bir fayda sağlamasa da, onunla aynı gene sahip birine fayda sağlayarak, özgeci bireyin sahip olduğu genlerin gelecek nesillere aktarılmasına neden olabilmektedir (Üzümçeker ve ark., 2019). Birbirleri yaşamlarını feda ederek, özgeci davranış gösteren hayvanlar, evrimsel psikologlar için araştırma konusu teşkil etmiştir. Peki, kendilerini tehlikeye atarak genlerini bir sonraki nesle aktarma olasılığının azalmasına rağmen, nasıl oluyor da biyolojik olarak özgeci davrana biliyorlar? Çünkü başkalarına yardım etme eylemi bireyin genleri için hayatta kalmaya neden olduğu halde, bireyin kendisi için hiç de öyle olmayabilir (Taylor ve ark., 2015, p. 381).

Sosyal bir davranış türü olan özgeci davranışı genetiğimizin mirası olarak gören sosyo-biyologlar, hayatta kalma genini yaşamın özü olarak ifade etmektedirler. Ve bu gen bizi hayatta kalmak için harekete geçirmektedir. Sosyal-biyologlar, ödül ve cezadan etkilenmeyerek, yardım edene bir fayda sağlamadığı halde bile ortaya çıkan güçlü bir özgeciliği bu genlere atıf etmektedirler (Hogg & Vaughan, 2021, p. 580).

"İnsanların özgeci davranmasının temel nedeni nedir?" diye literatüre bakarsak insanları yardımsever olmaya iten iki evrimci sürecin olduğu iddiasını görürüz. İlki "insanların kan bağı olan kişilere yardım etme olasılığının daha fazla olması", İngilizce literatürdeki ifadesi ile; "*kin selection*" (akraba seçilimi),

ikinci ise "kişinin birine yardım ederken bir gün onun da kendisine yardım edeceğini düşünerek yardım etmesi" karşılıklı fedakârlık "*reciprocal altruizm*" olarak tanımlanmaktadır (Schroeder. D.A., Penner, L. A., Dovidio, J.F., 1995).

Özgecilikte "*kin selection"* hayvanların yavruları ya da sürü içinde kendilerini feda ettiklerini sık sık görmek mümkündür. Hayvanların özgeci davranmasından yola çıkarak, insanlardaki özgecilik duygusuna bakarsak, bunun bir sırdan çok mantıklı ve anlamlı bir şekilde biyolojimizin gerektirdiği bir davranış olduğunu düşünebiliriz (Onatır, 2008). Buna binaen kişinin bazı karakteristik özelliklerini, örneğin duygudaşlık ve cömertlik gibi duygularını özgecilikle ilişkili olduğunu ifade edebiliriz. İslam ahlakının en değerli faziletlerinden biri olan cömertlik duygusu; hiçbir karşılık beklemeden başkalarına yardım etme isteğinin bireyin karakteri halini almasıdır. Başkalarını düşünerek, sadece düşünce ile yetinmeyip, düşüncesini eylem haline getirmesi kişinin cömert olmasının alametidir. Empati "kişinin kendini geçici bir süreliğine, karşısındakinin yerine koyarak olup bitenleri onun nazarından değerlendirmesidir". Bu özgeciliğin bir önceki aşamasıdır. Yani kişini özgeci davranışa yönelten kişinin duygudaşlık duygusudur (Sancaklı, 2006, pp. 32–33). Empati, sorumluluk, cömertlik ve öz yeterlilik (*self-efficacy*) gibi duygular özgeci birinin özellikleridir (Büyük, 2018).

2.2.3. Özgeciliğin Ahlaki Temeli

Sosyal öğrenme çocukluk yaşlarımızdan başlamaktadır. Özgecilik davranışı sosyal öğrenme ile birlikte kopyalama ve taklit etme temelli olarak görülmektedir. Gelişim gösteren bilişsel gelişme bağlı ahlaki tutum bu durumun sosyal öğrenmenin dışında olduğunu anlamamızı sağlamıştır. Ahlaki gelişim sağlayan birey ergenlik yaşlarından özgeciliğin öğrenilen bir davranış olmasının yanı sıra uygulanması gereken sosyal bir beceri olduğunu benimsemektedir. Bu tutum bireyin özgeciliğe karşı bakışını ve özgeci davranışlarında olgunlaşması için önemli düşünce biçimlerinin kazanılmasına yardımcı olmaktadır (Carlo ve ark., 2003).

Özgeci davranışlar, ahlaki bir davranış olarak kabul edilmekte olup, ahlak gelişimi kuramıda bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ahlak gelişimi bireyin ahlaki değer kazandığı süre olarak değerlendirilir. Ve bu süreyi psikologlar gelişim süreci olarak, bireyin davranışını kontrol ederken, topluma uyum faaliyeti olarak kabul edilen içsel süreçlerin kazanılmasını anlatmak için kullanmaktadırlar. Birey yaşadığı toplumun ilke ve geleneklerini yaşadığı psikolojik süreçlerde ve toplumda "rol alma yeteneğine'' göre davranışlarını içselleştirerek birer ahlaki ilkeye dönüştürmektedir (Keleş, 2018).

Fıtratımız gereği hep toplumda yaşadığımız için insanlarla etkileşim içinde oluyoruz. Bu da o demek oluyor ki, bizim toplumda yaşayan diğer insanlara yardım etmemiz, ileri bir zamanda bizim de yardıma ihtiyaç duyacağımız anları gerektire bilmektedir. İnsanlara yardım etme, bireyde mutlu ve pozitif duygulara neden olmaktadır (Seligman, 2021). Başkasına yardım ederken, kişi kendisini negatif etkileyen duyguları düzeltmeye, kötü davranışlardan uzaklaşarak kendi iç dünyasında yenilenmelere

neden olmaktadır (Dibou, 2012). Özgeci davranışı benimsemiş bireyler yaptıkları özgecilikten dolayı herhangi bir beklenti içinde olmamalarına rağmen, özgeci davranış tutumu bireylerde olumlu bir sonuca neden olacaktır. Gönüllü olarak yapılan yardım faaliyetleri ve özgeci davranışlar kişinin yaşam kalitesinin artmasına neden olurken, psikolojik olarak insan sağlığında pozitif bir etki bırakmaktadır (Kahana ve ark., 2013).

Özgecilikte özgeci ahlaki ile davranan kişiyi ödüllendirme, davranmayanı ise cezalandırma söz konusudur. Kohlberg, ahlaki bir gelişimde olan bireyin bir dönem bencil olup, sonrasında ödül veya ceza söz konusu olunca, davranışın olumlu veya olumsuz olduğunu nitelendirerek, iyi davranışı benimsediğini ve böylelikle özgeci davranışı tekrarlamakta olduğunu belirtmektedir (Kohlberg, 1963). Ahlaki düşünce özgeci davranışın temel bakış acısıdır. Bu bakış açısına sahip bireyler, insanların neler yaşadığını ve aslında nasıl yaşanması gerektiği yönünde olumlu veya olumsuz irdelemektedirler.

Özgeci davranış bireyin ahlaki yönünü belirlemektedir. Şöyle ki, Eisenberg'e göre ahlaki bir bakış açısı ile yapılmayan özgecilik başkalarının takdir ve onayı için yapılmakta olup, farklı kişisel çıkarlar içermektedir (Güngör, 2019). Bu da özgeciliğin ahlaki temeline uygun bir düşünce değildir.

2.2.4. Özgeciliğin Psikolojik ve Sosyal Psikolojik Temeli

İnsanı topluma bağlayan ilişki sosyal hayatla olan ilişkidir. İnsan yaratılış yönü gereği duyguları, ihtiyaçları, hayalleri, umutları ve korkularıyla dünyanın bir parçasıdır. Bu duyguların gelişmesi duygudaşlık ile mümkündür. Empati ile insanları düşünme, endişelenme ve sorumluluk duyma gibi becerilerinin gelişimine olanak sağlamaktadır. Bireyin toplumda ve tabiatta olan tüm canlı-cansız varlıkların sevinç ve kederlerinden etkilenmesi, kendi yaşamının asgari şartlarını sağladıktan sonra başkalarının "yaşama" özelliğini düşünmesini sağlamaktadır. Bu özellik toplum da yaşayan bireyin karakteristik açıdan duyarlı olduğu yönünü temsil etmektedir (Özsoy, 2009).

İnsan fıtratı sosyal bir varlık olmayı gerektirmektedir ve insan tabiatı, yalnız yaşamaya elverişli değildir. Doğal olarak insanlar topluluk halinde yaşar. Toplum kavramı, toplum üyelerinin ortak ve karşılıklı ilgi, kaygı ve çıkarları paylaştıkları anlamını da içerir. Toplum bireye genellikle zor zamanlarında yardım eder. Tarihsel olarak, ne zaman birey yardıma ihtiyaç duysa, meselâ doğum, ölüm, hastalık veya felaket anında toplumun diğer fertleri ona yardıma koşar. Bu yardım sembolik, sözlü, fiziksel, zihnî, duygusal, finansal, tıbbî, dinî olmak üzere çok farklı şekillerde olabilir. Bu yardımlar toplumun kültürel değerlerini belirlerken, özgeciliğin ortaya çıkmasında bireyin model alma ve taklit etme gibi beceriler kazanmasında etkili olmuştur. Örneğin, çocuk, ebeveynlerinin yardıma ihtiyaç duyan birilerine yardım ettiklerini gördüğü zaman, ebeveynleri tarafından yapılan bu hareketi benimsemektedir. Buradan şunu anlamaktayız ki, kişinin büyüdüğü ortamda sosyal öğrenme kuramına verilen dikkat sonucunda, kişinin büyüdüğü ortamdan etkilenerek özgeci davranışta bulunduğunu söyleyebiliriz (Akar, 2016).

Sosyalleşme deneyimleri çocuk gelişimini etkilemektedir. Biyolojik miras yoluyla başlatılan kültürel normlar her şeyi kolaylaştırsa da, özgeci davranış yalnızca sosyalleşmenin ve kültürel normların sonucu

olmadığını ifade edebiliriz. Çocukluk dönemlerinde ortaya çıkan özgeci davranışlar sayesinde kime ve nasıl yardım edecekleri konusunda bireylere öğrenim sağlayan etkenler kültürel normlardır. Özgeci davranışları sadece kültürel normlarla ilişkilendiremeyiz. Çünkü sadece yetiştiğimiz kültür sayesinde özgeci davranışa sahip olunmadığını, ancak yetiştiğimiz toplumun özgeci davranışı beslememize ve teşvik etmesine neden olduğunu söyleyebiliriz (Khalınnaylı, 2018, p. 18).

İnsan davranışları yetiştiği toplumun değerleri ile şekillenmektedir. Toplumsallaşma süreci bireylerin toplum değerlerini benimseyerek, bu değerlere bağlı kalmayı gerekli kılmaktadır. Kazancından veya sahip olduğu yahut kendisine bahşedilmiş/verilmiş olan şeylerden, kendisi ve aile fertlerine yaptığı gibi, akraba ve komşuları dâhil, ihtiyacı olanlara harcama yapan yahut bu işi yapan organizasyonlara bağışta bulunan kişiler bu davranışlarını özgeci nedenlerle yaptıklarını açıklamaktadırlar. Onun başkaları için yapabileceği şeyler, bir hastane veya okul inşa etmek gibi büyük harcamalardan, yaşlı veya görme özürlü bir kişiyi karşıdan karşıya geçirmeye veya üzüntülü bir adamı güzel ve tatlı sözlerle teselli etmeye kadar birçok çeşitliliği arz edebilmektedir. Bu o demek oluyor ki, bireyin çalışma tecrübesi kazanması, sosyal ilişkiler kurması kişinin kendiliğinden ortaya çıkan becerileri ile birlikte özgeci davranışını geliştirmektedir (Onatır, 2008). Çünkü herkesin, varlıklı veya yoksul fark etmeksizin, başkalarına verebilecek maddî veya manevî bir şeyi vardır. Hatta bazen manevî, ruhî ve moral katkılar maddî olanlardan daha fazla anlam taşıyabilir.

Bireyin yaşamında toplumun öneminin özgeci davranışta ne kadar etkili olduğunu arz etmiştik. Bu düşünceye binaen, adalet ve hakkaniyet konusunda bireyin çaba ve gayretinin hak ettiğini alması gerektiği inancının varlığı söz konusudur. Haksızlığın olduğu ortamlarda, gayret göstererek haksızlığı gidermeye çalışmaktadırlar (Yöntem, 2013). Bir bireyin özgeci olup olmamasının nedeni yetiştiği toplumun değerlerinden ve o toplum bireylerinin sosyal etkileşimi ile alakalıdır.

2.3. Özgeciliği Etkileyen Faktörler

İnsanoğlu doğar, büyür, dünyayı idrak ederek yaşar. Çocukluktan bazı duygular, davranışlar, düşünceler vardır ki, çocuğun yetiştiği ortamdan kaynaklı olarak bilinçaltı aşılanmaktadır.

İnsan dünyasında işbirliği, yardımlaşma hep gözlemlenen durum olmuştur. Yardımlaşma ve işbirliği sonucunda canlılar yaşamlarını sürdüre bilmişler. Bunun devam etmesi için toplumun yetiştiği sosyal hayat önem oluşturmaktadır. Diğer canlılardan farklı olarak, insanlar sıklıkla genetik olarak yabancılarla, bir daha asla tanışmayacakları insanlarla işbirliği yapmaktadırlar. İşbirliği ve paylaşım, toplumların sosyal yaşamında yaygın olarak görülmektedir. Bu işbirliği doğrultusunda toplumun gelişmesi, yaşanılabilir bir ortama olanak sağlamaktadır. Böyle bir toplumun varlığı, bireylerin iyilik, fedakârlık ve özgeci davranışları sonucunda gelişecektir. Yapılan deneysel kanıtlar, özgeci cezalandırma ve ödüllendirme gibi davranışsal eğilimin, insan işbirliğinde kilit öneme sahiptir (Fehr & Rockenbach, 2004). Araştırmalar, toplumsal gelişimin çocukluktan ergenliğe kadar ki, süreçte geliştiğini göstermektedir. Krebs ve Van Hesteren'in özgeci davranışın gelişimi üzerine yaptığı

çalışmasında, çocukların basit gülümseme ve seslerle birlikte uyarıcı davranışlara karşılık verdiğini, sonra ise ego merkezli uzlaşma davranışlarıyla kendi ihtiyaçlarını karşıladıkları anlaşılmıştır. Belirli bir zamandan sonra, bireysel yerine getirmelere tepki olarak diğerlerini memnun etme davranışı yani işbirliği dönemi, yaşamın ikinci yılında ise başkalarının ilgi ve kaygılarını yansıtan davranışlar ortaya çıkmaya başladığı buluğlarına varılmıştır (Karadağ & Mutafçılar, 2009). Bu çalışmanın amacı çocuklardaki özgeci davranışın gelişmesi için kaynaklar önermektir. Toplumun gelişmesi, toplumu oluşturan bireylerin gelişmesinden başlar. Bireylerin gelişmesi çocukluktan başlar, bu da her bir toplum için önem arz etmektedir.

Toplumların gelişmesinde özgeciliğin büyük rolü vardır. Özgecilik düşüncesini benimsemiş bireyler toplumun diğer fertlerini düşünerek beklentisi sadece içsel mutluluk olmak kaydıyla yardımda bulunmayı amaçlamaktadır. Böyle olunca bireyler bir birilerine karşı önem duygusu taşımaktalar. Özgecilik düşüncesi veya özgeci davranma bireylerin meslek seçimlerini etkilemektedir. Ve seçtiği meslek eğitiminde özgeci düşünme oranın arttırıldığına dair çalışmalar bulunmaktadır. Örnek verecek olursak, Johnson ve arkadaşları (2007) 1983 ve 2005 yıllarında hemşirelik okuyan öğrencilerde eğitimin başındaki özgecilik puanları ile eğitimin son yılındaki puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışmadan da anlayacağımız gibi eğitim ile özgeciliğin geliştirilmesinin mümkünlüğü anlaşılmaktadır (Varol Bayrak & Ataseven, 2020, p. 105).

Bazı meslek grupları var ki, temelini özgecilik oluşturmaktadır. Velioğlu'nun bildirimine göre, hemşirelik mesleğinin kurucusu olarak bilinen Florence Nigthingale (1820-1910) kuramında "hemşire, hastanın yaşamsal ihtiyaçlarına göre hastaya yardım etmeli ve hemşireliğin amacını bu olarak görmelidir" diyerek hemşirelik mesleğini yardımseverlik üzerine inşa etmiştir (Arpacı & Özmen, 2014).

İnsan yaşamında hep mutluluğu arama çabası içinde olmuştur. Doğamız gereği elimizde olmayıp özendiğimiz veya hayalini kurduğumuz şeylerin bizi mutlu edeceği inancını taşımaktayız. Yaşamın anlamlı olmasına çalışmak ve bu anlam dinamiklerinin neler olduğu hakta, çok bilim insanı görüşlerini ireli sürmüştür. Son yıllarda deneysel bir araştırma sonucunda, insanın hayatta var olabilmesi için refah düzeyinin önemli bir etkiye sahip olduğu anlaşılmıştır. Şöyle ki; insanın sağlığı, hayatı anlaması ve yorumlaması, kendine ve toplum fertlerine karşı olan davranışlarında bireyin refah düzeyinin hangi aşamada olduğu önem arz etmektedir (Lee ve ark., 2012). Bu amaçlar doğrultusunda davranışların rolünde özgeci değerler incelenmiştir. İlgili kaynaklarda; insan mutluluğunun kaynağını elindekini paylaşıp ve yardımlaşmakta olduğunu belirtirken, bunun da özgeci davranışlarla mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Bencilliğin ve maddi değerlerin yaygınlaştığı günümüzde özgeciliğin bireylerde, tüm insanlığa karşı, güçlü bir bağ oluşturduğunu vurgulamaktadır (Morrow-Howell, 2010).

İnsanların özgeci davranması veya davranmamasını etkileyen birçok faktör mevcuttur. Yetiştiği toplum, terbiye aldığı aile, okuduğu okul ve bunun gibi faktörler var. Bu faktörlerin bireylere kazandırdığı bazı özellikler olduğu için bireylerde özgeci olup olmama durumu gerçekleşmiş oluyor. İnsanların risk alarak

özgeci davranmaları ve neden bazı insanlara göre birilerine daha çok yardım etme eyleminde olduklarını anlamak için bireylerde empati kavramının gelişmiş olması gerekmektedir. Bir kişi kendisini başka birisinin yerine koyması ve onun duygu, düşüncesini anlayabilmesi empatidir. Diğer insanları anlayabilmesi, empati ile kişinin karşısındakine kendini yansıtarak, iç taklit yoluyla onunla paralellik kurarak mümkündür. Bu vesile ile karşısındakinin iç dünyasına temas ederek tanıma fırsatı kazanmış olur (Ersoy & Köşger, 2016, p. 10).

Özgeci bireylerin en bilinen özelliklerinden biri empati düzeylerinin yüksek olmasıdır. Yapılan araştırmalar duygudaşlık düzeyinin kişiden kişiye değiştiğini, her kişide aynı oranda olmadığını savunmaktadır. Genetik bakımından empati gibi duygu ve davranış tutumuna eğilimli bireylerde, empati duygusu ile kendi refah düzeyini önemsemeyerek, özgeci davranış da bulunuyor. Empati yapma becerisine sahip bireylerde, karşısındakinin yardıma ihtiyaç duyup duymadığını anlayabilmekte olup, yardıma ihtiyaç duyan birisini gördüğünde, kendini kötü hissetmektedir. Bu da o demektir ki, yüksek duygudaşlık yapma becerisi olan birey bu tarz olaylar yaşadığında harekete geçerek özgeci davranış yapmaktadır (Güngör, 2019, p. 27).

Özgeciliği etkileyen iki özellikli faktör ireli sürülmüştür;

- Karşılık faktörü – bize edilen yardıma karşı bizimde yardımda bulunmamızdır. Bize karşı yapılan her hangi bir fedakârlığa karşı kendimizi borçlu hissederiz.
- Sosyal sorumluluk faktörü – içinde bulunulan durumun sorumlusu olmayan kişilere karşı tutarlı bir toplum yanlısı olarak muamele ederiz. Örneğin "bağımlı, özürlü ya da ihtiyaç sahibi olan kişilere karşı yardım etmemiz gerekir" düşüncesi ile hareket etmek (Harputlu, 2015, p. 31).

İnsanlara yardım etmenin kişide bıraktığı etkiye yönelik birkaç yurtdışı ve yurtiçi araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalarda birini Schwartz, Keyl, Marcum ve Bode (2009) Amerika'da 457 ergenden oluşan bir grupla oluşturmuşlar. Grubun yaş ortalaması 15.6'dır. Çalışmanın içeriğinde, ergenlerin özgeci davranmaları sonucunda psikolojik ve sağlık açısından sağladığı yararlar incelenmiştir. Çalışma sonucunda birilerine yardım etmek psikolojik açıdan iyi hissetmenin pozitif olmada anlamlı bir ilişkisi olduğu belirtilmiştir. İlaveten regresyon analizin de yardım etmenin psikolojik olarak iyi olmayı tetiklediği tespit edilmiştir. Kadınlar üzerinde yapılan çalışmada, kadınların sağlık durumları ile yardım etme davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Son olarak yardım etmenin erkeklerde ve kadınlarda fiziksel aktivite, yaş ve dini inançları ile ilişkili olduğu savunulmaktadır (Bekil, 2019, p. 28).

Demir ve Kutlu (2016) tarafından üniversite öğrencilerinin sosyal etkileşim kaygısı ile mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkide yalnızlığın aracı etkisini incelemeye yönelik betimsel bir araştırma yapılmıştır. Araştırmaya Fırat Üniversitesi'nde eğitim gören farklı fakültelerinden 594 öğrenci dâhil edilmiştir. Yaş Aralığı 17-35 olup, 324'ü kadın, 270'i erkektir. Araştırma sonucunda bireylerin yalnızlaşmasının sosyal etkileşim kaygısı yaşamaları ile ilişkili olduğu ve yalnızlaşan bireyin mutsuz

olduğu sonucu çıkmaktadır. Başka bir ifade ile sosyal etkileşimin insan hayatında mutluluğun kaynağı olduğunu bu araştırma ile diyebiliriz. Yalnızlığın ise mutluluk ile sosyalleşme kaygısı arasında aracı rolü olduğu görülmektedir (Demir & Kutlu, 2016). Sosyalleşme ve dışa dönük olmanın sosyal problem çözme ve özgeci davranış biçimleri ile pozitif yönlü ilişki olduğunu, Oktar (2018) yaptığı araştırmada bulmuştur. Araştırma 454 üniversite öğrencisinin özgecilik, kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Dışa dönük olan öğrencilerin sosyal problem çözme ve özgeci düzeyleri, dışa dönük olmayan öğrencilerden yüksek olduğu sonucu anlaşılmıştır (Oktar, 2018).

3. BÖLÜM

KONTROL ODAĞI

3.1. Kontrol Odağının Tanımı

Olası bir durumda, bizi neyin beklediğine dair herhangi bir bilgiye sahip değilizdir. Rotter bu durumda bizim olayı etkilemeye yönelik becerimize başvurduğumuzu söyler. Şöyle ki, başımıza gelen şeyler davranışlarımızın sonucudur (Gülveren, 2008, p. 35).

Çocukluktan itibaren sosyal gelişim süresinde yapacağın hareketin hangi sonuç doğuracağına ait beynimizde belli bir sonuç oluşur. Zaman geçtikçe bu tarz düşünceler kalıplaşarak beynimizde hayatımıza yön verebilecek beklentiler geliştirir.

Yaşamımızdaki olayların sonuçları davranışlarımıza bağlıdır. Rotter'e göre birey bu sonuçların kendi kontrolü dâhilinde veya haricinde olduğuna ilişkin genellemiş bir beklenti ya da inanca sahip olduğunu açıklamaktadır (Rotter, 1966, p.1).

Julian Rotter, kişinin inanç sistemi üzerine yoğunlaşarak, kişiliğin oluşmasında ve kişilik ölçümünde inancın önemini fark edip, bu inancı belirleyen Kontrol Odağı (Locus of Control) aracını geliştirmiştir (Gülveren, 2008, p. 35).

Kontrol odağı kişinin davranışları ile bu davranışların sonuçları arasındaki farklılıkları algılama şekilleri ile ilgili kişilik özelliklerini tanımlayan kavramdır. Kişinin hayatında baş veren olayları yorumlamasıdır. Bu yorum olumlu ve ya olumsuz olması kişinin hayata bakışını, daha belirgin olarak Rotter'in açıklaması ile iç ve dış kontrollü olduğunu belirler. Kişinin olayları değerlendirmesinde sebep-sonuç ilişkisi kurmasında kendi dışındaki faktörleri örneğin: zaman, mekân, boy, durum vb. gerekçe gösterip göstermemesi, yaşamını değiştirmesi için şans ve kadere bağlayıp olumlu ve ya olumsuz düşünceleri değerlendirerek genelleştirilmiş beklenti oluşturması, kişinin kontrol odağı ile ilişkilidir (Şengüder, 2006, p. 13). Sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde yapılandırılarak, Kontrol Odağı kavramını ilk kez Rotter (1966) kullanmıştır. Kontrol odağı, bireylerin yaşadıkları olumlu veya olumsuz olayların sonucunu nelere atfedildiği ile ilişkilidir (Basım. & Şeşen, 2006). Bu atıfları içsel ve dışsal faktörlere mal edilmektedir ki, kişinin yaşadığı olayları yorumlaması ile ilişkilidir. Belirli bir kısım insanların kendini kontrol duygusu yüksek iken, belirli bir kısım yaşadıkları ile davranışlarını yorumlamakta güçlük çekmekteler. Rotter'in (1966) geliştirdiği teoriye göre insanlar yaşadıkları olayları iyi ve kötü sonuçlanmasını algılamada farklılık göstermektedirler.

Yaratılışımız gereği hayatta bizi nelerin beklediğini, başımıza nelerin geleceği hakkında hiçbir fikrimiz yoktur. Genel olarak hep hayaller kurar, hedefler belirler ve bu yönde yürümeye çalışırız. Bazılarımız hayallerimizin peşinden koşarken, hedeflerimizin gerektirdiği şeyleri yapmak için ciddi çabalar sarf eder, zamanımızı, enerjimizi ve hatta bir kimimizi harcayarak kararlılık gösterir, karşımıza çıkan engelleri aşmaya çalışırız. Bazılarımız kendi iç kontrolümüzü bir nevi irademiz altında tuttuğumuza

inanır, oluşan sıkıntı ve engellerde kendimizin yetersiz sayıp daha da hırslanırız. Bu durum bizim iç kontrol odağına sahip olduğumuzu gösterir. Aksine ilk engelde pes eder, durumu şans, kader veya çevresel faktörlere bağlarsak dış kontrol odağına bağlıyızdır. Buda iç kontrollü insanlar ile dış kontrollü insanların olayları yorumlamada iki farklı insan tipinin olduğunu açıklamaktadır.

Bir kişinin kontrol odağı çevresindeki pekiştiricilerin kişinin kendi iradesi dâhilinde gerçekleşip, kaderinin onun kontrolü altında görmesidir. Kimi insanlar kendi kaderlerini kontrol edebilecekleri inancına sahipken, kimi insanlar ise aksini düşünmekteler (Loosemore & Lam, 2004, p. 388).

Rotter'e göre, kişinin davranışlarını belli bir pekiştiricinin izleyeceğine olan inancından ortaya çıkmış beklentinin kuvvetlenmesi sonucunda kontrol odağı oluşmaktadır. Kişinin her hangi bir davranışının olumlu ya da olumsuz bir durum ile sonuçlandığında, bu durumun onu gelecekte de izleyeceğine ilişkin bir beklenti oluşacaktır. Bu durum kişide hayatı boyu onu takip edeceğine veya etmeyeceğine dair bir algı söz konusu olacaktır. Yaşamı boyunca her alanda yaşadığı yaşantılarının sonucunda genellemiş bir durum beklentisi oluşabilmektedir. Bunun sonucunda kişi ya kendi ya da kendi dışındaki şans veya kaderin kontrolünde olduğuna ait bir inancı sahiplenebilmektedir. Kişinin durumunun sonucunu kendine atıf etmesi kişinin "iç", kendi dışındaki durumla ilişkilendirmesi ise "dış" kontrol odağına olan inancının belirtisidir (Rotter, 1966; 1975; 1990).

Kişinin davranışının sonuçlarını içsel ve dışsal faktörlerle yönlendirildiğine inanması, kontrol odağı olarak kabul edilip, bir kişilik özelliği olarak tanımlanmaktadır (Ağır, S., 1994). İç kontrol odağına sahip bireyler yaşamlarını etkileyen olayların sonucunu kendi seçimlerine atıf ederken, dış kontrol odağına sahip bireylerde yaşamlarındaki olayların sonucunu şans ve kadere atıf ederek, çabalarının yetersiz kaldığına inanmaktalar. Bundandır ki, içsel kontrol odağına sahip bireylerin daha fazla kişisel sorumluluğa sahiplenirken, dışsal kontrol odağına sahip bireylerde hayatlarına ait sorumluluk almaktan kaçınırlar.

Rotter'in çağdaş psikolojide davranışçı kuramlarla, bilişsel kuramları birleştirmeyi amaçlayan "Sosyal Öğrenme Kuramı" gelenek halini almış davranışlar üzerine geliştirdiği bir yaklaşımdır. Günlük hayatımızda gelenek haline gelmiş davranışlar, çevremizdeki insanlarla yaşadığımız tecrübelerin, zihinsel süreçlerle etkileşiminin sonucudur (Erbaş, 2009). Rotter bir psikoloji teorisi olan Sosyal Öğrenme Kuramını geliştirirken psikolojik isteklendirme temellerinin olmasını savunmaktaydı (Karadeniz, 2005, p. 86). Sosyal öğrenme kuramına göre sadece dışsal veya içsel etkenlerle değil, çevresel değişkenler ve bilişsel özellikler kadar, öz-yeterlilik, başarı ve bağımlılık gibi kişisel özellikler de kişinin davranışlarını etkileyerek kişisel özelliklerin etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır (Karadeniz, 2005, p. 87).

Kişiliğin sürekliliğini, değişmezliğini açıklamada öğrenme yaklaşımının bazı eleştirileri vardır. Bu yönden eleştirenlere göre kişilik, bireyin ortamında bulunan uyarıcıların etkisiyle ortaya çıkan ve onun öğrenme tarihçesini yansıtan bir davranış örüntüsü değildir ve durumun getirdiği koşulların ötesine

gider. Kişilikte bir devamlılık, değişmezlik vardır. Bireyler değişik durumlarda kendilerine özgü davranırlar. Bu tarz eleştirilere göre, kişilik özellikleri süreklidir ve bireyin kendi içinde tutarlıdır; yalnız pekiştirme - ödüllenme kavramlarıyla açıklanamaz (Cüceloğlu, 1991, p. 427).

3.2. Kontrol Odağının Kuramsal Temelleri

1960'lı yıllarından sonra araştırmalara konu olan kontrol odağı, bireyin beklentileri üzerine yapılmıştır. Kavramı ilk olarak literatüre dâhil eden Rotter, kontrol odağını bireyin davranışlarının neden olacağı sonuçlar hakkındaki beklentileri olarak tanımlamıştır (Oktay & Kaymakam, 2013).

Rotter'e göre beklentiler kişinin davranışlarını belli kalıp içinde yani, belli bir pekiştiricinin davranışı sonucu onu izleyeceğine dair inancın kuvvetlenmesinden kontrol odağı oluşmaktadır. Şöyle ki, kişinin yaptığı davranışın sonucu olumlu, olumsuz bir sonuç ile neticelendiğinde, bunun onu gelecekte de izleyeceğine dair kişide beklenti oluşmaktadır (Karadeniz, 2005, p. 85).

Kontrol odağı, kişilerin yaşadıkları olayları nelerin kontrol ettiğine olan inancıdır. Başarı veya başarısızlık durumunda bireyin elde ettiği sonucun, kişinin kendi kontrolü altında olduğunu veya kendi kontrolü dışında örneğin, şans, kader veya ikinci bir kişiye atfedilmesi ile ilgilendirmesi olarak tanımlanmaktadır (Yilmaz, 2019, p. 17).

Kontrol odağı, kişinin kendini huzursuz hissettiği bir durumda, kendini kontrol altına tutabilmek adına yapılan bilişsel değerlendirme olarak tanımlanmaktadır. Bilişsel değerlendirmeni birincil ve ikincil değerlendirme olarak iki şekilde değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Birincil değerlendirmeni yaparken, kişinin algısının yaşadığı olayda iyi halinin etkili olup olmadığını, eğer etkili ise huzursuzluk yaşayıp yaşamadığı değerlendirmektedir. İkincil değerlendirmede, kişinin yaşadığı huzursuzluğun üstesinden geldiği taktikleri değerlendirmedir. Bu da kişinin yaşadığı huzursuzlukların kontrol edilebilmesi, değerlendirmenin akışını etkilemektedir (Aydoğan, 2019).

Kişinin yaşadıklarının sorumluluğunu kader, kısmet, şans ve somut olmayan inançlara atfetme eğilimindedir. Rotter (1966), bu durumu kişinin içinde veya dışında yoğunlaştığı nokta olarak ifade etmiştir. Sonrasında Rotter, belli bir davranışı izleyen pekiştiricinin her kişiyi aynı düzeyde etkilemediğini, böylelikle farklı tepkilere sebep olup, mükâfat ve cezayı algılamada kişiden kişiye değişiklikler gösterdiğini savunmaktadır (Deniz, 2018).

Sosyal öğrenme kuramı olarak karşımıza çıkan kontrol odağı kavramı kişinin yaş, cinsiyet, aile yapısı, kültür, ekonomik sınıf gibi etkenlerinden dolayı gelişmektedir. Kişinin kontrol odağı mutlak olmayıp, yaşın artması, kendini geliştirmesi gibi faktörlerden dolayı, dışsal kontrol odağının içsel kontrol odağına veya tersine olduğunu gösteren araştırmalar var (Sönmezgil, 2018, p. 23). Bir davranışın sonucunu genelde iki kaynak belirler; çevre ve kişinin kendisi. Bu iki kaynak sonucunda davranışlar ortaya çıkmaktadır (E. Ö. Demirel, 2017, p. 4).

Bireyin gelişim süreci aileden başlar, ailenin kişini yönlendirmesi sonucunda bireyin gelişim süreci başlamaktadır. Bireyin iç ve dış kontrollü yetişmesi bireyin geliştiği ailenin yönlendirmesinden oluşmaktadır. Bireyi olumlu yönde motive edip, tutarlı davranan ebeveynler çocuğun birey olarak gelecekte içsel kontrol odaklı olmalarını, aksi olarak tutarsız davranıp, çocuk üzerinde kontrolcü davranarak, çocuğun sosyal alanına dâhil olan ebeveynlerin çocuk gelişiminde gelecekteki yaşamında dış kontrollü olmalarına neden olmaktadırlar. Bu da bireylerde pekiştiricilerinin dışsal etkenlerden etkilendiği yönünde inanç gelişmesini sağlamaktadır. (Carton & Nowicki, 1996, p. 161-175).

İnsanların davranışlarında dış çevrenin etkileri olağandır. Gelişim süresinde birey kontrol odağını geliştirmeye başlayınca çevrenin etkisini başlangıca oranla düşürmektedir. Bireyin gelişim süresinde ailenin etkisi bireyi pekiştiricileri üzerinde etkili yapmaktadır. Bu süre zarfında bireyin tecrübeleri arttıkça olayları etkilemede daha başarılı olmaktadır. Böyle devam edince bireyin zihinsel gelişim, olaylara bakış açısı gibi etkenlerde değişiklikler oluşmaktadır (Ağır, S., 1994). Örneğin, dış kontrollü iken iç kontrollüye veya tersi durumlarla karşılaşıla bilir.

İç ve dış kontrol inancı bireysel farklılık göstermektedir. Şöyle ki, kişinin yaşadığı olayların sonuçlarını kendi davranışlarına bağlaması içsel kontrol odağı olarak tanımlanırken, kendi dışındaki güçlere bağlaması ise dışsal kontrol odağı olarak tanımlanmaktadır (Şengüder, 2006, p. 12). Bu tanımlama kişinin kendi iç denetimi ile alakalı olup kişiden kişiye değişmektedir.

İç kontrollü bireyler benlik kavramına sahip, kendilerine olan öz saygıları yüksek, yapmak istedikleri işlerde kendilerindeki gerekli gücün olduğunu ve yaşamlarına yön vermede yeterli olduklarını düşünürler (Gülveren, 2008, p. 38). İçsel kontrollülerin karakteristik özelliklerine bakarsak sosyal yeteneğe sahip, uyumlu, yenilikçi, kişiler arası ilişkilerde başarılı, kendilerine olan özgüvenleri tam olan bireyler olarak bilinmektedir. Bundan başka zamanlarını entelektüel ve akademik etkinliklerde, kendilerine verim sağlayacağını düşündükleri ortamlarda, bulunmayı tercih etmekteler. Bar-Tal ve Bar Zohar (1977), akademik başarı ve kontrol odağı arasındaki ilişkiyi incelemek adına 36 çalışma yapmış ve bu çalışmanın 31'inde iç kontrollü bireylerin akademik başarılarının yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Gülveren, 2008, p. 38).

İçsel kontrol odaklı olan bireyler bağımsız, başarılı, aktif, hep arayış içinde ve çevresi ile ilişkisinde otorite sahibidirler (Tekeli, 2021, p. 58). 18-28 yaş arasında öğrenim gören 345 üniversiteli öğrencilerden oluşan bir grupla, kendilik algısı ile kontrol odağı arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda kendilik algısı olumlu ve iç kontrol odağına sahip kişilerde, çatışma çözme süreçlerinde daha pozitif ve sorun çözmede daha etkili oldukları ortaya çıkmıştır (Şahin ve ark., 2009, p. 161).

Yapılan araştırmalar bireylerin iç kontrol odaklı olmalarını, çocuğun yetişme stillerinin sorumluluk ve bağımsızlık üzerine olması gerektiğini ve bunun ailede geliştiği bulgularına varılmıştır (Dağ, 1992). İç kontrol odaklı bireyler, iç kontrol odağına teşvik eden aile ortamlarında yetişmektedirler. İç kontrol

odağı ortamında yetişen bireyleri aileleri çaba, sorumluluk ve düşünmeye yönelik hep cesaretlendirmektedirler. Anne ve baba kendileri çocuklarına karşı söz örnek oldukları gibi tutarlı davranırsalar, çocuklarda aynı şekilde yetişerek, çevrelerinde kontrol sahibi bireyler olmaktadır (Gürel, 2020, p. 35). Ayrıca iç kontrol odağına sahip bireyler, her hangi bir zorlukla karşılaştıkları zaman bu durumu kendi kişisel gelişiminin bir paçası olarak görüp, sorunu çözme odaklı davranışlar da bulunurlar (Çadırcıoğlu, 2021).

Dış kontrollü bireylerin kendilerine olan özgüvenleri olmadığı için kendileri dışındaki dış güçler tarafından kontrol edildikleri inancına sahip olup, olası bir başarısızlık durumunda sebebini dış güçlere bağlamaktadırlar (Rotter, 1966). Kontrolün kendilerinde olmadığını düşündükleri için, problemleri çözmeye veya yüzleşmeye çalışmanın aksine kaçınmayı tercih etmektedirler. Bu kaçınma durumu kişide psikopatolojik semptomların olmasına neden olmaktadır (Köroğlu, 2021).

Kaderci bir bakış açısına sahip olan dış kontrol odaklı bireyler, davranışlarını toplumun ve çevresindekilerin beklentilerine göre şekillendirmekteler. Bencil, özgüven eksikliği yaşayan, beceri ve yeteneklerinin farkında olmayan kişiler olarak algılanmaktadırlar. Yaşadıkları zorlukları aşmada yetersiz kalıyorlar (Dilruba, 2019, p. 24).

Baskı altında büyüyen çocuklar, anne-babanın otoriter olması ile ebeveynlerinin istediklerine boyun eğmeye ve bu isteklerin dışına çıkamamaktalar. Çocukluktan korku içinde büyüyen bireylerde, cezanın uygulanmaması için tek çarenin boyun eğmekte olduğunu kabullendikleri tespit edilmiştir. Bu korku çocuğun yetişkinliğinde de bireye eşlik ettiğini, iş veya sosyal hayatında otoriteye sorgusuz boyun eğdiğini göstermektedir. Genelde dış kontrol odağı ile büyüyen bireyler, kendi gereksinimlerini, düşüncelerini savunmakta ve karar almada, uygulamada yetersiz kaldıkları görülmektedir (Çaylı, 2013, p. 5). Yetiştikleri toplum ve aile hep kendilerini ifade etmede yetersiz kaldıkları için, kendi yeteneklerini keşfetmemiş bireyler olarak nitelendirebiliriz. Hep başkalarının istek ve arzular üzerine hayatlarını inşa ettikleri için, kendi isteklerini hiçbir zaman gün yüzüne çıkarmamış bireyler, yaşadıkları talihsiz durumları bile başkalarına atıf ederek işin içinden çıkmaya çalışmaktadırlar. Şans, kader, esası olmayan düşüncelere olan inançları hayatlarında önemli bir yer tutmaktadır (Ünüvar, 2012).

Bu inanca sahip, bireyler hayatlarına dair her hangi bir sorumluluk olmamakla birlikte, yaşadıkları olayların sonuçlarını dış güçlerin etkisi olduğunu yorumlamaktalar. Dış kontrol odağına sahip kişiler olayların sorumluluğunu kendilerinden güçlü olan insanlara bağlarken durumu değiştirmek adına çaba göstermeye çalışır ve karşılaştığı olayın sorumluluğunu şans, kader gibi unsurlarla bağdaştırır ve durumu düzeltmenin imkânsız olduğuna inanıp çapa sarf etmez (Akkaya, 2015).

4. BÖLÜM

SOSYAL GİRİŞİMCİLİK

4.1. Sosyal Girişimciliğin Tanımı

Girişimcilik insanlık tarihinin gelişmesi ile birlikte hep var olan ve günümüze kadar gelişerek, değişerek farklı boyutlara ulaşmıştır. Girişimcilik atılım yapmak, yenilikçi ve çılgın düşüncelerini realiteye çevirmek için mücadele ederek yeni bir proje sunmaktır. Bunu yapana girişimci, yaptığı projeye ise girişimcilik diye biliriz. Yukarıda bahsettiğimiz üzere girişimcilik gelişerek farklı boyutlara ulaşmıştır, bu da birçok girişimcilik modellerini ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sosyal girişimcilik girişimciliğin kar gütmeden, toplumun ve insanlığın iyiliğini düşünerek yapılan girişimcilik türüdür.

Teknolojinin gelişmesi sosyal alanda insanların hayatını kolaylaştırdığı gibi bazı sorunların oluşmasına neden olmuş ve bu sorunların çözümü için arayışlar sürmektedir. Bu sorunlar tüm toplumu etkilemekte olup, çözümlerin kalıcı ve sürdürülebilir olması gerekmektedir ki, bu noktada sosyal girişimciliğin etkisi ön plana çıkmaktadır.

Şimdiye kadar sosyal girişimcilik kavramı hakta birçok farklı tanım yapılmıştır. Bunların birkaç tanesi Tablo-1'de verilmiştir (Zeynep, 2018, p. 32).

Tablo 1: Sosyal Girişimcilik Tanımları

Yazar	Tanım
Fowler (2000)	Sosyal girişimcilik, sosyal fayda oluşturabilecek sürdürülebilir bir ekonomik yapı, kuruluş vb. uygulamalar oluşturmaktır.
Mort vd. (2003)	Sosyal girişimcilik, sosyal bir misyona sahip olma, sosyal değişim oluşturacak fırsatları görme, yenilik yapma, sürdürülebilir olma gibi özellikler barındıran çok boyutlu bir kavramdır.
Mair & Marti (2006)	Sosyal girişimcilik, sosyal değişim oluşturmak veya bunu hızlandırmak, sosyal ihtiyaçları gidermek için çeşitli kaynakları bir araya getirerek hareket etmektir.
Birch & Whittam (2006)	Sosyal girişimcilik, kişisel açıdan girişimciliğin amacı doğrultusunda çeşitli olguları bir araya getirebilmek için sahip olduğu isteklendirme ve vizyonu buluşturabilmesidir.
Peredo & McLean (2006)	Sosyal girişimcilik sosyal değer oluşturmaktır.
Robinson (2006)	Sosyal girişimcilik, oluşan bir sosyal problemi fark edebilme, ona çözüm bulabilme, oluşturduğu çözümlerin sürdürülebilirliğini sağlayabilen amacı sosyal fayda olup kar amacı gütmeyen bir örgüt oluşturabilmesi sürecidir.

Tablo 2: Kurumların Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişimci Tanımları

Kuruluş Adı	Tanım
Duke University, The Fuqua School of Business, Center for the Advancement of Social Entrepreneurship	Sosyal girişimcilik, sosyal değer oluşturmak için fırsatları değerlendiren verimli bir süreçtir.
Harvard University, Harvard Business School, Social Enterprise İnitiative	Sosyal girişimcilik kar amacı olmadan, devlet veya özel kuruluşlarda yenilikçi sosyal değer oluşturan faaliyettir.
Oxford University, Said Business School, The Skoll Center for Social Entrepreneurship	Sosyal girişimcilik sosyal ve çevresel etkiyi sağlamak için dinamik yöntem stratejilerini barındırmaktadır. Sosyal girişimciler, başkalarının göremediği fırsatları görüp, toplumun refahı için sistem geliştirip, yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler üreten toplumun değişim aracılarıdır.
Ashoka	Sosyal girişimciler, toplumun kanayan yarasına en acil ve kalıcı çözüm üreten kişilerdir. Bu kişiler hırslı, inatçı, yetenekli ve temel sosyal sorunların üstesinden gelip, uzun vadede değişim için yenilikçi fikirler üreten kişilerdir.
Schwab Foundation for Social Entrepreneurship	Sosyal girişimcilik, toplumun yararına olan, özellikle dışlanmışları ve yoksulları önemseyip, yenilikçi ve sürdürülebilir yaklaşımlar önermektir.
Skoll Foundation	Sosyal girişimciler, toplumun değişim araçları olarak toplumun yararına olan yeniliklere öncülük ederler.
Dünya Girişimcilik Platformu–Global Entrepreneurship Monitor	Sosyal girişimcilik, sosyal amaçları odak olarak belirleyerek, yeni sosyal girişim faaliyeti, bağımsız çalışma gibi yeni girişim kurmadır.

Günümüzde sosyal girişimciler toplumsal dönüşümün değişim aracıdırlar. Öncelikleri toplumun sorunlarına hiçbir maddi fayda ve kar olmadan, çözümlemeyi hedeflerler. Aynı girişimciler gibi yeni fırsatlar oluşturarak, sistemin değişmesi ve toplumun gelişmesi için yeni çözümlemeler yaparlar (Zeynep, M. 2018).

Sosyal girişimcilik, literatürde yeni bir terim olduğu için kabul edilmiş tanımı bulunmamaktadır, ancak farklı tanımlar ile kavramın tanımı yapılmaktadır. Şöyle ki, bu tanımların uygulama alanlarının farklı sektörler bağlamında ele alınmaktadır. Bu sektörlerden birkaçına örnek olarak bakarsak: Waddock ve Post (1991)'a göre kamu kuruluşlarının mevcut düzeninde değişiklikler yapmak amacıyla gerçekleştirip bir kamu kuruluşu oluşturmaktır. Leadbeater (1997)'a göre sosyal girişimcilik yardıma ihtiyacı olan bir gruba yardım ederken girişimci tavrı sergilemektir. Fowler (2000) ise sosyal girişimciliği tanımlarken sosyal girişimciliği sosyal bir fayda sağlayıp bu faydanın sürdürülebilir, kurum ve kuruluşlar oluşturmak olarak tanımlamaktadır. Mair ve Marti (2006), sosyal girişimciliği farklı kaynakları birleştirerek sosyal değişim hızlandırıp yenilikçilik olarak ifade etmekteler. Sosyal girişimciliğin temel unsurunu "kar amacı gütmeden, özel ve kamu sektörlerinde yapılan yenilikçi bir sosyal değer katma faaliyeti" olarak

tanımlayan Austin (2006) sosyal girişimcilikte yenilik ve sosyal değer yaratırken sosyal girişimcinin faaliyet alanın her yer ola bileceği fikrini savunmaktadır (Burcu, K, 2011, p. 82).

Girişimciliğin bir kolu olan sosyal girişimcilik kapsamlı bir alan olup geleneksel girişimcilere benzemektedir. Benzer yanları sosyo-ekonomik değere katkı sağlamak, fırsatları değerlendirme kapasitesine sahip olmaları, yeniliğe açık olup çağın sorunlarını iyi analiz edip ona göre çözüm üretmeleridir. Farkları sosyal girişimciler sosyal yönlü olup toplumsal sorunlarda öncülük etmekteler ki, bu da sosyal girişimciliğin amacıdır. Sosyal girişimciliğe baktığımızda sosyal girişimcilerin fark yaratmak olup, kar elde etmek yaptıkları sosyal değerin yan ürünü olarak ortaya çıkmaktadır (Burcu, K, 2008, p. 65).

4.2. Sosyal Girişimciliğin Kuramsal Temeli

Sosyal girişimciliği anlamak için önce "girişimcilik" ile bağlantısına bakılmalıdır. Aralarındaki ilişkiye bakıldığında girişimcilikteki hedeflerden ve özelliklerden, sosyal girişimcilikteki hedefler ve özellikler arasında birçok ortak dinamiğe sahip olunduğu araştırmacılar tarafından yapılan açıklamalarla sabitlenmiştir. Girişimcilik kar amacı artırmağı amaçlayan yenilikçi fikirlere sahip bireylerin gerçekleştirdikleri müstesna faaliyetleri amaçlarken sosyal girişimcilikte bireyin niyeti süreci etkilemekte olup, niyeti tetikleyen unsurların neler olduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Sosyal girişimcilikte her zaman niyet ele alınmaktadır. Bundandır ki, sosyal girişimciliği iki ana prensip mevcuttur; ilki, kar amacı gütmeyip sadece sosyal fayda sağlama adına girişimde bulunma olarak tanımlarsak, ikincisini kar amacı ile birlikte sosyal faydanın dengeli orantıda gerçekleşmesi olarak tanımlaya biliriz. Her iki prensinde amacı toplumsal dönüşüm ve sosyal sorunların çözümünde kalıcı araçlar üretmektir (Kaya, 2021). Sosyal girişimcinin girişimde bulunma nedeni sosyal etki oluşturma adına kar amacı gütmeksizin, kaynak sağlamaya yönelik fırsat oluşturma ve elde etme faaliyetidir (Dees, 1998). Bu bakış açısına sahip bir sosyal girişimci, yaptığı hizmetleri pazarlamaktan ziyade "sosyal bir ihtiyacı ele alma" olarak değerlendirmektedir (Kaya, 2021).

Şimdiye kadar sosyal girişimcilik hakkında birçok tanımlar yapılmıştır. Örneğin: "kar amacı gütmeyen, özel ve kamu sektöründe yenilikçi sosyal değer katma" gibi tanımlarla karşılaşılmaktadır. Bu tanımlar sosyal girişimciliğin toplumsal sorunlara çözüm üretme konusunda yenilikçi fikirlere sahip, gelişime açık, kar amacı gütmeye odaklı olsa bile yine de toplumsal yarara katkı sağlamayı hedefleyen sosyal değişim ajanıdır. Sosyal değişim ajanı betimlenmesini Dees 'den aktaran Özdevecioğlu ve Karaca (2015) sosyal girişimciyi "bir değişim ajanı olarak sosyal dengeyi değiştiren kişi" olarak tanımlamaktadır. Sosyal değişim ajanı sosyal girişimcinin rollerini sosyal inovasyonu odağına alıp elindeki kaynaklarla yetinmeyerek yeni kaynaklar oluşturarak sınırlarını genişletme çabasında olan bireyler olarak açıklamaktadır. Ayrıca sosyal girişimciler eleştirinin ötesine geçerek değişimin önünü açmakta çaba gösterirler (Gündüz & Altun, 2020).

4.3. Sosyal Girişimciliğin Tarihi

Sosyal girişimcilik kavramı 1960'lı yıllarında literatüre, 1980'li yıllarında ise araştırmacı ve uygulamacı kişilerin ilgi konusu olmaya başlamıştır. Sosyal ihtiyaçları karşılamaya yönelik ekonomik faaliyetler olarak tanımlanan sosyal girişimcilik, yenilikçi bir fikir ile sosyal yenilik, istihdamda yükseliş ve gelir gibi birçok bileşenlerden oluşmaktadır. Sosyal girişimcilik kavramı terim olarak yeni olsa da, her zaman sosyal girişimciler tarih boyu var olmuşlardır.1980'li yıllarında Bill Drayton sosyal girişimcilere dünya çapında fon sağlamayı amaçlayan Ashoka'yı kurarak sosyal girişimcilik alanın popülerleşmesine olanak sağlamıştır (Demirel, 2017, p. 2).

Charles Leadbeater "Sosyal Girişimcinin Yükselişi" kitabını 1997 yılında yayınlanmasının ardından akademisyenler tarafından yoğun ilgi gören sosyal girişimcilik, devlet ve özel mekanizmalarda kullanılmaya başlanmıştır. Medya ile popülerlik kazanması ile popülerleşen sosyal girişimcilik, dünya genelinde sosyal ağlar kurularak, sosyal girişimcileri destekleyen kurumlarla ve kaynaklarla sosyal girişim çabalarını güçlendirmeye yönelik birçok uluslararası işler görülmüştür (UZUNASLAN & TEK, 2021, p. 1198).

Son yıllarda özel, kamu ve kar amacı gütmeyen sektörlerde popülerlik kazanmaya başlayan sosyal girişimcilik, yapılan işlerle sosyal girişimcilere olan ilgi her toplumda artmaya başlamıştır. Kavram olarak yeni olan sosyal girişimciliğin temelindeki mantık toplumun var olduğu süreçte hep kendini farklı metotlarla göstermiştir (Dess, 2001: 1).

Ekonomist Joseph Schumpeter sosyal girişimcileri XX yüzyılın kapitaliz sürecini yönlendiren "yaratıcı-yıkıcı" yenilikçileri olarak nitelendirmektedir. Joseph'e göre, girişimciler üretim modelini yeniden biçimlendiren devrimcilerdir. Bunu da her hangi bir sektörü yeniden organize edip, yeni pazarlara hizmet edecek düzeye getirmenin yollarını oluşturarak ekonomiye katkı sağlamaktır (Gencer & Aydınlıoğlu, 2020, p. 1060).

4.4. Sosyal Girişimciliğin Önemi

Artan dünya nüfusu ile birlikte devletin ve piyasanın karşılamakta güçlük çektiği ihtiyaçlar meydana gelmektedir. Bu ihtiyaçları karşılaya bilmek için gönüllü ve kamu kuruluşları birlikte hareket etmekteler. Buna rağmen sorunların çözümlenmesinde gecikmeler yaşanmaktadır. Hem bireysel hem de örgütsel hayatın düzenlenmesi ve sosyal sorunların çözümü için yenilikçi bir tavır sergilenmesi gerekmektedir (Kaya, 2021, p. 5). Sosyal girişimcilik sosyal sorunları fark edip, bu sorunlara yönelik sürdürülebilir şekilde çözümler üreterek sosyal fayda oluşturma sürecidir. Sosyal girişimcinin amacı sosyal sorunları çözerek, sosyal fayda oluşturarak toplumsal olarak değişime katkı sağlamaktadır. Bu da sosyal girişimciliğin tüm sektörler için sürdürülebilir sosyal kalkınmasında etkin rol oynamakla birlikte; aynı zamanda toplumun bireylerinin sosyal girişimcilik hakkında yetişmesi ve sorumluluk üstenmesi açısından önemlidir (Coşkun & Sarikaya, 2016).

Toplumu oluşturan bireylerin ihtiyaçlarını karşıladıkça toplum varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Toplumsal ihtiyaçları karşılamaya çalışırken, aynı zamanda kurumun kendi varlığını sürdürmeye çalışması, diğer taraftan yeniliklere uyum sağlama gereksinimini zorunlu kılmaktadır. Toplumsal sorunlar devinim ve değişime ile ortaya çıkıp, çözümü üretilmedikçe, toplumun var olan sorunları ile birlikte toplumu çözümsüzlük girdabına sürüklemekle birlikte toplumun yaşamını daha da zorlaştırmaktadır (Yılmaz, 2014, p. 2).

Girişimcilik dediğimizde istihdam yaratmak, refah düzeyinin ekonomik katkı ile yükselmesi, ulusal düzeyde siyasi ve politik ilgiye yol açan günümüz koşullarını geliştirerek geleceğe taşınmasında önemli bir mekanizmadır. Girişimciler için fırsatları görme, sadece sorun olarak görülen düzensizlik ve kargaşa ortamlarında düzeni sağlaya bilme yeteneği belirleyici bir unsurdur (Gencer & Aydınlıoğlu, 2020).

Sosyal girişimciliğe olan ilgi git gide artmakta olduğu görülmektedir. İnsanların sosyal girişimcilikle alakalı bilinçlenmesi ve kendi imkânlarının farkında olması ile bu ilginin eyleme dönüştüğü bir çağı yaşmaktayız. Yaptığımız araştırmanın soncuda, bu görüşü desteklemektedir. İnsanların yaşanan toplumsal ve bireysel sorunları çözmede birilerin teşvikine ihtiyaç duydukları bir ortamın oluşması ile bireylerin daha aktif olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal girişimcilik bir gönüllülük faaliyeti olup ve tek amacının sosyal değer oluşturmak olması, kişinin kendi kişilik özelliklerinin bilincinde hareket etmesini gerektirmektedir. Eylemi gerçekleştiren bireylerde bulunması gereken önemli kişilik özelliklerinden biri bireyin özgeci olması ve eylem sonucunun kişinin kendi getirilerinin meyvesi olduğu bilincine sahip olmasıdır. Sonuç itibariyle kişinin kendine güvenmesi ve onu destekleyen çevrenin katkısı ile gerçekleşen bir eylemdir.

4.5. Sosyal Girişimcilikte Kişilik Özellikleri

Teknolojinin gelişmesi, insan ihtiyaçlarının çoğalması ile sosyal alanlarda sorunların artması bu sorunların çözülmesi yönünde adımlar atılmasını gerektirmektedir. Bu çözümlerin kalıcı, etkili ve sürdürülebilir biçimde çözülmesi son zamanlarda sosyal girişimciliğin önemini ön plana çıkarmaktadır. Sosyal girişimcilik, geleneksel girişimcilikten farklı olarak toplum fertlerinin sorun ve ihtiyaçlarını çözmeye odaklıdır. Girişimcilik üretim faktörlerini her yönden bir araya getiren girişim veya işletme olarak literatürde ifade edilmektedir. Teknik, ekonomik ve hukuki olarak üretime ait olan faktörleri bir araya getirme çabası aynı zamanda girişim olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2014, p. 3).

Geleneksel girişimci ile sosyal girişimci arasında bazı önemli farklılıklar mevcuttur. İki ifadede yeni bir işin veya işletmenin kurucusu, yönlendiricisi, gelecek ve bugüne ait kararlar vererek, kendisine ve topluma yönelik çalışmalar yapmaktadır. Her iki girişimcide elde olan kaynakları kullanarak topluma katkıda bulunmaya çalışmaktadır. Geleneksel girişimci yaptığı işi ticari açıdan değerlendirirken, sosyal girişimci yaptığı hizmetleri topluma kattığı faydanın toplumda oluşturduğu olumlu etkilerle değerlendirmektedir.

Sosyal girişimciler sosyal girişimciliği sosyal bir görev olarak tüm zorlukları ile birlikte kabullenip, sosyal olaylara karşı duyarlıdırlar. Bu bakış açısında sahip sosyal girişimciler fırsatları değerlendirmede etkilidirler. Beklenen etki olmayanı var etmeye çalışmak değil, olası kaynaklardan topluma bir yarar sağlayarak sürdürülebilir hale getirmektir. Zengin olmak, popülerlik kazanmak gibi sosyal girişimcilerin bir amacı olmamakla birlikte, iş girişimcileri ile servet ve değer kazanmayı ölçmenin bir yoldur. Çünkü ticari girişimciler değer kazanıp kazanmadıklarını belirleyen piyasa disiplinine tabidirler. Sosyal girişimciler ise sadece kaynakları ekonomik ve üretken kullanarak toplumsal fayda ve etki sağlamak için uğraşmaktalar (Gencer & Aydınlıoğlu, 2020).

Sosyal girişimcilik ekonomik olarak pek çok sosyal ve çevresel sorunların çözülmesinde katalizör görevini üslenmektedir. Çevrenin sosyal girişimciliğe olan ilgisi hızla artmaktadır. Çevre fertlerinin ilgisini belirlerken; çevre ve sağlıkta artan krizler, açlık ve ekonomik eşitsizlik, devletin kamu hizmet sunumunda yetersiz kalması sivil toplum kuruluşlarına olan ilgini artırarak sosyal girişimciliğin gelişmesine neden olmuştur. Sosyal girişimciliğin gelişmesi ile birlikte kişi başına düşen gelirin artması, insanların sosyal hayatlarında hareketliliğin ivme kazanması, daha iyi bir eğitim sisteminin oluşması ve iletişimin güçlenmesi söz konusudur (Burcu, K, 2011, p. 3).

Sosyal girişimcinin kişiliğini bir başkasından ayıran özellikleri bedensel, ruhsal ve en önemlisi zihinsel olarak diğerlerinden farklı yapan duygu, düşünce ve davranış bütünüdür. Bu özelliklerin gelişmesi bireyin yetiştiği aile, sosyal sınıf, sosyal-kültürel ve coğrafi faktörlerden etkilenmektedir (Bozkurt, 2006, p. 6). Bireyin yetişmesinde bu özelliklerin olumlu veya olumsuz etkisi vardır. Öncelikli olarak çocuğun yetişmesinde anne ve babanın gösterdiği davranış biçimi demokratik bir yapıya sahip olup baskıcı tutum uygulamadıkları zaman çocuğun daha rahat yetişmesi, kendini daha rahat ifade edebilmesi, çocuğun kendisine olan özgüvenin pekişmesi ve bu sayede davranışlarında cesaret kırıcı özelliğe sahip olması ona sosyalleşmede yardımcı olmaktadır. Doğrudur ki, aile faktörü ile birlikte çocuğun büyüdüğü konum ve ailenin sosyal durumu bireyin üzerinde kalıcı etkiler bırakmaktadır.

Sosyal girişimci demek, toplumdaki dezavantajlılara, yardıma ihtiyaç duyanlara, yaşlılara, maddi durumu kötü olanlara vb. bireyler için sosyal fayda sağlaya bilecek ve bu faydadan her hangi bir kar amacı beklentisi olmayandır. Sosyal girişimciler toplumun refahı için değer üretirken, bu değerin uzun dönem sosyal getiri sağlamasını amaçlamaktadırlar. Sosyal girişimciler entelektüel kapasite ve hayal güçlerini sürdürülebilir bir sosyal değer oluşturma yolunda kişisel ve sosyal ağlarını etkin hale getirmektedirler (İrmiş ve ark., 2017).

Girişimcilik ve sosyal girişimcilik arasında tek bir fark vardır, girişimcilik yapan kişinin niyetlerinden biri kar elde etmek ise sosyal girişimcinin kâr amacı sağlamak gibi bir niyeti yoktur. Zira bir sosyal girişimcide olan yeteneklerin çoğu, bir ticari iş yapan girişimcide olması gerekenlerle aynıdır. Günün sonunda sosyal girişimci ile diğer girişim biçimleri arasında yukarıda bahsettiğimizden farklı bir ayırım yoktur. Burada odaklanması gereken başarılı bir sosyal girişimlerde gözlemlenen özelliklerdir. Bunun

içinde yapılan sosyal girişimciliğin etkili, sürdürülebilir ve sosyal bir etki ile sonuçlana bilmesi için temel özellikleri bilmek ve akılda tutmak gerekmektedir.

Sosyal girişim kâr amaçlı olabilir veya kâr amaçlı olmayabilir. Bazı girişimlerin kâr payı olabilir, bu sayede kullanıcılardan sağlanan sosyal ürün veya hizmet için bir ücret alınır ve bu ücret, söz konusu ürün veya hizmetin sağlanması sırasında ortaya çıkan maliyetleri karşılamada kullanılır. Bu da daha fazla insana ulaşmak tekrar olarak sosyal girişime harcanır. Bu, sosyal girişimciye ve sosyal fayda sağlamak için çalışanlara ücret ödemediği anlamına gelmiyor. Yetenekli bireyleri elde tutmak ve mümkün olan en iyi ürün ve hizmeti sunabilmek için rekabetçi maaşlar ve diğer teşvikleri sunmak için önemlidir. Sosyal girişim ile girişimcilik arasındaki temel fark, önceden belirlenmiş maaş ve ücretleri gerçekleştirdikten sonra, kalan paranı sosyal etki adına yeniden sosyal girişime geri dönemsidir (Chahine, 2016).

5. BÖLÜM

ÖZGECİ DAVRANIŞ VE KONTROL ODAĞI İLE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ARASINDAKİ İLİŞKİYE YÖNELİK AZERBAYCAN VE TÜRKİYE ARASINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR SAHA ARAŞTIRMASI

5.1. Araştırma Tasarımı

Araştırma tasarımı bölümünde araştırmada kullanılan ölçekler, araştırmanın hangi zaman aralığında yapıldığı, veri toplama metodu, verilerin analizi, araştırma sonucu elde edilen bulgular hakkında bilgi sunulmaktadır.

5.1.1. Araştırma Sorusunun Niteliği

Birinci bölümde belirtildiği üzere; bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturan araştırma sorusu "Bireylerin özgeci davranış ve kontrol odağı yönelimleri ile sosyal girişimcilik algıları arasında bir ilişki var mıdır?" şeklindedir. Bu soru metodolojik açıdan değişkenler arası ilişki türünde, korelatif tipte bir araştırma sorusudur. Herhangi bir neden sonuç ilişkisi aranmadığından bağımlı bağımsız değişken ayrımı yapılamaz.

5.1.2. Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Araştırmada sosyal girişimcilik, özgeci davranış ve kontrol odağı ile ilgili ölçekler kullanılarak çevrimiçi anket formları hazırlanmıştır. Ölçeklerin literatürden alınan dili Türkiye Türkçesi olup, Azerbaycan'da yapılan saha araştırması öncesi tüm ölçek maddeleri; Azerbaycan Türkçesi Öğretmeni olan uzman desteği ile Azerbaycan Türkçesine tercüme edilmiştir.

5.1.3. Araştırmanın Zaman Aralığı

Bu araştırmanın zaman aralığı anlık kesit alım türündedir. Çevrimiçi anket yoluyla veri toplanmıştır. Veri toplama tarih aralığı; 30 Ekim- 25 Aralık 2022'dir.

5.1.4. Ana Kütle ve Örneklem

Araştırmanın ideal ana kütlesi Azerbaycan ve Türkiye Cumhuriyetlerinde yaşayan 18 yaş üzeri bireylerdir. Lakin araştırmanın finansal açıdan her hangi bir fon desteği bulunmaması, veri toplama sürecindeki zaman kısıtı gibi sebepler ideal ana kütle dâhilinde genelleme yapılabilecek rastlantısal bir örnekleme metodolojisinin kullanılmasını imkânsız hale getirmiştir. Bu sebeple araştırmada kısmen iradi olarak internette ve sosyal medya portallarında yer alan sosyal girişimcilik gruplarına erişilmeye çalışılmış, ağırlıklı olarak kolayda (bulunan) örnekleme metodu ile araştırma örneğine ulaşılmıştır.

5.1.5. Veri Toplama ve Ölçekler

Verilerin toplanması eş zaman aralığında her iki ülkede çevrimiçi olarak yürütülmüştür. Anketi oluşturan ölçekleri elektronik ortamda (Google Forms sistemi üzerinde) bir araya getirilerek Türkiye'de

https://docs.google.com/forms/d/1pQVd3jFk-LPjB-aE51HbD0W7uV3LspWeKb-6r12Ttf0/edit ve Azerbaycan'da ise https://docs.google.com/forms/d/1e7qo0u375vhe_b6PY7qGoKeiP3ceZsFCM7WqH03iB7I/edit bağlantısı kullanılarak katılımcılara iletilmiştir.

Katılımcıların objektif cevap vermeme riskini azaltmak amacıyla ankette isim, soy isim vb. kimlik bilgilerini belirtmeleri istenmemiştir. Ankette bulunan sorulara, zaruri cevaplama özelliğinin dâhil edilmesi sebebiyle katılımcıların soruları cevaplamama gibi bir durumları olmamıştır.

Araştırmaya Azerbaycan'dan 124 kişi katılım göstermiştir. Cevaplanan toplam 124 anketten 12 adedi tutarsız cevaplama nedeniyle araştırmadan çıkartılmış ve Azerbaycan'dan 112 adet anket analize tabi tutulmuştur. Türkiye'den de 98 kişi ankete katılım göstermiştir. Toplamda 210 anket analize tabi tutulmuştur.

Anket dört bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde demografik bilgileri içeren (cinsiyeti, doğum yılı, en son mezun olduğu okulu ve mesleği) dört soru sorulmuştur.

İkinci bölümde, bireylerin sosyal girişimcilik düzeylerini ölçmeye yönelik Hockerts (2015) tarafından geliştirilmiş ve Akar (2020) tarafından Türkçeleştirilmiş olan "Sosyal Girişimcilik Öncülleri Ölçeğinin'' Türkçe uyarlanması, 17 madde ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları empati (1., 2., 3., 4., 5. maddeler), toplumsal ahlaki yükümlülük (6., 7., 8., 9. maddeler), sosyal girişimcilik öz yeterliliği (10., 11., 12., 13. maddeler) ve algılanan sosyal destektir (14., 15., 16., 17. maddeler). Ölçekte yer alan 2., 5., 13 ve 17. maddeler olumsuz yargı bildirdiği için ters maddeler olarak puanlanmaktadır. Ölçek maddeleri "kesinlikle katılıyorum", "katılıyorum", "ne katılıyorum ne de katılmıyorum", "katılmıyorum" ve "kesinlikle katılmıyorum" olarak puanlanan 5'li Likert yapısına sahiptir (Akar, 2020).

Üçüncü bölümde, bireylerin özgecilik düzeylerini ölçmeye yönelik olarak hazırlanmış 20 ifadeye yer verilmiştir. Rushton ve arkadaşları (1981) tarafından geliştirilen ve Önem (2019) tarafından Türkçeleştirilen ölçek kullanılmıştır. Ölçek maddeleri "hiçbir zaman", "nadiren", "arada sırada", "sıklıkla" ve "her zaman" olarak puanlanan 5'li Likert Ölçek tipli bir yapıdadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek özgecilik düzeyine işaret etmektedir. Orijinal formunda tek faktörlü olarak kullanılan ölçekte ters kullanılan maddeler bulunmamaktadır (Önem, 2019).

Dördüncü bölümde, bireylerin algıladıkları kontrol odağı inancını ölçmek için Rotter'in geliştirmiş olduğu İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeğinin, Dağ (2002) tarafından Türkçeleştirilmiş ve Likert tipinde hazırlanmış olan Kontrol Odağı Ölçeği kullanılmıştır. Söz konusu ölçek kontrol odağını beş faktör ve 47 maddelik bir döküm ile ölçmektedir. Ölçek maddeleri "kesinlikle katılıyorum", "katılıyorum", "ne katılıyorum ne de katılmıyorum", "katılmıyorum" ve "kesinlikle katılmıyorum" olarak puanlanan 5

dereceli Likert tipi cevaplanan ölçeğin 25 maddesi düz, 22 maddesi ters yönlü puanlanmaktadır (Dağ, 2002).

5.2. Verilerin Analizi

Toplanan veriler Cronbach Alpha iç tutarlılık testine tabi tutulmuştur. Cronbach Alpha Testi ile değişkenlerin güvensizlik oluşturup oluşturmadıklarını açıklamaya yönelik ölçeğin kendi içindeki tutarlığı belirlenmektedir (Saruhan Ş.C & Özdemir A., 2022).

Tablo 3: Sosyal Girişimcilik Ölçeği – Empati Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı

Güvenilirlik İstatistiği

Cronbach Alfa	Madde Sayısı
,587	5

Tablo 4: Sosyal girişimcilik ölçeği – Empati boyutu İçin Toplam İstatistikleri

Maddelerin Toplam İstatistikleri

	Madde Silinirse Ölçek Ortalaması	Madde Silinirse Ölçek Varyantı	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse Cronbach Alfa
EMP01	15,5905	6,415	0,401	0,501
EMP02	15,2952	7,051	0,241	0,587
EMP03	15,5857	6,206	0,440	0,478
EMP04	15,6048	6,221	0,439	0,479
EMP05	15,8095	7,083	0,219	0,600

Tablo 3'de görüldüğü üzere sosyal girişimcilik ölçeğinin empati boyutunda bulunan 5 maddenin Cronbach Alfa değeri 0,587'dir. Bu değer ölçümün güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu boyutta herhangi bir madde analizden çıkarılmamıştır.

Tablo 5: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Toplumsal Ahlaki Yükümlülük Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı

Güvenilirlik İstatistiği

Cronbach Alfa	Madde Sayısı
,833	4

Tablo 6: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Toplumsal Ahlaki Yükümlülük Boyutu İçin Toplam İstatistikler

Maddelerin Toplam İstatistikleri

	Madde Silinirse Ölçek Ortalaması	Madde Silinirse Ölçek Varyantı	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse Cronbach Alfa
TAY01	11,5286	6,423	0,647	0,797
TAY02	11,3476	6,448	0,694	0,777
TAY03	11,7048	6,180	0,667	0,788
TAY04	11,6619	6,368	0,646	0,797

Tablo 5'de görüldüğü üzere Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin Toplumsal Ahlaki Yükümlülük boyutunda bulunan 4 maddenin Cronbach Alfa değeri 0,833'dür. Bu değer ölçümün güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu boyutta herhangi bir madde analizden çıkarılmamıştır.

Tablo 7: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Sosyal Girişimcilik Öz Yeterlilik Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı

Güvenilirlik İstatistiği

Cronbach Alfa	Madde Sayısı
,059	4

Tablo 8: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Sosyal Girişimcilik Öz Yeterlilik Boyutu İçin Toplam İstatistikleri

Maddelerin Toplam İstatistikleri

	Madde Silinirse Ölçek Ortalaması	Madde Silinirse Ölçek Varyantı	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse Cronbach Alfa
SOGÖY01	9,9429	1,729	,393	-,651[a]
SOGÖY02	10,4048	1,601	,407	-,745[a]
SOGÖY03	10,5000	1,792	,328	-,535[a]
SOGÖY04	11,5238	4,901	-,581	,761

a*Öğeler arasındaki negatif ortalama kovaryans nedeniyle değer negatiftir. Bu, güvenilirlik modeli varsayımlarını ihlal eder.

Tablo 7'de görüldüğü üzere Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin Sosyal Girişimcilik Öz Yeterlilik boyutunda bulunan 4 maddenin Cronbach Alfa değeri 0,059'dur. Bu değer ölçümün güvenilir olmadığını göstermektedir. Bu nedenle SOGÖY04 maddesi analizden çıkarılmıştır.

Tablo 9: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Sosyal Girişimcilik Öz Yeterlilik Boyutu İçin Toplam İstatistikler

Güvenilirlik İstatistiği

Cronbach Alfa	Madde Sayısı
,761	3

Tablo 10: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Sosyal Girişimcilik Öz Yeterlilik Boyutu İçin Toplam İstatistikler

Maddelerin Toplam İstatistikleri

	Madde Silinirse Ölçek Ortalaması	Madde Silinirse Ölçek Varyantı	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse Cronbach Alfa
SOGÖY01	7,3429	2,667	,517	,759
SOGÖY02	7,8048	2,321	,620	,646
SOGÖY03	7,9000	2,330	,641	,622

Tablo 9'da görüldüğü üzere Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin Sosyal Girişimcilik Öz Yeterlilik boyutunda bulunan 3 maddenin Cronbach Alfa değeri 0,761'dir**.** Bu değer ölçümün güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu değeri Cronbach Alfa analizi sonucunda sosyal girişimcilik öz yeterlilik boyutunun dördüncü maddesi (SOGÖY04: Önemli bir toplumsal değişime yol açabileceğime inanıyorum.) analizden çıkarılmıştır.

Tablo 11: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Algılanan Sosyal Destek Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı

Güvenilirlik İstatistiği

Cronbach Alfa	Madde Sayısı
,518	4

Tablo 12: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Algılanan Sosyal Destek Boyutu İçin Toplam İstatistikler

Maddelerin Toplam İstatistikleri

	Madde Silinirse Ölçek Ortalaması	Madde Silinirse Ölçek Varyantı	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse Cronbach Alfa
ASD01	9,8429	3,329	,374	,389
ASD02	10,0714	2,660	,623	,134
ASD03	9,9952	2,990	,520	,254
ASD04	10,5619	4,697	-,100	,786

Tablo 11'de görüldüğü üzere Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Algılanan Sosyal Destek Boyutunda bulunan 4 maddenin Cronbach Alfa değeri 0,518'dır. Bu değer ölçümün güvenilir olmadığını göstermektedir.

Tablo 13: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Algılanan Sosyal Destek Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı

Güvenilirlik İstatistiği

Cronbach Alfa	Madde Sayısı
,786	3

Tablo 14: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Algılanan Sosyal Destek Boyutu İçin Toplam İstatistikler

Maddelerin Toplam İstatistikleri

	Madde Silinirse Ölçek Ortalaması	Madde Silinirse Ölçek Varyantı	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse Cronbach Alfa
ASD01	6,9143	2,519	,529	,809
ASD02	7,1429	2,123	,697	,628
ASD03	7,0667	2,292	,656	,676

Tablo 13'de görüldüğü üzere Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Algılanan Sosyal Destek Boyutunda bulunan 3 maddenin Cronbach Alfa değeri 0,786'dır. Bu değer ölçümün güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu değerde Cronbach Alfa analizi sonucunda algılan sosyal destek boyutunun dördüncü

maddesi (ASD04: Sosyal bir girişim (dernek, vakıf vb.) kursaydım çok fazla destekleneceğimi düşünmüyorum.) analizden çıkarılmıştır.

Tablo 15: Özgecilik Ölçeği İçin Cronbach Alfa Katsayısı

Güvenilirlik İstatistiği

Cronbach Alfa	Madde Sayısı
,909	20

Tablo 16: : Özgecilik Ölçeği İçin Toplam İstatistikler

Maddelerin Toplam İstatistikleri

	Madde Silinirse Ölçek Ortalaması	Madde Silinirse Ölçek Varyantı	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse Cronbach Alfa
OZG01	67,5429	194,881	,529	,905
OZG02	68,7381	194,644	,402	,909
OZG03	68,0190	192,660	,607	,903
OZG04	67,6810	191,673	,581	,904
OZG05	68,0000	191,895	,563	,904
OZG06	68,4619	194,422	,485	,906
OZG07	68,0000	190,431	,610	,903
OZG08	68,1857	188,669	,596	,903
OZG09	68,5714	189,241	,551	,904
OZG10	67,7571	195,419	,451	,907
OZG11	68,6238	193,796	,531	,905
OZG12	67,3524	199,550	,361	,909
OZG13	68,3238	188,210	,597	,903
OZG14	67,8810	192,201	,615	,903
OZG15	68,4524	189,455	,565	,904
OZG16	67,5905	191,439	,598	,903
OZG17	67,8524	192,672	,530	,905
OZG18	67,9762	190,224	,645	,902
OZG19	68,9333	189,689	,526	,905
OZG20	68,2667	186,560	,679	,901

Tablo 15'de görüldüğü üzere Özgecilik Ölçeğinin 20 maddesinin Cronbach Alfa değeri 0,909'dur. Bu değer ölçümün güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu boyutta herhangi bir madde analizden çıkarılmamıştır.

Tablo 17: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Genel İç Kontrol İnancı (Kişisel Kontrol) Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı

Güvenilirlik İstatistiği

Cronbach Alfa	Madde Sayısı
,892	18

Tablo 18: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Genel İç Kontrol İnancı (Kişisel Kontrol) Boyutu İçin Toplam İstatistikler

Maddelerin Toplam İstatistikleri

	Madde Silinirse Ölçek Ortalaması	Madde Silinirse Ölçek Varyantı	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse Cronbach Alfa
KOKK01	42,0476	93,892	,410	,890
KOKK02	42,1048	91,616	,509	,887
KOKK03	41,7571	94,443	,419	,890
KOKK04	42,3048	90,959	,541	,886
KOKK05	42,3429	91,805	548	,885
KOKK06	42,2857	91,497	,595	,884
KOKK07	42,4429	91,214	,542	,886
KOKK08	42,2476	91,565	,607	,883
KOKK09	42,2429	92,003	,538	,886
KOKK10	42,0381	92,965	,501	,887
KOKK11	42,3286	91,810	,623	,883
KOKK12	42,4762	90,729	,624	,883
KOKK13	42,0667	96,952	,291	,893
KOKK14	42,2952	94,678	,481	,887
KOKK15	42,6000	92,461	,583	,884
KOKK16	42,1524	92,178	,553	,885
KOKK17	42,5905	92,300	,552	,885
KOKK18	42,7095	91,394	,616	,883

Tablo 17'de görüldüğü üzere Kontrol Odağı Ölçeğinin- Genel İç Kontrol İnancı (Kişisel Kontrol) Boyutunun 18 maddesinin Cronbach Alfa değeri 0,892'dir. Bu değer ölçümün güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu boyutta herhangi bir madde analizden çıkarılmamıştır.

Tablo 19: Kontrol Odağı Ölçeğinin-Şansa İnanma Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı

Güvenilirlik İstatistiği

Cronbach Alfa	Madde Sayısı
,720	11

Tablo 20: Kontrol Odağı Ölçeğinin-Şansa İnanma Boyutu İçin Toplam İstatistikler

Maddelerin Toplam İstatistikleri

	Madde Silinirse Ölçek Ortalaması	Madde Silinirse Ölçek Varyantı	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse Cronbach Alfa
KOSANS01	27,6857	29,662	,466	,684
KOSANS02	27,0762	29,028	,498	,678
KOSANS03	27,0619	34,499	,115	,732
KOSANS04	28,3905	30,775	,361	,701
KOSANS05	28,3714	32,369	,244	,719
KOSANS06	27,8857	31,709	,320	,707
KOSANS07	27,3762	30,389	,391	,696
KOSANS08	27,8714	30,285	,499	,682
KOSANS09	27,8381	32,873	,251	,716
KOSANS10	27,5143	31,505	,377	,699
KOSANS11	27,7857	30,073	,497	,681

Tablo 19'da görüldüğü üzere Kontrol Odağı Ölçeğinin- Şansa İnanma Boyutunun 11 maddesinin Cronbach Alfa değeri 0,720'dir. Bu değer ölçümün güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu boyutta herhangi bir madde analizden çıkarılmamıştır.

Tablo 21: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Çaba Göstermenin Anlamsızlığı Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı

Güvenilirlik İstatistiği

Cronbach Alfa	Madde Sayısı
,799	10

Tablo 22: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Çaba Göstermenin Anlamsızlığı Boyutu İçin Toplam İstatistikler

Maddelerin Toplam İstatistikleri

	Madde Silinirse Ölçek Ortalaması	Madde Silinirse Ölçek Varyantı	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse Cronbach Alfa
KOCABA01	25,5714	32,830	,510	,777
KOCABA02	25,2762	32,976	,470	,781
KOCABA03	25,1143	34,666	,318	,799
KOCABA04	25,9143	32,155	,514	,776
KOCABA05	25,9857	33,057	,454	,783
KOCABA06	25,9905	33,100	,426	,787
KOCABA07	25,7810	33,636	,473	,781
KOCABA08	25,3524	33,186	,494	,779
KOCABA09	25,5238	32,050	,604	,766
KOCABA10	25,5190	33,351	,473	,781

Tablo 21'de görüldüğü üzere Kontrol Odağı Ölçeğinin- Çaba Göstermenin Anlamsızlığı Boyutunun 10 maddesinin Cronbach Alfa değeri 0,799'dur. Bu değer ölçümün güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu boyutta herhangi bir madde analizden çıkarılmamıştır.

Tablo 23: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Kadercilik Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı

Güvenilirlik İstatistiği

Cronbach Alfa	Madde Sayısı
,682	3

Tablo 24: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Kadercilik Boyutu İçin Toplam İstatistikler

Maddelerin Toplam İstatistikleri

	Madde Silinirse Ölçek Ortalaması	Madde Silinirse Ölçek Varyantı	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse Cronbach Alfa
KOKAD01	7,3524	2,861	,428	,679
KOKAD02	7,1381	2,847	,491	,594
KOKAD03	7,4333	2,763	,576	,489

Tablo 23'de görüldüğü üzere Kontrol Odağı Ölçeğinin- Kadercilik boyutunun 3 maddesinin Cronbach Alfa değeri 0,682'dir. Bu değer ölçümün güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu boyutta herhangi bir madde analizden çıkarılmamıştır.

Tablo 25: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Adil Olmayan Dünya İnancı Boyutu İçin Cronbach Alfa Katsayısı

Güvenilirlik İstatistiği

Cronbach Alfa	Madde Sayısı
,672	5

Tablo 26: Kontrol Odağı Ölçeğinin- Adil Olmayan Dünya İnancı Boyutu İçin Toplam İstatistikler

Maddelerin Toplam İstatistikleri

	Madde Silinirse Ölçek Ortalaması	Madde Silinirse Ölçek Varyantı	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse Cronbach Alfa
KOAODI01	11,1381	8,522	,452	,609
KOAODI02	10,9571	8,338	,501	,587
KOAODI03	11,4381	9,109	,331	,663
KOAODI04	10,8381	8,892	,342	,660
KOAODI05	11,1905	8,452	,520	,581

Tablo 25'de görüldüğü üzere Kontrol Odağı Ölçeğinin- Adil Olmayan Dünya İnancı boyutunun 5 maddesinin Cronbach Alfa 0,672'dir. Bu değer ölçümün güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu boyutta herhangi bir madde analizden çıkarılmamıştır.

Özellikle Sosyal Girişimcilik Ölçeğinden Cronbach Alpha güvenilirlik analizi ile iki madde çıkarıldığı için Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmasına ihtiyaç doğduğu düşünülmüştür. Bu nedenle toplanan veriler üzerinden Jamovi İstatistik Programı yardımıyla Sosyal Girişimcilik Ölçeğine ilişkin bir Doğrulayıcı Faktör Analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 27. Model Uyumu (Sosyal Girişimcilik Ölçeği)

Tam Uyum Testi (*Test for Exact Fit*)		
χ^2	**df**	**p**
188	84	< .001

Uyum Ölçüleri (*Fit Measures*)					
				RMSEA 90% CI	
CFI	**TLI**	**SRMR**	**RMSEA**	**Lower**	**Upper**
0.915	0.893	0.0573	0.0766	0.0619	0.0913

Literatürde ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranı yani χ^2 / df değerinin 2 ile 3 arasında olması kabul edilebilir, 2'den daha küçük değerde olması ise iyi derecede uyuma işaret ettiği belirtilmektedir (Şengül Avşar, 2022). Tablo 27'de görülebilecek olan;

$\frac{\chi^2}{\text{df}} = \frac{188}{84} = \mathbf{2.238}$ değeri **kabul edilebilir** derecede uyuma işaret etmektedir.

Tablo 27'de görülebilecek olan uyum indeksleri yorumlanacak olursa; SRMR değerinin 0.08 veya daha küçük olması kabul edilebilir düzeyde uyuma işaret eder (Şengül Avşar, 2022). Analiz neticesinde elde edilen SRMR = 0.0573 değeri **kabul edilebilir** düzeyde uyuma işaret eder.

Benzer şekilde aynı tabloda yer alan RMSEA değeri 0.05-0.08 aralığında olması kabul edilebilir düzeyde uyuma, 0.10'a eşit veya daha büyük olması veri uyumunun zayıf olduğuna işaret eder (Şengül Avşar, 2022). Analiz neticesinde elde edilen RMSEA = 0. 0766 değeri **kabul edilebilir** düzeyde uyuma işaret eder.

Benzer şekilde aynı tabloda yer alan CFI ve TLI değerlerinin 0.90-0.95 aralığında olması kabul edilebilir düzeyde uyuma işaret eder (Şengül Avşar, 2022). Analiz neticesinde elde edilen CFI = 0.915 değeri **kabul edilebilir** düzeyde uyuma, TLI = 0.893 değeri kabul edilebilir düzeyde uyuma çok yakındır.

Netice itibariyle araştırmada kullanılan Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin kabul edilebilir düzeyde uyuma sahip olduğu sonuca varılabilir.

Özgecilik Ölçeği alt boyutlara sahip olmadığından faktör analizi **yapılmamıştır**.

Kontrol Odağı Ölçeğine ilişkin de bir Doğrulayıcı Faktör Analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 28. Model Uyumu (Kontrol Odağı Ölçeği)

Tam Uyum Testi (*Test for Exact Fit*)		
χ^2	**df**	**p**
2540	1024	< .001

Uyum Ölçüleri (*Fit Measures*)					
				RMSEA 90% CI	
CFI	**TLI**	**SRMR**	**RMSEA**	**Lower**	**Upper**
0.594	0.572	0.118	0.0840	0.0799	0.0881

Literatürde ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranı yani χ^2 / df değerinin 2 ile 3 arasında olması kabul edilebilir, 2'den daha küçük değerde olması ise iyi derecede uyuma işaret ettiği yukarıda da belirtilmiştir (Şengül Avşar, 2022). Tablo 28'de görülebilecek olan;

$\frac{\chi^2}{\text{df}} = \frac{2540}{1024} = \mathbf{2.48}$ değeri **kabul edilebilir düzeyde** uyuma işaret etmektedir.

Tablo 28'de görülebilecek olan uyum indeksleri yorumlanacak olursa; SRMR değerinin 0.08 veya daha küçük olması kabul edilebilir düzeyde uyuma işaret eder (Şengül Avşar, 2022). Analiz neticesinde elde edilen SRMR = 0.118 değeri zayıf uyuma işaret eder.

Benzer şekilde aynı tabloda yer alan RMSEA değeri 0.05-0.08 aralığında olması kabul edilebilir düzeyde uyuma, 0.10'a eşit veya daha büyük olması veri uyumunun zayıf olduğuna işaret eder (Şengül Avşar, 2022). Analiz neticesinde elde edilen RMSEA = 0.0840 değeri **kabul edilebilir düzeyde** uyuma çok yakındır.

Benzer şekilde aynı tabloda yer alan CFI ve TLI değerlerinin 0.90-0.95 aralığında olması kabul edilebilir düzeyde uyuma işaret eder (Şengül Avşar, 2022). Analiz neticesinde elde edilen CFI = 0.594 değeri ve TLI = 0.572 değeri zayıf uyuma işaret eder.

Netice itibariyle araştırmada kullanılan Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin kabul edilebilir düzeyde uyuma yakın olduğu sonuca varılabilir.

5.3. Veri Analizi ve Bulguların Yorumlanması

5.3.1. Demografik Verilerin Analizi

Tablo 29: Araştırmaya Katılan Çalışanların Yaş Aralığına Göre Dağılım Verileri

Araştırmaya Katılanların Yaş Aralığı	Frekans	Yüzde (%)
18-24	116	55
25-39	64	30
40+	30	15
Toplam	**210**	**102**

Tablo 29'de görüldüğü üzere araştırmaya dâhil olan toplam 210 kişiden 116'sı 18-24 yaş Aralığında, 64'ü 25-39 yaş Aralığında, 30'u ise 40 yaş üzeridir. Araştırmaya dâhil olanların yaş aralığı dağılımı şekil 1'deki gibidir.

Şekil 1: Araştırmaya Katılanların Yaş Aralığına Göre Yüzdelik Dağılımı

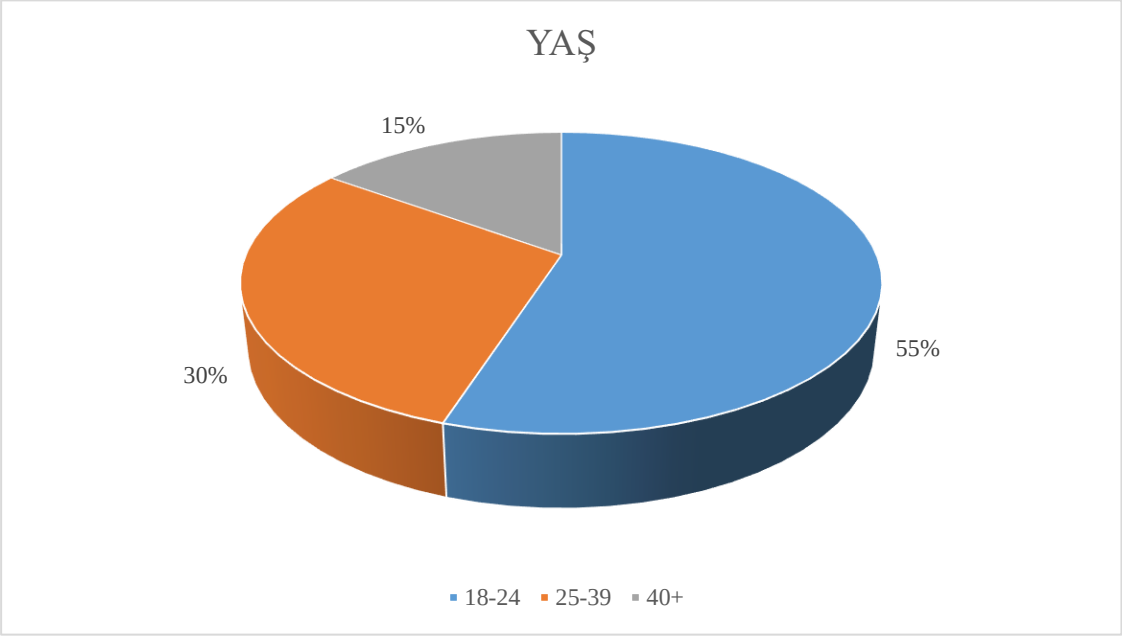

Tablo 30: Araştırmaya Katılan Çalışanların Cinsiyetlerine Göre Dağılım Verileri

Araştırmaya Katılanların Cinsiyeti	Frekans	Yüzde %
Kadın	62	29,5
Erkek	143	68
Belirtmek İstemiyorum	5	2,5
Toplam	**210**	**100**

Tablo 30'da görüldüğü üzere araştırmaya dâhil olan 210 kişiden 62'si kadın, 143'ü erkek, 5'i ise cinsiyetini belirtmek istememiştir. Araştırmaya dâhil olanların cinsiyetin değişkenine göre dağılımı şekil 2'de verilmiştir.

Tablo 31. Örnek Kitlenin Mevcut Çalışma Durumuna İlişkin Dağılımı

Çalışma Durumu	**Ülke**	**Frekans**	**Yüzde %**
Öğrenciyim, çalışmıyorum	Azerbaycan	32	15
	Türkiye	28	13
Öğrenciyim aynı zamanda yarı zamanlı veya tam zamanlı veya stajyer olarak çalışıyorum.	Azerbaycan	8	4
	Türkiye	18	9
Mezunum, iş arıyorum.	Azerbaycan	23	11
	Türkiye	7	3
Mezunum, stajyer olarak veya yarı zamanlı çalışıyorum.	Azerbaycan	3	1
	Türkiye	2	1
Mezunum, mavi yakalı olarak (fiziksel emek yoğun) tam zamanlı çalışıyorum.	Azerbaycan	4	2
	Türkiye	7	3
Mezunum, beyaz yakalı olarak (zihinsel emek yoğun) tam zamanlı çalışıyorum.	Azerbaycan	29	14
	Türkiye	16	8
Profesyonel yönetici olarak çalışıyorum.	Azerbaycan	5	2
	Türkiye	6	3
Geleneksel girişimciyim (işyeri sahibiyim, ortağıyım, işverenim).	Azerbaycan	5	2
	Türkiye	7	3
Sosyal girişimciyim.	Azerbaycan	3	1
	Türkiye	7	3
Toplam		210	100

Tablo 31'de sunulan dağılım araştırmaya katılanların "sizi en doğru şekilde tarif eden seçeneği işaretleyiniz" sorusuna verdikleri cevabı yansıtmaktadır. Her ne kadar sosyal girişimcilik gruplarına ulaşılmaya ve kendini sosyal girişimci olarak niteleyen bireylere ulaşılmaya çalışılmış olsa da örnek kitlenin %41'nin kendisini öğrenci olarak, %29'nun kendisini mezun ve çalışan olarak, %14'ünün mezun ve iş arayan olarak, %5'i geleneksel girişimci olarak, %4'ü ise sosyal girişimci olarak tanımlamıştır. Kendini sosyal girişimci olarak tanımlayan katılımcıların sayısı gruplar arası fark analizi yapmaya yeterli sayıda olmadığından bu değişkene ilişkin bir hipotez kurgulanmamıştır.

Şekil 2: Araştırmaya Katılan Çalışanların Cinsiyetlerine Göre Yüzdelik Dağılım

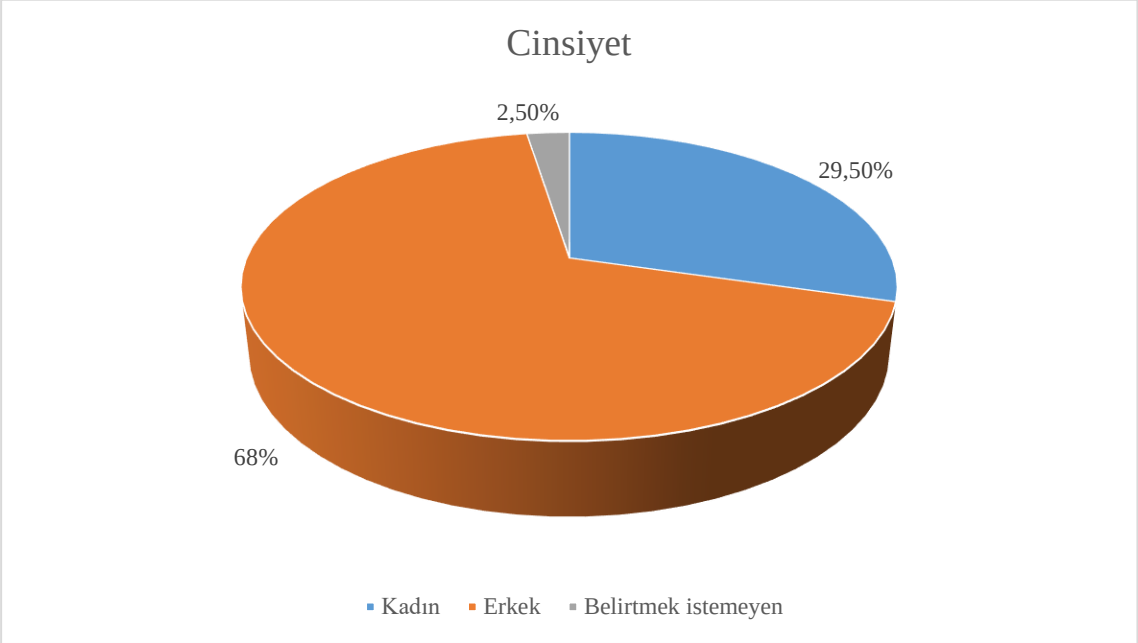

Tablo 32. Araştırmaya Katılanların Cinsiyetinin Ülke Özelinde Dağılımı

Araştırmaya Katılanların Cinsiyetinin Ülke Özelinde Dağılımı	**Frekans**	**Yüzde %**
Azerbaycan örneklemi içerisindeki kadın sayısı	34	54,8
Türkiye örneklemi içerisindeki kadın sayısı	28	45,2
Kadın (Toplam)	**62**	**100**
Azerbaycan örneklemi içerisindeki erkek sayısı	77	53,9
Türkiye örneklemi içerisindeki erkek sayısı	66	46,1
Erkek (Toplam)	**143**	**100**
Azerbaycan örneklemi içerisinde cinsiyetini belirtmek istemeyen sayısı	1	20
Türkiye örneklemi içerisinde cinsiyetini belirtmek istemeyen sayısı	4	80
Belirtmek İstemeyen Sayısı (Toplam)	5	100

Tablo 33: Araştırmaya Katılanların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılım Verileri

Araştırmaya Katılanların Öğrenim Durumu	**Frekans**	**Yüzde%**
Ortaokul	7	3,4
Lise	66	31,5
Ön Lisans	18	8,5
Lisans	71	33,8
Yüksek Lisans	40	19
Doktora	8	3,8
Toplam	**210**	**100**

Tablo 33'de görüldüğü üzere araştırmaya dâhil olan toplam 210 kişiden 7'si ortaokul, 66'sı lise, 18'i ön lisans, 71'i lisans, 40'ı yüksek lisans, 8'i doktora mezunudur. Araştırmaya dâhil olan kişilerin öğrenim durumlarına göre yüzdelik dağılımı şekil 3'deki gibidir.

Şekil 3: Araştırmaya Katılanların Öğrenim Durumlarına Göre Yüzdelik Dağılımı

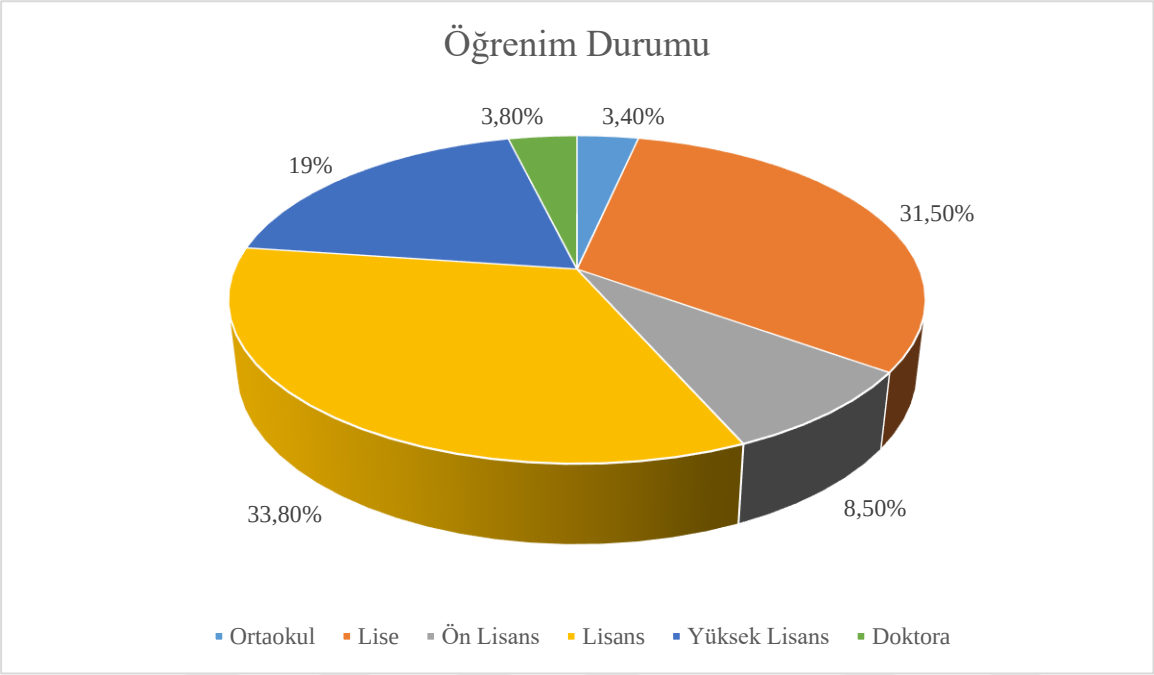

5.3.2. Normallik Analizi

Toplanan 210 anketin verisinin normal dağılım varsayımına uyup uymadığını test etmek için normallik testi yapılmıştır. Örnek sayısı 50'den yüksekse Kolmogorov Smirnov, 50'den küçükse Shapiro-Wilk testleri ile dağılımın normallik ölçümü test edilmektedir (Saruhan Ş.C & Özdemir A., 2022). Sosyal Girişimcilik, Özgecilik ve Kontrol Odağı ölçeğinin normal dağılım varsayımına uymadığı görülmüştür (K_S sig<0.05). Kolmogorov Smirnov analizlerinin sonuç tabloları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 34: Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin Normallik Test Sonuçları

	Kolmogorov-Smirnov Test Sonuçları		
	İstatistik	**df**	**Anlamlılık**
EMP01	,301	210	,000
EMP02	,259	210	,000
EMP03	,289	210	,000
EMP04	,259	210	,000
EMP05	,262	210	,000
TAY01	,241	210	,000
TAY02	,258	210	,000
TAY03	,234	210	,000
TAY04	,277	210	,000
SOGÖY01	,242	210	,000
SOGÖY02	,277	210	,000
SOGÖY03	,238	210	,000
SOGÖY04	,217	210	,000
ASD01	,293	210	,000
ASD02	,230	210	,000
ASD03	,238	210	,000
ASD04	,205	210	,000

Tablo 34'den de görüldüğü üzere Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin tüm maddelerinde anlamlılık değeri 0,000 olarak hesaplanmıştır (0,05'ten küçüktür). Bu sonuca göre verilerin normal **dağılmadığı** görülmektedir.

Tablo 35. Özgecilik Ölçeğinin Normallik Test Sonuçları

	Kolmogorov-Smirnov Test Sonuçları		
	İstatistik	df	Anlamlılık
OZG01	,322	210	,000
OZG02	,202	210	,000
OZG03	,192	210	,000
OZG04	,294	210	,000
OZG05	,224	210	,000
OZG06	,208	210	,000
OZG07	,200	210	,000
OZG08	,184	210	,000
OZG09	,184	210	,000
OZG10	,255	210	,000
OZG11	,221	210	,000
OZG12	,392	210	,000
OZG13	,172	210	,000
OZG14	,199	210	,000
OZG15	,159	210	,000
OZG16	,293	210	,000
OZG17	,220	210	,000
OZG18	,205	210	,000
OZG19	,167	210	,000
OZG20	,165	210	,000

Tablo 35'den de görüldüğü üzere Özgecilik Ölçeğinin tüm maddelerinde anlamlılık değeri 0,000 olarak hesaplanmıştır (0,05'ten küçüktür). Bu sonuca göre verilerin normal **dağılmadığı** görülmektedir.

Tablo 36. Kontrol Odağı Ölçeğinin Normallik Test Sonuçları

	Kolmogorov-Smirnov Test Sonuçları		
	İstatistik	df	Anlamlılık
KOSANS01	,184	210	,000
KOCABA01	,187	210	,000
KOKAD01	,250	210	,000
KOCABA02	,183	210	,000
KOCABA03	,210	210	,000
KOSANS02	,230	210	,000
KOAODI01	,177	210	,000
KOCABA04	,216	210	,000
KOSANS03	,245	210	,000
KOCABA05	,259	210	,000
KOSANS04	,229	210	,000
KOSANS05	,212	210	,000
KOAODI02	,203	210	,000
KOCABA06	,232	210	,000
KOSANS06	,203	210	,000
KOSANS07	,193	210	,000
KOKK01	,232	210	,000
KOKK02	,220	210	,000
KOKK03	,228	210	,000
KOAODI03	,203	210	,000
KOKK04	,250	210	,000
KOCABA07	,209	210	,000
KOSANS08	,227	210	,000
KOCABA08	,176	210	,000
KOCABA09	,179	210	,000
KOSANS09	,191	210	,000
KOKK05	,268	210	,000
KOKK06	,259	210	,000
KOKK07	,266	210	,000
KOSANS10	,207	210	,000
KOKK08	,258	210	,000
KOKK09	,262	210	,000
KOKK10	,198	210	,000
KOKK11	,297	210	,000
KOCABA10	,195	210	,000
KOKK12	,291	210	,000
KOKK13	,219	210	,000
KOAODI04	,179	210	,000
KOKAD02	,242	210	,000
KOSANS11	,219	210	,000
KOKK14	,279	210	,000
KOKAD03	,243	210	,000
KOKK15	,295	210	,000
KOKK16	,225	210	,000
KOKK17	,289	210	,000
KOAODI05	,193	210	,000
KOKK18	,263	210	,000

Tablo 36'dan da görüldüğü üzere Kontrol Odağı Ölçeğinin tüm maddelerinde anlamlılık değeri 0,000 olarak hesaplanmıştır (0,05'ten küçüktür). Bu sonuca göre verilerin normal **dağılmadığı** görülmektedir.

Araştırma verileri Likert Ölçeği ile toplandığı için Kolmogorov-Smirnov değerinin normallik varsayımına **uymaması** beklenen bir sonuçtur (Saruhan Ş.C & Özdemir A., 2022). Bunun için Kolmogorov-Smirnov testi sonucu normal dağılım çıkmadığından Q-Q grafiği ve Histogram grafiği ile normallik analizleri de yapılmalıdır (Saruhan Ş.C & Özdemir A., 2022). Q-Q grafiği ve Histogram grafiği sonuçları da toplanan verinin normal **dağılmadığını** göstermektedir. Q-Q grafiği ve Histogram grafikleri Ek'te sunulmuştur.

5.4. Hipotez Testleri

5.4.1. Ana Hipotez

Bir değişkenin başka bir değişken ile arasındaki olası bir ilişkinin yönünü ve kuvvetini belirlemeye yönelik korelasyon analizi yapılmaktadır. Bu ilişkiyi neden-sonuç ilişkisi olarak değil, iki değişken arasındaki değerlerden birinin pozitif veya negatif bir değer artışı olması durumunda, diğer değişkenin de pozitif veya negatif yönde değer değişiminin olması anlamına gelmektedir. -1 ile +1 arasında bir değer alan korelasyon katsayısı, +1'e yakın olması durumunda değişkenler arasındaki ilişkinin pozitif, -1'e yakın olması durumunda değişkenler arasında negatif bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır (Atakan, 2021). Araştırmanın ana hipotezleri aşağıdaki gibidir.

$H_{1.1}$: Bireylerin özgeci davranışları ile sosyal girişimcilik yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

$H_{1.0}$: Bireylerin özgeci davranışları ile sosyal girişimcilik yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Bu hipotez de değişkenler arası ilişki türünde korelatif tipte bir hipotezdir. Verilerin normal dağılıp dağılmadığını tespit etmeye yönelik Kolmogorov Smirnov analizi yapılmış. Q-Q Plot'lara bakılmıştır. Verinin normal dağılmadığı (non-parametrik olduğu) tespit edildiğinden Pearson korelasyonu yerine Spearman korelasyon analizi tercih edilmiştir (Saruhan Ş.C & Özdemir A., 2022).

Tablo 37: Bireylerin Özgeci Davranışları ile Sosyal Girişimcilik Yönelimleri Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Tablosu

Korelasyon

			OZGORT	EMPORT	TAYORT	SGOYORT	ASDORT
Spearman	OZGORT	Korelasyon Katsayısı	1,000	**,320****	**,420****	**,364****	**,301****
		Anlamlılık Değeri	.	**,000**	**,000**	**,000**	**,000**
		N	210	210	210	210	210
	EMPORT	Korelasyon Katsayısı	**,320****	1,000	,587**	,378**	,239**
		Anlamlılık Değeri	**,000**	.	,000	,000	,000
		N	210	210	210	210	210
	TAYORT	Korelasyon Katsayısı	**,420****	,587**	1,000	,510**	,422**
		Anlamlılık Değeri	**,000**	,000	.	,000	,000
		N	210	210	210	210	210
	SGOYORT	Korelasyon Katsayısı	**,364****	,378**	,510**	1,000	,390**
		Anlamlılık Değeri	**,000**	,000	,000	.	,000
		N	210	210	210	210	210
	ASDORT	Korelasyon Katsayısı	**,301****	,239**	,422**	,390**	1,000
		Anlamlılık Değeri	**,000**	,000	,000	,000	.
		N	210	210	210	210	210

** Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 37'de görüldüğü üzere;

Özgecilik ölçeğinin ortalaması ile sosyal girişimcilik ölçeğinin alt boyutlarından empati boyutu arasında pozitif yönlü ve zayıf bir ilişki tespit edilmiştir. $r_{spearman}$= ,320, p= ,000

Özgecilik ölçeğinin ortalaması ile sosyal girişimcilik ölçeğinin alt boyutlarından toplumsal ahlaki yükümlülük boyutu arasında pozitif yönlü ve zayıf bir ilişki tespit edilmiştir. $r_{spearman}$ = ,420, p= ,000

Sosyal girişimcilik ölçeğinin alt boyutlarından sosyal girişimcilik öz yeterliliği boyutunun ortalaması ile özgecilik ölçeği arasında pozitif yönlü ve zayıf bir ilişki tespit edilmiştir. $r_{spearman}$= ,364, p= ,000

Sosyal girişimcilik ölçeğinin alt boyutlarından algılanan sosyal destek boyutunun ortalaması ile özgecilik ölçeği arasında pozitif yönlü ve zayıf bir ilişki tespit edilmiştir. $r_{spearman}$= ,301, p= ,000

Bireylerin özgeci davranışları ile sosyal girişimcilik yönelimleri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki tespit edilmiştir. Bu çalışma özelinde özgeci davranış ile korelasyonunun en yüksek olduğu sosyal girişimciliğin alt boyutlarından "toplumsal ahlaki yükümlülük" boyutu olmuştur. Bu sonuçla $H_{1,0}$ hipotezi **ret olunmuştur**.

$H_{2,1}$: Bireylerin kontrol odağı ile sosyal girişimcilik yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

$H_{2,0}$: Bireylerin kontrol odağı ile sosyal girişimcilik yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 38: Bireylerin Kontrol Odağı İle Sosyal Girişimcilik Yönelimleri Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Tablosu

Korelasyon

			KOKKORT	KOSANORT	KOCABORT	KOKADORT	KOAODORT
Spearman	KOKKORT	Korelasyon Katsayısı	1,000	,318**	,200**	-,132	,198**
		Anlamlılık Değeri	.	,000	,004	,056	,004
		N	210	210	210	210	210
	KOSANORT	Korelasyon Katsayısı	,318**	1,000	,456**	,120	,396**
		Anlamlılık Değeri	,000	.	,000	,082	,000
		N	210	210	210	210	210
	KOCABORT	Korelasyon Katsayısı	,200**	,456**	1,000	,243**	,600**
		Anlamlılık Değeri	,004	,000	.	,000	,000
		N	210	210	210	210	210
	KOKADORT	Korelasyon Katsayısı	-,132	,120	,243**	1,000	,169*
		Anlamlılık Değeri	,056	,082	,000	.	,014
		N	210	210	210	210	210
	KOAODORT	Korelasyon Katsayısı	,198**	,396**	,600**	,169*	1,000
		Anlamlılık Değeri	,004	,000	,000	,014	.
		N	210	210	210	210	210
	EMPORT	Korelasyon Katsayısı	**-,265****	**-,139***	-,126	,023	**-,152***
		Anlamlılık Değeri	**,000**	**,045**	,068	,744	**,028**
		N	210	210	210	210	210
	TAYORT	Korelasyon Katsayısı	**-,252****	-,105	-,097	-,134	**-,181****
		Anlamlılık Değeri	**,000**	,130	,160	,053	**,008**
		N	210	210	210	210	210
	SGOYORT	Korelasyon Katsayısı	**-,380****	**-,166***	**-,167***	-,083	-,086
		Anlamlılık Değeri	**,000**	**,016**	**,016**	,233	,212
		N	210	210	210	210	210
	ASDORT	Korelasyon Katsayısı	**-,228****	-,069	-,035	-,097	-,064
		Anlamlılık Değeri	**,001**	,319	,612	,162	,358
		N	210	210	210	210	210

**- Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır.
*- Korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 38'de görüldüğü üzere;

Sosyal girişimciliğin alt boyutlarından empati boyutu ile kontrol odağının alt boyutlarından genel iç kontrol inancı (kişisel kontrol) boyutu arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer ifade ile bireylerin iç kontrol odağı yönelimi arttıkça empatik davranış gösterme eyleminin arttığı, dış kontrol odağı yönelimi arttıkça empatik davranış gösterme eğilimin azaldığı ifade edilebilir. $r_{spearman}$ = -,265, p=,000

Sosyal girişimciliğin alt boyutlarından empati boyutu ile kontrol odağının alt boyutlarından şansa inanma boyutu arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer ifade ile bireylerin şansa inanma yönelimi arttıkça empatik davranış gösterme eyleminin azaldığını, şansa inanma yönelimi azaldıkça empatik davranış gösterme eğilimin arttığı ifade edilebilir. $r_{spearman}$= -,139, p= ,045

Sosyal girişimciliğin alt boyutlarından empati boyutu ile kontrol odağının alt boyutlarından adil olmayan dünya inancı boyutu arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer ifade ile bireylerde çabalamanın anlamsızlığı boyutu arttıkça empatik davranış gösterme eyleminin azaldığını, çabalamanın anlamsızlığı yönelimi azaldıkça empatik davranış gösterme eğilimin arttığı ifade edilebilir. $r_{spearman}$= -,152, p= ,028

Sosyal girişimciliğin alt boyutlarından toplumsal ahlaki yükümlülük boyutu ile kontrol odağının alt boyutlarından genel iç kontrol inancı (kişisel kontrol) boyutu arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer ifade ile bireylerin iç kontrol odağı yönelimi arttıkça toplumsal ahlaki yükümlülük gösterme eyleminin arttığının, dış kontrol odağı yönelimi arttıkça toplumsal ahlaki yükümlülük gösterme eğilimin azaldığı ifade edilebilir. $r_{spearman}$= -,252, p= ,000

Sosyal girişimciliğin alt boyutlarından toplumsal ahlaki yükümlülük boyutu ile kontrol odağının alt boyutlarından adil olmayan dünya inancı boyutu arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer ifade ile bireylerin şansa inanma yönelimi arttıkça toplumsal ahlaki yükümlülük gösterme eyleminin azaldığını, şansa inanma yönelimi azaldıkça toplumsal ahlaki yükümlülük gösterme eğilimin arttığı ifade edilebilir. $r_{spearman}$= -,181, p= , 008

Sosyal girişimciliğin alt boyutlarından sosyal girişimcilik öz yeterliliği boyutu ile kontrol odağının alt boyutlarından genel iç kontrol inancı (kişisel kontrol) boyutu arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer ifade ile bireylerin iç kontrol odağı yönelimi arttıkça sosyal girişimcilik öz yeterliliği gösterme eyleminin arttığının, dış kontrol odağı yönelimi arttıkça sosyal girişimcilik öz yeterliliği gösterme eğilimin azaldığı ifade edilebilir. $r_{spearman}$= -,380, p= ,000

Sosyal girişimciliğin alt boyutlarından sosyal girişimcilik öz yeterliliği boyutu ile kontrol odağının alt boyutlarından şansa inanma boyutu arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer ifade ile bireylerin şansa inanma yönelimi arttıkça sosyal girişimcilik öz yeterliliği gösterme eyleminin azaldığını, şansa inanma yönelimi azaldıkça sosyal girişimcilik öz yeterliliği gösterme eğilimin arttığı ifade edilebilir. $r_{spearman}$= -,166, p= ,016

Sosyal girişimciliğin alt boyutlarından sosyal girişimcilik öz yeterliliği boyutu ile kontrol odağının alt boyutlarından çabalamanın anlamsızlığı boyutu arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer ifade ile bireylerde çabalamanın anlamsızlığı boyutu arttıkça sosyal girişimcilik öz yeterliliği gösterme eyleminin arttığının, çabalamanın anlamsızlığı boyutu azaldıkça sosyal girişimcilik öz yeterliliği gösterme eğilimin arttığı ifade edilebilir. $r_{spearman}$= -,167, p= ,016

Sosyal girişimciliğin alt boyutlarından algılanan sosyal destek boyutu ile kontrol odağının alt boyutlarından genel iç kontrol inancı (kişisel kontrol) boyutu arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer ifade ile bireylerin iç kontrol odağı yönelimi arttıkça algılanan sosyal destek boyutu eyleminin arttığının, dış kontrol odağı yönelimi arttıkça algılanan sosyal destek boyutu eğilimin azaldığı ifade edilebilir. $r_{spearman}$= -,228, p= ,001

Bu sonuçla $H_{2.0}$ ret olunmuştur.

5.4.2. Araştırmanın Alt Hipotezleri

Araştırmanın alt hipotezlerine ilişkin test sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

Hipotez 3.1: Bireylerin özgeci davranış düzeylerine ilişkin algıları Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık gösterir.

Hipotez 3.0: Bireylerin özgeci davranış düzeylerine ilişkin algıları Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık göstermez.

$H_{3.1}$ hipotezi iki grup (Azerbaycan'dan katılım gösterenler ile Türkiye'den katılım gösterenler) arasındaki olası farkı sorguladığından ve daha önce de belirtildiği üzere veri seti normal dağılım göstermediğinden; Bu hipotez testinde Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır.

Tablo 39: Bireylerin Azerbaycan ve Türkiye'de Özgeci Davranış Düzeyleri

Dereceler

	ULKE	N	Ortalama Derecesi	Toplam Derecesi
OZGORT	Azerbaycan	112	121,50	13607,50
	Türkiye	98	87,22	8547,50
	Total	210		

Tablo 40: Bireylerin Azerbaycan ve Türkiye'de Özgeci Davranış Düzeyleri Hipotezinin Mann-Whitney U Testi

Test İstatistikleri[a]

	OZGORT
Mann-Whitney U	3696,500
Wilcoxon W	8547,500
Z	-4,079
Anlamlılık Değeri	,000

a. Gruplama Değişkeni: ULKE

Yukarıdaki Tablo 39 ve Tablo 40'dan da görüleceği üzere; araştırmaya Azerbaycan'dan katılım gösteren örnek kitlenin kendi özgeci davranış düzeylerine ilişkin algıları (ort: 3,77), araştırmaya Türkiye'den katılım gösteren örnek kitlenin kendi özgeci davranış düzeylerine ilişkin algılarından (ort: 3,37) anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Hipotez 4.1: Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimleri Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık gösterir.

Hipotez 4.0: Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimleri Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık göstermez.

$H_{4.1}$ hipotezi iki grup (Azerbaycan'dan katılım gösterenler ile Türkiye'den katılım gösterenler) arasındaki olası farkı sorguladığından ve daha önce de belirtildiği üzere veri seti normal dağılım göstermediğinden; Bu hipotez testinde Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır.

Tablo 41: Bireylerin Azerbaycan ve Türkiye'de Sosyal Girişimcilik Yönelimleri

Dereceler

	ULKE	N	Ortalama Derecesi	Toplam Derecesi
EMPORT	Azerbaycan	112	110,87	12417,00
	Türkiye	98	99,37	9738,00
	Total	210		
TAYORT	Azerbaycan	112	120,44	13489,50
	Türkiye	98	88,42	8665,50
	Total	210		
SGOYORT	Azerbaycan	112	117,98	13213,50
	Türkiye	98	91,24	8941,50
	Total	210		
ASDORT	Azerbaycan	112	114,69	12845,00
	Türkiye	98	95,00	9310,00
	Total	210		

Tablo 42: Bireylerin Azerbaycan ve Türkiye'de Sosyal Girişimcilik Yönelimleri Hipotezinin Mann-Whitney U Testi

Analiz İstatistikleri[a]

	EMPORT	TAYORT	SGOYORT	ASDORT
Mann-Whitney U	4887,000	3814,500	4090,500	4459,000
Wilcoxon W	9738,000	8665,500	8941,500	9310,000
Z	-1,375	-3,844	-3,239	-2,373
Anlamlılık Değeri	,169	,000	,001	,018

a. Gruplama Değişkeni: ULKE

Yukarıdaki Tablo 41 ve Tablo 42'den de görüleceği üzere; bu araştırmada Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimlerini ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğin dört alt boyutundan; Toplumsal Ahlaki Yükümlülük (TAYORT, p= ,000) boyutunda; araştırmaya Azerbaycan'dan katılım gösteren örnek kitle ile (ort: 4,06), araştırmaya Türkiye'den katılım gösteren örnek kitle (ort: 3,61) anlamlı bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya Azerbaycan'dan katılım gösterenlerin Toplumsal Ahlaki Yükümlülük yönelimi daha yüksektir.

Yukarıdaki Tablo 41 ve Tablo 42'den de görüleceği üzere; bu araştırmada Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimlerini ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğin dört alt boyutundan; Sosyal Girişimcilik Öz Yeterliliği (SGOYORT, p= ,001) boyutunda; araştırmaya Azerbaycan'dan katılım gösteren örnek kitle ile (ort: 3,63), araştırmaya Türkiye'den katılım gösteren örnek kitle (ort: 3,41) anlamlı bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya Azerbaycan'dan katılım gösterenlerin Sosyal Girişimcilik Öz Yeterliliği algısı daha yüksektir.

Yukarıdaki Tablo 41 ve Tablo 42'den de görüleceği üzere; bu araştırmada Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimlerini ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğin dört alt boyutundan; Algılanan Sosyal Destek (ASDORT, p= ,018) boyutunda; araştırmaya Azerbaycan'dan katılım gösteren örnek kitle ile (ort: 3,44), araştırmaya Türkiye'den katılım gösteren örnek kitle (ort: 3,29) anlamlı bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya Azerbaycan'dan katılım gösterenlerin Algılanan Sosyal Destek algısı daha yüksektir.

Yukarıdaki Tablo 41 ve Tablo 42'den de görüleceği üzere; bu araştırmada Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimlerini ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğin dört alt boyutundan; Empati (EMPORT, p= ,169) boyutunda; araştırmaya Azerbaycan'dan katılım gösteren örnek kitle ile (ort: 3,95), araştırmaya Türkiye'den katılım gösteren örnek kitle (ort: 3,82) arasında anlamlı bir farklılık **bulunmadığı** tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar ışığında "empati" boyutu dışında diğer üç boyut dikkate alındığında; Hipotez 4.0: Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimleri Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık göstermez hipotezi ret edilmiştir.

Hipotez 5.1: Bireylerin kontrol odağı yönelimleri Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık gösterir.

Hipotez 5.0: Bireylerin kontrol odağı yönelimleri Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık göstermez.

$H_{5.1}$ hipotezi iki grup (Azerbaycan'dan katılım gösterenler ile Türkiye'den katılım gösterenler) arasındaki olası farkı sorguladığından ve daha önce de belirtildiği üzere veri seti normal dağılım göstermediğinden; Bu hipotez testinde de Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır.

Tablo 43: Bireylerin Azerbaycan ve Türkiye'de Kontrol Odağı Yönelimleri

Dereceler

	ULKE	N	Ortalama Derecesi	Toplam Derecesi
KOKKORT	Azerbaycan	112	112,68	12620,00
	Türkiye	98	97,30	9535,00
	Total	210		
KOSANORT	Azerbaycan	112	99,51	11145,50
	Türkiye	98	112,34	11009,50
	Total	210		
KOCABORT	Azerbaycan	112	106,66	11945,50
	Türkiye	98	104,18	10209,50
	Total	210		
KOKADORT	Azerbaycan	112	78,31	8770,50
	Türkiye	98	136,58	13384,50
	Total	210		
KOAODORT	Azerbaycan	112	107,37	12025,50
	Türkiye	98	103,36	10129,50
	Total	210		

Tablo 44: Bireylerin Azerbaycan ve Türkiye'de Kontrol Odağı Yönelimleri Hipotezinin Mann-Whitney U Testi

Test İstatistikleri[a]

	KOKKORT	KOSANORT	KOCABORT	KOKADORT	KOAODORT
Mann-Whitney U	4684,000	4817,500	5358,500	2442,500	5278,500
Wilcoxon W	9535,000	11145,500	10209,500	8770,500	10129,500
Z	-1,832	-1,530	-,296	-7,006	-,481
Anlamlılık Değeri	,067	,126	,768	,000	,631

a. Gruplama Değişkeni: ULKE

Yukarıdaki Tablo 43 ve Tablo 44'den de görüleceği üzere; bu araştırmada bireylerin kontrol odağı yönelimlerini ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğin beş alt boyutundan; Kadercilik (KOKADORT, p= ,000) boyutunda; araştırmaya Azerbaycan'dan katılım gösteren örnek kitle ile (ort: 2,77), araştırmaya Türkiye'den katılım gösteren örnek kitle (ort: 3,50) anlamlı bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya Azerbaycan'dan katılım gösterenlerin Kadercilik (kadere inanma) yönelimi **anlamlı** şekilde daha **yüksektir**.

Yukarıdaki Tablo 43 ve Tablo 44'den de görüleceği üzere; bu araştırmada bireylerin kontrol odağı yönelimlerini ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğin beş alt boyutundan; Genel İç Kontrol Odağı / Kişisel Kontrol İnancı (KOKKORT, p= ,067), Şansa İnanma (KOSANORT, p= ,126), Çabalamanın Anlamsızlığı (KOCABORT, p= ,768) ve Adil Olmayan Dünya İnancı (KOAODORT, p=,631) boyutlarında; araştırmaya Azerbaycan'dan katılım gösteren örnek kitle ile araştırmaya Türkiye'den katılım gösteren örnek kitle arasında anlamlı bir farklılık **bulunmadığı** tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar ışığında "Kadercilik (kadere inanma)" boyutu dışında diğer dört boyut dikkate alındığında; Hipotez 5.0: Bireylerin kontrol odağı yönelimleri Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık göstermez hipotezi **kabul** edilmiştir. Kontrol Odağının "Kadercilik (kadere inanma)" boyutundaki dikkat çekici anlamlı farklılık sonuç ve değerlendirme kısmına yorumlanmaya çalışılacaktır.

Hipotez 6.1: Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimleri cinsiyetlerine göre farklılık gösterir.

Hipotez 6.0: Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermez.

Tablo 45: Bireylerin Sosyal Girişimcilik Yönelimlerinin Cinsiyet Hipotezi

Dereceler

	CINSIYET	N	Ortalama Derecesi	Toplam Derecesi
EMPORT	Erkek	143	95,65	13677,50
	Kadın	62	119,96	7437,50
	Total	205		
TAYORT	Erkek	143	97,24	13906,00
	Kadın	62	116,27	7209,00
	Total	205		
SGOYORT	Erkek	143	101,54	14520,50
	Kadın	62	106,36	6594,50
	Total	205		
ASDORT	Erkek	143	98,18	14040,00
	Kadın	62	114,11	7075,00
	Total	205		

Tablo 46: Bireylerin Sosyal Girişimcilik Yönelimlerinin Cinsiyet Hipotezinin Mann-Whitney U Testi

Test İstatistikleri[a]

	EMPORT	TAYORT	SGOYORT	ASDORT
Mann-Whitney U	3381,500	3610,000	4224,500	3744,000
Wilcoxon W	13677,500	13906,000	14520,500	14040,000
Z	-2,709	-2,129	-,544	-1,790
Anlamlılık Değeri	,007	,033	,586	,074

a. Gruplama Değişkeni: CINSIYET

Yukarıdaki Tablo 45 ve Tablo 46'den de görüleceği üzere; bu araştırmada bireylerin sosyal girişimcilik yönelimlerini ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğin dört alt boyutundan; Empati (EMPORT, p= ,007) boyutunda; araştırmaya katılım gösteren Kadınlar ile (ort: 4,07), araştırmaya katılan Erkekler (ort: 3,81) anlamlı bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Kadın katılımcıların empatik davranma algısı, Erkek katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Yukarıdaki Tablo 45 ve Tablo 46'den de görüleceği üzere; bu araştırmada bireylerin sosyal girişimcilik yönelimlerini ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğin dört alt boyutundan; Toplumsal Ahlaki Yükümlülük (TAYORT, p= ,033) boyutunda; araştırmaya katılım gösteren Kadınlar ile (ort: 4,03), araştırmaya katılan Erkekler (ort: 3,77) anlamlı bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Kadın katılımcıların toplumsal ahlaki yükümlülük algısı, Erkek katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Sosyal Girişimcilik Öz Yeterliliği (SGOYORT, p= ,586) boyutunda ve Algılanan Sosyal Destek (ASDORT, p= ,074) boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık tespit **edilememiştir.** Bununla beraber; Algılanan Sosyal Destek boyutunun p değerinin anlamlılık sınırına (0,05) çok yakın oluşu bundan sonra yapılacak daha geniş örneklemlere sahip çalışmalar için potansiyel bir anlamlı fark tespiti ihtimali taşımaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırmada Sosyal Girişimcilik, Özgecilik ve Kontrol Odağı ile ilgili üç ölçek tipi kullanılmıştır. Araştırmaya gönüllü örnekleme metodu ile toplam 222 kişi katılım göstermiştir. 222 anketin 210'u analize tabi tutulmuştur. 12 katılımcının vermiş olduğu cevapların tutarsız olması nedeniyle araştırmaya dâhil edilmemiş ve toplam 210 katılımcı araştırmaya dâhil edilmiştir (12 anket detayları burada belirtildiği üzere analiz dışı bırakılmıştır). Üç ölçekte toplam 84 maddeden oluşan anket formunda 4 maddelik demografik sorular ilaveten yer almaktadır. Sosyal girişimcilik ölçeğinde yer alan sosyal girişimcilik öz yeterlilik boyutundan bir madde (SOGÖY04), algılanan sosyal destek boyutundan bir madde (ASD04) ölçeğin orijinal faktör dağılımı ile uyumlu dağılım göstermemelerinden dolayı analizden çıkarılmıştır. Böylelikle araştırmada kullanılan ölçekte yer alan faktör sayısı 10, madde sayısı ise 82 olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç itibari ile doğrulayıcı faktör analizi (geçerlilik) ve güvenilirlik çalışmaları sonrasında toplanan verinin analize uygun olduğu kanaatine varılmıştır. Sonrasında normallik testi yapılarak elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermediği analiz edilmiştir. 210 katılımcının verileri öncelikle Kolmogorov-Smirnov testine tabi tutularak, Q-Q, eğiliminden arındırılmış Q-Q ve Histogram grafikleri analiz edilmiştir. Elde edilen veriler sonucunda bu araştırma kapsamında toplanan veri setinin normallik varsayımına **uygun olmadığı** yani verilerin **normal dağılmadığı** anlaşılmıştır.

Normal dağılım analizleri yapıldıktan sonra **hipotez testleri** yapılmıştır. Normal dağılım göstermediği için Spearman korelasyon analizine tabi tutulan veriler arasında zayıf ama anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Araştırmanın **birinci ana hipotezi** (araştırma hipotezini); "Bireylerin özgeci davranışları ile sosyal girişimcilik yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki vardır." hipotezidir. Ancak araştırmaya katılanların sosyal girişimcilik düzeyleri dört alt boyutlu bir ölçek yardımıyla ölçüldüğünden, özgecilik boyutu algıları ile aralarında korelasyon analizi yapılmıştır. Oluşturulan ana hipotezler ve bu hipotezlere ilişkin hipotez testi sonuçları aşağıda yorumlanmıştır.

"$H_{1.1}$: Bireylerin özgeci davranışları ile sosyal girişimcilik yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki vardır." ana hipotezi **kabul edilmiştir**. Bu iki değişken arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki **bulunmuştur.**

"$H_{1.0}$: Bireylerin özgeci davranışları ile sosyal girişimcilik yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur." hipotezi **reddedilmiştir.**

Sosyal girişimciliğin dört alt boyutu ile özgeci davranış arasında yapılan korelasyon analizi sonucunda bireylerin özgeci davranışları ile korelasyonun en yüksek olduğu sosyal girişimciliğin alt boyutlarından olan "toplumsal ahlaki yükümlülük" boyutu olmuştur. "Toplumsal ahlaki yükümlülük" boyutu; bireylerin toplumda sergiledikleri davranışları, toplum fertleri ile ilişkilerini düzenlemek ve topluma karşı gösterdiği olumlu çabayı içermektedir. Toplumsal ahlaki yükümlülüğe sahip olan bireylerin özgeci davranışta bulunma gayretinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Regresif bir analiz gerçekleştirilmediği için bu araştırma kapsamında, toplumsal ahlaki yükümlülük ne kadar fazla olursa

özgeci davranış gösterme oranı o kadar yüksek olacaktır sonucu çıkarılamaz. Ancak bireylerin toplumsal ahlaki yükümlülük algısı ile özgeci davranış gösterme eğilimlerinin birlikte artıp, birlikte azaldığı sonucuna varılabilir. Sosyal girişimciliğin diğer üç alt boyutu olan empati, algılanan sosyal destek ve sosyal girişimcilik öz yeterlilik boyutları ile özgeci davranış arasında zayıf ama anlamlı birer ilişki olduğu da anlaşılmıştır.

Bireyde toplumsal ahlaki yükümlülüğün artması bireyin yetiştiği toplum ile ilişkilendirebiliriz. Bu ilk önce bireyin yetiştiği aileden daha sonra toplumdan kaynaklanmaktadır. Çocuk çevresindeki olayları gözlemleyip sorgulayarak gelişme başlar. Örneğin; anne babanın her bayramda akraba ziyaretlerine gidip bayramlaştıklarını gören çocuk, yetişkin olduğu zaman bu hareketin devamlılığını sağlamaya gayret gösterir. Bu tarz olaylar ışığında birey kendisinde empati duygusunu, algılanan sosyal destek düşüncesini, öz yeterlilik gibi becerilerini geliştirmektedir. Özgeci davranış gösterme becerisinin gelişmesi ve böyle bir becerinin pekişmesi bireyin yetiştiği toplum ve aile ile ilgilidir diyebiliriz.

Araştırmanın **ikinci ana hipotezi**; "Bireylerin kontrol odağı ile sosyal girişimcilik yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki vardır." hipotezidir. Araştırmaya katılım gösterenlerin kontrol odağı düzeyleri beş boyutlu bir ölçek yardımıyla ölçüldüğünden, sosyal girişimcilik ölçeğinin alt boyutları arasında korelasyon analizi yapılmıştır. Oluşturulan ana hipotezler ve bu hipotezlere ilişkin hipotez testi sonuçları aşağıda yorumlanmıştır.

"$H_{2.1}$: Bireylerin kontrol odağı ile sosyal girişimcilik yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki vardır." ana hipotezi **kabul edilmiştir**. Bu iki değişken arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki **bulunmuştur**.

"$H_{2.0}$: Bireylerin kontrol odağı ile sosyal girişimcilik yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur." hipotezi **reddedilmiştir.**

Kontrol odağı alt boyutları ile sosyal girişimcilik alt boyutları arasında yapılan korelasyon analizleri sonucunda negatif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Sosyal girişimciliğin alt boyutları ile kontrol odağının tüm alt boyutları arasında korelasyon analizi yapılmıştır. Sosyal girişimcilik herhangi bir kar amacı gütmeden, toplumun yaşadığı sorunu çözmeye odaklı bir girişim türüdür. Sosyal girişimci kendi yeteneklerinin farkında olup, empati kurabilen, sorumluluk alabilen, sorun çözme odaklı kişilerdir. Araştırma sonuçlarına istinaden diyebiliriz ki, genel iç kontrol odağı yüksek, işini şansa bırakmayan, çabalamanın her zaman anlamlı olduğu inancına sahip bireylerde sosyal girişimcilik olgusu yüksektir. Sosyal bir girişime yönelen birey kendi yeteneklerinin farkında olup başına gelen olayları dış faktörlere değil kendi kararları sonucunda gerçekleştiği inancını taşıyan birisidir. Sosyal girişimcinin hayatında şans diye bir şey yoktur. Gördüğü tüm olumlu veya olumsuz işlerin sonuçlarını kendi çaba ve gayretinin sonucu olduğu inancına sahiptir. Sosyal girişimciler sosyal yönlü olup toplumsal sorunlarda öncülük etmekteler. Toplumsal sorunları fark edip, bu sorunlara sosyal bir fayda üretme sürecidir. Bu süreç de birey sorun çözme becerisi ile sosyal değişime katkı sağlamayı amaçlamaktadır. İç kontrol odağı inancına sahip bireylerin sosyal girişimcilik eylemlerine daha çok meyilli olduğunu söyleyebiliriz.

Sosyal girişimcilik toplumsal bir fark oluşturma ile birlikte aynı zamanda kişinin kendi yeteneklerinin farkına varıp bunu toplumsal faydaya çevirme eylemi olarak nitelendirebiliriz. Bundandır ki, sosyal girişime meyilli olan insanlarda çaba, gayret ve iç kontrol gibi duygular yüksektir. İşlerini şansa bırakmayarak, daima çaba içerisinde bulunarak yaptıkları işlerde iç kontrollü kişiliğe sahiptirler.

Alt araştırma hipotezlerinin test edilmesinde iki grup (Azerbaycan'dan ve Türkiye'den katılım gösterenler) arasındaki olası farkı sorgulandığından ve daha önce de belirtildiği üzere veri seti normal dağılım göstermediği için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

"$H_{3.1}$: Bireylerin özgeci davranış düzeylerine ilişkin algıları Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık gösterir." hipotezi **kabul edilmiştir.**

"$H_{3.0}$: Bireylerin özgeci davranış düzeylerine ilişkin algıları Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık göstermez." hipotezi **reddedilmiştir.**

Araştırmaya Azerbaycan'dan katılım gösteren örnek kitlenin özgeci davranış düzeylerine ilişkin algıları (ort: 3,77), Türkiye'den katılım gösteren örnek kitlenin özgeci davranış düzeylerine ilişkin algılarından (ort: 3,37) anlamlı derecede yüksek olduğu sonucu çıkmıştır. Bu ifade, Azerbaycan'dan katılan örnek kütlenin Türkiye'den katılan örnek kütleye göre daha yüksek düzeyde özgeci davranış algıladığını göstermektedir. Bununla birlikte, bu ifadenin iki örneklem grubu arasındaki bir karşılaştırmaya dayandığına ve bir bütün olarak her ülkenin nüfusundaki gerçek özgeci davranış düzeylerini yansıtmayabileceğine dikkat etmek önemlidir. Ayrıca özgeci davranış algıları, kültürel ve sosyal normlar, şahsi deneyimler ve kişiye has inançlar gibi çeşitli faktörlerden etkilenebilir. Bu nedenle, iki örneklem grubu arasındaki algı farklılıklarının özgecil davranış düzeylerindeki gerçek farklılıklardan ziyade bu faktörlere atfedilmesi olasıdır.

Her iki ülkenin de başkalarına yardım etmenin ve ihtiyacı olanlara şefkat göstermenin önemini vurgulayan kültürel ve dini gelenekleri olduğundan hem Azerbaycan'da hem de Türkiye'de özgeci davranış gözlemlenebilir. Başkalarına yardım etme ve ihtiyacı olanlara şefkat gösterme kavramı Azerbaycan kültürüne derinden yerleşmiştir ve genellikle misafirperverlik, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma gibi geleneksel uygulamalara yansır. Son yıllarda, sosyal adaleti, insan haklarını ve çevresel sürdürülebilirliği teşvik etmek için çalışan birçok kişi ve kuruluşla birlikte Azerbaycan gençliği arasında gönüllülük ve sosyal aktivizme artan bir ilgi var. Bu çabalar, başkalarının iyiliğine yönelik güçlü bir bağlılığı ve dünyada olumlu bir değişim yaratma arzusunu yansıtır. Araştırmamıza katılım gösterenlerin %55'inin 18-24 yaş aralığında olduğu gerçeği bu düşünceni desteklemektedir.

"$H_{4.1}$: Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimleri Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık gösterir." hipotezi **kabul edilmiştir**.

"$H_{4.0}$: Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimleri Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık göstermez." hipotezi **reddedilmiştir.**

Araştırma sonuçları bireylerin sosyal girişimcilik yönelimlerinin Azerbaycan ve Türkiye arasında farklılık gösterebileceğini ifade etmektedir. Örneğin, Azerbaycan son yıllarda girişimciliği ve yeniliği teşvik etmeye yönelik önemli ekonomik yatırımlar yapmaktadır. Sonuç olarak, birçok kişi ve kuruluşun sürdürülebilir ve sosyal açıdan sorumlu işletmeler yaratmaya odaklanmasıyla genç Azerbaycanlılar arasında sosyal girişimciliğe artan bir ilgi var. Türkiye'de de son yıllarda hükümetin ve çeşitli kuruluşların sosyal inovasyonu ve girişimciliği aktif bir şekilde teşvik etmesi ve desteklemesi ile sosyal girişimcilik ivme kazanmıştır. Ancak ülkenin ekonomik durumu kadar kültürel ve sosyal normlar da bireylerin sosyal girişimcilik yönelimlerini etkileyebilmektedir. Bireylerin sosyal girişimde bulunmaları için bilinçli ve toplumsal sorunların farkına varıp, duyarlı davranmaları gerekmektedir. İki ülke arasında sosyal girişimcilik yönelimleri arasında farklılıklar olması normaldir. Dini inançları, kültürel etkinlikleri, toplumsal dayanışmaları çoğu noktada birleşse de, coğrafi konumu ve ekonomik faktörler gibi bazı etkenleri göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Yapılan saha araştırmasında iki ülkeden katılanlar arasında sosyal girişimciliğin alt boyutlarından empati boyutu arasında anlamlı bir fark bulunmazken, toplumsal ahlaki yükümlülük, algılanan sosyal destek ve öz yeterlilik algıları Azerbaycan'da daha yüksek çıkmıştır. Bu sonuca katkıda bulunan kültürel, ekonomik ve sosyal faktörler neden olabilir. Azerbaycan'da insanların misafirperver ve cömert olması toplumsal ahlaki yükümlülük ve algılanan sosyal desteğe neden olan etkenlerdir. İnsanların olumsuz olaylar karşısında duyarsız kalmayıp, yardıma ihtiyacı olan birine gücünün yettiği neyse onu yapmaktan kaçınmazlar. "Et varsa eti, tuz varsa tuzu paylaşmayı asla ihmal etme" tavsiyesi Azerbaycan'da çocukların büyüklerinden duyduğu en etkili tavsiyelerden bir tanesidir. Böyle bir düşünce çerçevesinde yetişen bireyler topluma ve toplumsal sorunlara karşı her zaman duyarlı olmaktadırlar. Milli değerlerine, gelenek ve adetlerine bağlı olan her toplumun ortak karakteristik özellikleridir diyebiliriz.

"$H_{5.1}$: Bireylerin kontrol odağı yönelimleri Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık gösterir." hipotezi **reddedilmiştir.**

"$H_{5.0}$: Bireylerin kontrol odağı yönelimleri Azerbaycan'da ve Türkiye'de farklılık göstermez." hipotezi **kabul edilmiştir.**

Şans, kader, kişisel kontrol, çabalamanın anlamsızlığı ve adil olmayan dünya inancı hakkındaki bireysel bakış açılarının, kültürel ve dini inançlar, kişisel deneyimler ve sosyal ve ekonomik faktörler dâhil olmak üzere çeşitli faktörlere bağlı olarak büyük ölçüde değişebileceğini not etmekte fayda vardır. Bununla birlikte hem Türkiye'de hem de Azerbaycan'da şans, kader, çabalamanın anlamsızlığı, adil olmayan dünya inancı ve kişisel kontrol inancına aykırı inançlara sahip bireyler olabilir. Bazıları hayatlarındaki olayların önceden belirlendiği veya daha yüksek bir güç tarafından yönlendirildiği fikrini reddederek ve bunun yerine hayatları üzerinde kontrolleri olduğu inancına sahip olduklarını ifade etmekteler. Aynı zamanda, Türkiye ve Azerbaycan'daki pek çok kişinin, genellikle kültürel ve dini geleneklere bağlı olan

kader ve kadere dair kökleşmiş inançlara sahip olabileceğini belirtebiliriz. Kişisel kontrol, şansa inanma, kadercilik, adil olmayan dünya inancı ve çabalamanın anlamsızlığına olan inanç, sosyo-ekonomik durum, eğitim düzeyi, farklı fikir ve bakış açılarına maruz kalma gibi faktörlere bağlı olarak da değişebilir. Araştırma sonuçlarına göre kontrol inancı, çabalamanın anlamsızlığı, şansa inanma ve adil olmayan dünya inancı ortalamaları Azerbaycan ve Türkiye arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Araştırmaya Azerbaycan'dan katılım gösterenlerin Kadercilik (kadere inanma) yönelimi Türkiye'den katılanlara kıyasla daha yüksek çıkmıştır.

Kader, kişinin inanç ve bakış açısına göre farklı şekillerde yorumlanabilen bir kavramdır. Ancak kader kavramı Azerbaycan ve Türkiye'nin tarihi, kültürel ve jeopolitik bağlamları açısından yaklaşırsak, bu iki ülkenin kaderlerinin zaman içinde nasıl iç içe geçtiğini ifade edebiliriz. Hem Azerbaycan'ın hem de Türkiye'nin kaderindeki ortak nokta, ortak Türk mirasıdır. Azerbaycan ve Türkiye, Türk kökenli ve kültürel bağları olan, aynı dini inançlara sahip olan ülkelerdir. Bu bağlamda her iki ülkede kadere inanma, olayları ve sonuçlarını hep kaderle ilişkilendirdiklerini söyleyebiliriz.

Azerbaycan'da kader, kişinin inanç ve bakış açısına göre farklı şekillerde yorumlanabilmektedir. Azerbaycan'da kader konusunda farklı kültürel ve dini inanışlar vardır. Azerbaycan'da hâkim din olan İslam'da Allah'ın her şeyi önceden belirlediği yani kader inancına inanılır. Araştırma verilerine baktığımızda, birçok katılımcılar kaderlerinin zaten Allah tarafından belirlendiğine ve bu konuda çok az kontrole sahip olduklarına inandıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, daha laik çevrelerde Azerbaycanlılar kader konusunda daha belirleyici bir görüşe sahip olmaktadırlar. Bazıları kaderlerinin kendi eylemleri ve kararlarıyla şekillendiğine ve sıkı çalışma ve sebatla geleceklerini şekillendirme gücüne sahip oldukları inancına sahiptirler.

Azerbaycan'da nüfusun çoğunun Müslüman olması yetiştirilen çocuklara hep nasip kısmet kavramları aşılandığı için, çoğu durumlarda bireylerin olayların sonucunu kadere bağladığı görülmektedir. Tarih boyu çok talihsizlikler yaşayan bir millet olan Azerbaycan halkı, bir noktadan sonra başlarına geleni kabul edip kaderlerine razı geldikleri öne sürülebilir. "Dünyayı belirli birkaç kişi yönetiyor ve sen ne yaparsan yap bunu değiştiremezsin, bizim de kaderimiz böyle" vb. düşünce yapısında büyüyen çocukların düşünce tarzı bu şekilde oluşmaktadır. Bu sonucun, kader kavramının asıl mahiyetini anlamadan, sadece kelimeyi benimsemekten kaynaklandığı ileri sürülebilir.

Sonuç olarak, Azerbaycan'daki kader, kültürel, dini ve tarihi perspektifler de dâhil olmak üzere çeşitli merceklerden görülebilir. Bununla birlikte, eylemleri ve kararları aracılığıyla kendi kaderlerini şekillendirmek nihai olarak bireylere ve bir bütün olarak topluma bağlıdır.

"$H_{6.1}$: Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimleri cinsiyetlerine göre farklılık gösterir." hipotezi **kabul edilmiştir.**

"$H_{6.0}$: Bireylerin sosyal girişimcilik yönelimleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermez." hipotezi **reddedilmiştir**.

Araştırmalar bireylerin sosyal girişimcilik yönelimlerinde cinsiyetlerine göre bazı farklılıklar olabileceğini düşündürmektedir. Sosyal girişimcilik geleneksel olarak erkek girişimcilerin egemen olduğu bir alan olsa da son yıllarda kadın girişimciler arasında sosyal girişimciliğe ilgi giderek artıyor. Çalışmalar, kadın girişimcilerin sosyal etki yaratma ve ticari girişimleri aracılığıyla topluluklarına katkıda bulunma arzusuyla motive olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu bulmuştur. Ayrıca, iş-yaşam dengesine öncelik verme ve aile dostu politika ve uygulamaları sosyal girişimlerine dâhil etme olasılıkları daha yüksek olabilir.

Öte yandan, erkek girişimcilerin finansal kazançla motive olma ve işlerini büyütmeye ve genişletmeye odaklanma olasılığı daha yüksek olabilir. Ayrıca risk alma ve yüksek büyüme potansiyeline sahip girişimleri takip etme olasılıkları daha yüksek olabilir.

Cinsiyete dayalı sosyal girişimcilik yönelimlerindeki bu farklılıklar evrensel olmamakla ve kültürel normlar ve kişisel deneyimler gibi bir dizi faktörden etkilenebilmekle birlikte, cinsiyetin bireylerin sosyal girişimcilikteki motivasyonlarını ve önceliklerini şekillendirmede rol oynayabileceğini düşündürmektedir. Bu alandaki araştırmacıların ve uygulayıcıların, sosyal girişimcilikte daha fazla çeşitlilik ve kapsayıcılığı teşvik etmek için bu farklılıkların farkında olmaları ve bunları ele almaları önemlidir.

Araştırmalar, kadınların aileleri, toplulukları ve bir bütün olarak toplum dâhil olmak üzere diğerlerine karşı bir sosyal sorumluluk ve yükümlülük duygusu hissetme olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, kadınların karar verme ve eylemlerinde şefkat, empati ve fedakârlık gibi sosyal değerleri ön planda tutma eğiliminde olduklarını göstermiştir. Bu durumun olası bir nedeni olarak; kadınların gönüllü işlere ve hayır işlerine katılma, iş ve özel yaşamları aracılığıyla olumlu bir sosyal etki yaratmak için fırsatlar arama olasılıklarının daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

Genel olarak, kadınların sosyal ahlaki yükümlülük anlayışı bir dizi faktör tarafından şekillendirilebilir bireylere ve bağlamlara göre değişebilir. Bununla birlikte araştırma verileri, kadınların sosyal değerlere ve sosyal adalet konularına özellikle uyum sağlayabileceklerini, başkalarına ve bir bütün olarak topluma karşı güçlü bir sorumluluk duygusu hissedebileceklerini göstermektedir. Kadınların toplumsal ahlaki yükümlülüğe erkeklerden daha fazla sahip olmaları, topluma karşı duyarlı ve toplumu güzelleştirmenin kadınlar aracılığıyla mümkün olduğu inancına sahip olan bireylerin yetişmesinde önemli rol icra ettiklerini belirtmek isterim. Kadınların genetiği gereği erkeklerden daha şefkatli, daha fedakâr olması toplumsal ahlaki yükümlülüğe katkı sağlamalarına neden olmaktadır.

Sonuç olarak yaşadığımız toplumun fertleri olarak çevremizde gelişen olaylar karşısında sessiz kalmamalı, yaşamla mücadele eden insanlara yardım eli uzatmaktan vazgeçmemeliyiz. Dili, dini, ırkı ne olursa olsun bir insanın yardımına koşmak ve bunu yaparken kendinden fedakârlıkta bulunmak insanlığımızın ve yaratılışımızın en temel amaçlarındandır. Dünyayı kurtarmak bizim işimiz

olmayabilir, ama dünyayı güzelleştirmek insanlığın işidir. Tarih boyunca yaşanan savaşlar, salgınlar, depremler, vb. afetler hep insanların birlik ve beraberlik içinde hareket etmesi ile aşılmıştır.

Bu konuda gelecekte araştırma yapacak bireylere öneri olarak; özgecilik ve kontrol odağı yöneliminin sosyal girişimcilik eğilimi üzerindeki etkilerinin incelenebileceği bir diğer deyişle bu olgular arasında olası neden-sonuç ilişkileri arayacak nitelikte regresif araştırmalar tasarlanması, Azerbaycan-Türkiye gibi ortak kültür öğelerine sahip iki ülkenin yanı sıra farklı kültür öğelerine sahip ülkeler arasında özellikle özgecilik ve kontrol odağı inancı algısı açısından olası farklılıkları arayan araştırmalar yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Ağır, S., M. (1994). Normal Lise İle İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin denetim odakları üzerine bir inceleme. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsi. Yüksek Lisans Tezi*.

Akar, A. (2016). Hemşirelerin Özgecilik Davranışlarının Transaksiyonel Analiz Ego Durumları Açısından İncelenmesi. *T.C. Atatürk Ünġversġtesġ Sağlık Bġlġmlerġ Enstġtüsü Psikiyatri HemĢireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, 72.

Akar, H. (2020). Sosyal Girişimcilik Öncülleri Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Turkish Studies-Educational Sciences, Volume 15*(Volume 15 Issue 2), 579–593. https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.40562

Akkaya, R. (2015). Öğretmenlerin Kontrol Odağı İle İş Doyumu Arasındaki İlişki. *Adnan Medneres Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi*.

Arpacı, P., & Özmen, D. (2014). Hemşirelik öğrencilerinin özgecilik ve empatik eğilim düzeyleri ve aralarındaki ilişki. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma*, *11*(3), 51–57.

Aşkın, M. (1986). Sosyal Öğrenme Açısından Olumlu Ve Olumsuz Sosyal Davranışlar. *Uludağ Üniversitei Eğitim Fakultesi Dergisi*, *1*(1), 147–153.

Atakan, K. Z. (2021). Kriz Dönemlerinde İnsan Kaynakları Yönetimi: Yeni Tip Korona Virüs Pandemisinde, Türkiye'de Faaliyet Gösteren Yabancı Sermayeli Firmaların Aldıkları Tedbirler İle Beyaz Yaka Çalışanların Motivasyonları Arasındaki İlişki. *T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Uluslararası İşletmecilik Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi*, *7*(2), 1–18. http://www.joi.isoss.net/PDFs/Vol-7-no-2-2021/03_J_ISOSS_7_2.pdf

Aydoğan, H. Ö. (2019). İhracat Firmalarının Sahipleri Ve Üst Düzey Yöneticilerinin Bireysel Yenilikçilik, Risk Alma, Kontrol Odağı Ve Girişimcilik Yönelimi Karakteristikleri İle Firmalarının İhracat Başarısı Arasındaki İlişki Ve Görgül Bir Araştırma. *T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Uluslararası İşletmecilik Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 194.

Baloğlu, Ç. (2021). Öğretmenlerde Covıd -19 Korkusu İle Mesleki Benlik Saygısı Ve Özgecilik Arasındaki Öğretmenlerde Covıd - 19 Korkusu İle Mesleki. *T.C. Nişantaşı Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*.

Banbal, G. K. (2010). Hemşirelik öğrencilerinin özgecilik düzeyleri. *İstanbul Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Hemşirelik Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 75.

Başaran, İ. E. (2005). *Eğitim Psikolojisi*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Basım., H. N., & Şeşen, H. (2006). Anahtar Kelimeler:Kontrol odağı, iç kontrol, dış kontrol, yardım etme, nezaket. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *0*(16), 159–168.

Bekil, M. (2019). Öğretmenlerde Mutluluğun Yordayıcıları Olarak Sosyal Bağlılık, Özgecilik Ve Sosyal Empati. *T.C. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 106.

Bertnard, A., Altuntaş, H., & Zeki, S. (2001). *Ahlak Felsefesi*. Akçağ yayınları.

Bozkurt, Ö. (2006). Girişimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi. *Araştırma Makaleleri*, *1*(2), 93–111.

Burcu, K, G. (2008). Sosyal girişimciliği etkileyen faktörlerin analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doktora Tezi*.

Burcu, K, G. (2011). Yoksullukla mücadelede sosyal girişimcilik: Ashoka üyelerinden sosyal yenilikçi örnek uygulamalar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *13*(3), 79–111. https://doi.org/10.16953/deusbed.04552

Büyük, A. B. (2018). Ahlak Felsefesinde İsar ve Özgecilik: İslam Medeniyeti ve Batı Kültürü Açısından Bir Değerlendirme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüskek Lisans Tezi*, *11*(1), 1–5. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Çadırcıoğlu, D. Ç. (2021). Hükümlü Ve Tutuklularda Kontrol Odağı Ve Çocukluk Çağı Travmasının Madde Kullanımı Üzerindeki Etkisi. *T.C. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Ana Bilim Dalı Bağımlılık Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı*, 126.

Campbell, R. L. (2006). Altruism in Auguste Comte and Ayn Rand. *Journal of Ayn Rand Studies*, *7*(2), 357–369.

Çapçı, E. (2021). Gönüllülük Faaliyetlerine Katılım Sağlayan Genç Yetişkinlerde Kişilik Özellikleri Özellikleri, Özgecilik Düzeyi ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı*, 1–153. http://www.ufrgs.br/actavet/31-1/artigo552.pdf

Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S., & Randall, B. A. (2003). Sociocognitive and Behavioral Correlates of a Measure of Prosocial Tendencies for Adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, *23*(1), 107–134. https://doi.org/10.1177/0272431602239132

Çaylı, B. (2013). Kontrol Odağı - İş Tatmini İlişkisi Ve Örgütsel Adalet Algısının Aracı Etkisi. *T.C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ve Otelcilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 123.

Çetin, H. (2019). Özgecilik , Toplumsal İşbirliği Ve Rekabet. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Teorisi Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi)*, 1–120. file:///C:/Users/HP/Downloads/590479.pdf

Cevizci, A. (2008). *Etiğe Giriş*. Paradigma Yayınları.

Chahine, T. (2016). *İntroduction To Social Entrepreneurship*. CRC press.

Coşkun, E., & Sarikaya, M. (2016). *Sosyal Girişimcilik Eğitiminde Gönüllü Kuruluşlar*. *November*, 72–82.

Cüceloğlu, D. (1991). *Insan Ve Davranisi: Psikolojinin Temel Kavramları*. Remzi Kitapevi.

D.Ümmet., H. E. (2013). Özgecilik (Altruism) Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *11*(26), 301–321. http://dergipark.gov.tr/download/article-file/302416

Dağ, İ. (1992). Kontrol Odağı, Öğrenilmiş Güçlülük Ve Psikopatoloji İlişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Psikoloji Dergisi*, *7*(27), 1–9.

Dağ, İ. (2002). Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ): Ölçek Geliştirme , Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, *17*(49), 77–90.

Dees, G. (1998). The Meaning of Social Entrepreneurship. *Kauffman Foundation and Stanford University*.

DemİR, Y., & Kutlu, M. (2016). Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Etkileşim Kaygısı İle Mutluluk Arasındaki İlişki: Yalnızlığın Aracı Rolü. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *36*(1), 0–0.

Demirel, E. Ö. (2017). Kontrol Odağının Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi: Muş Şeker Fabrikasında Bir Uygulama. *T.C. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 93.

Demirel, E. T. (2017). Sosyal Girişimcilik. *Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü*, 1–14.

Deniz, B. (2018). Muhasebe Meslek Mensuplarının İş Stresi, İş Performansı Ve İş Tatmini Üzerinde Kontrol Odağının Etkisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 181.

Dibou, T. (2012). Thinking About Altruism. *Studies of Changing Societies: Comparative and Interdisciplinary Focus*, *2'(4)*. https://doi.org/10.13109/zind.2013.38.3.308

Dilmaç, B. (1999). İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi Ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği İle Eğitimin Sınanması. *T.C. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*.

Dilruba, K. (2019). Alkol Ve Madde Bağımlılarında Kontrol Odağının Tedavi Motivasyonuyla İlişkisinin İncelenmesi. *T.C. Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Bağımlılık Danışmanlığı Ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı Bağımlılık Danışmanlığı Ve Rehabilitasyon*

Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Tezi, 103.

Duman, B. (2021). Üniverste Öğrencilerinin Çocukluk Travması Ve Özgecilik Düzeyi İle Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü / Psikoloji Ana Bilim Dalı / Klinik Psikoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, *3*(March), 6.

Düzgüner, S. (2019). Pro-Sosyal Davranışlarda Diğerkâmlığın (Özgecilik) Tanımı Ve Konumu. *Bilimname*, 349–371. https://doi.org/10.28949/bilimname.595847

Erbaş, N. (2009). Lise Son Sınıf Öğrencilerinde Denetim (Kontrol) Odağı İnancının Risk Alma Davranışına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Ersoy, E. G., & Köşger, F. (2016). Empati: Tanımı Ve Önemi / Empathy: Defınıtıon And Its Importance. *Osmangazi Journal Of Medıcıne*, *38*. https://doi.org/10.20515/otd.33993

Fehr, E., & Rockenbach, B. (2004). Human altruism: economic, neural, and evolutionary perspectives. *Current Opinion in Neurobiology*, *14*(6), 784–790. https://doi.org/10.1016/j.conb.2004.10.007

Gamze Ebru Çiftçi, & Alper Gürer. (2019). Özgecilik Davranışının Bireysel Performans Üzerindeki Etkisine Çalışan Sesliliğinin Aracı Rolü. *Sosyal Bilimler Dergisi-Journal of Social Sciences*, *9*(june), 22–43.

Gencer, Z. T., & Aydınlıoğlu, Ö. (2020). Sosyal Sorumlu Mu Sosyal Girişimci Mi? Kavramsal Boyutlarıyla Sosyal Girişimciliğin Dönüşümü. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, *8*(2), 1057–1081.

Gülveren, H. (2008). Lise Son Sınıf Öğrencilerinde İç-Dış Kontrol Odağı, Sürekli Öfke Ve Öfke İfade Tarzı İle Zeka Arasındaki İlişkinin Araştırılması. *Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı. Psikoloji, İnsani Bilimleri Ve Felsefe Bilimleri. Yüksek Lisans Tezi*, 61–64.

Gündüz, A., & Altun, F. (2020). Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi. *Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi*, *2*(2), 12–21. https://orcid.org/0000-0002-7608-2976

Güngör, E. (2019). Davranışsal İktisat Çerçevesinde Özgecilik Ve Rasyonalite. *Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, *8*(5), 71.

Günör, R. B. (2019). *Ahlak Felsefesinde Özgecilik*. Atlas yayınları.

Gürel, G. (2020). Lise Öğrencilerinde Yeme Tutumu Üzerinde Beden Algısı, Kontrol Odağı Ve Ebeveyn Tutumunun Etkisi. *T.C. İstanbul Arel ÜNiversitesi LisansüStü Eğitim EnstitüSü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 107.

Haber, A. (2022). *İkinci Karabağ Savaşı - Vatan savaşı*. https://portal.azertag.az/az/node/24178

Harputlu, İ. (2015). Dini Tutum Ve Özgecilik İlişkisi (SDÜ Örneği). *T.C Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 114.

Hazlitt, H. (2006). *Ahlakın Temelleri*. Liberte Yayınları.

Hogg, M. A., & Vaughan, G. M. (2021). *Sosyal Psikoloji*. Ütopya Yayınevi.

İrmiş, A., Durak, İ., & Özdemir, L. (2017). *Girişimcilik Anadolu Kent Girişimciliğinden Örnekler*. Etkin Kitabevi Yayınları.

Kahana, E., Bhatta, T., Lovegreen, L. D., Kahana, B., & Midlarsky, E. (2013). Altruism, Helping, and Volunteering. *Journal of Aging and Health*, *25*(1), 159–187. https://doi.org/10.1177/0898264312469665

Kanar, M. (2007). *Türkçe - Farsça Sözlük*. Bayrak yayınları.

Karadağ, E., & Mutafçılar, I. (2009). Prososyal Davranış Ekseninde Özgecilik Üzerine Teorik Bir Çözümleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *8*, 41–68. http://www.flsfdergisi.com/sayi8/41-70.pdf

Karadeniz, E. (2005). Üniversite Giriş Sınavına Hazırlanan Lise Son Sınıf Öğrencileri Ve Velilerinin Kaygı Düzeyleri, Başetme Yolları Ve Denetim Odağı Arasındaki İlişki (Yüksek Lisans Tezi. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Halk Eğitimi Bilim Dalı*, *44*(1), 24–31. https://doi.org/10.2320/materia.44.24

Kasapoğlu, F. (2014). İyilik Hali Ile Özgecilik Arasındaki Ilişkinin Incelenmesi. *Hikmet Yurdu*, *13*(1), 271–288.

Kasapoğlu, F. (2017). *İyilik Hali ve Özgecilik*. Gece Kitaplığı.

Kaya, E. (2021). Sosyal Girişicilik Niyeti Modeli: Türkiye Örneği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme AnaBilim Dalı*, *3*(March), 6.

Keleş, M. (2018). Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarında Çalışanların Sosyal Sorumluluk ve Özgecilik Düzeylerinin İncelenmesi: Ankara Örneği. *Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı*, *63*(2), 214.

Khalınnaylı, K. (2018). Üniversite Öğrencilerinde Özgecilik Mükemmeliyetçilik Anlayışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *T.C. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi*.

Kohlberg, L. (1963). The development of children's orientations toward a moral order: I. Sequence in the development of moral thought. *American Psychological Association*, *6(1-2)*, 11–33.

Köroğlu, İ. (2021). Yas Deneyimi Yaşamış Bireylerde Travma Sonrası Büyümeyi Yordayan Değişkenler: Geçmiş Yas Deneyimleri, Kontrol Odağı Ve Psikolojik Belirtiler. *T.C. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimlerenstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji ,Tezli Yüksek Lisans Programı*, 91. http://www.ufrgs.br/actavet/31-1/artigo552.pdf

Lee, M. T., Poloma, M. M., & Post, S. G. (2012). *The Heart of Religion*. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199931880.001.0001

Loosemore, M., & Lam, A. S. Y. (2004). The locus of control: A determinant of opportunistic behaviour in construction health and safety. *Construction Management and Economics*, *22*(4), 385–394. https://doi.org/10.1080/0144619042000239997

Monroe, K. R. (1994). A Fat Lady in a Corset: Altruism and Social Theory. *American Journal of Political Science*, *38*(4), 861. https://doi.org/10.2307/2111725

Monroe, K. R. (2014). The Heart of Altruism. In *The Heart of Altruism*. https://doi.org/10.1515/9781400821921

Morrow-Howell, N. (2010). Volunteering in Later Life: Research Frontiers. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, *65B*(4), 461–469. https://doi.org/10.1093/geronb/gbq024

Mutafçılar, I., & Karadağ, E. (2009). Egoizm Ve Özgecilik: Aristo Felsefesi Kapsamında Yorumlamalar.pdf. *Felsefe Dünyası*, *1*(49).

Oktar, S. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Özgecilik, Kişilik Özellikleri Ve Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *T.C. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 88. http://forschungsunion.de/pdf/industrie_4_0_umsetzungsempfehlungen.pdf%0Ahttps://www.dfki.de/fileadmin/user_upload/import/9744_171012-KI-Gipfelpapier-online.pdf%0Ahttps://www.bitkom.org/ sites/default/files/ pdf/Presse/Anhaenge-an-PIs/ 2018/180607 -Bitkom

Oktay, Z., & Kaymakam, A. (2013). Kamu Çalışanlarının İç ve Dış Kontrol Odaklarının Duygusal Zekayla İlişkisi. *İdarecinin Sesi*, 79–84. http://www.tid.web.tr/ortak_icerik/tid.web/158.sayı/21 Zafer OKTAY.pdf

Onatır, M. (2008). Öğretmenlerde Özgecilik İle Değer Tercihleri. *Yeditepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*.

Önem, B. (2019). Glamping İşletmecilerinin Özgeci Davranışları ve Psikolojik İyi Oluş Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*.

Özgöl, M. (2019). Yaşlılara Yönelik Tutumların Açıklanmasında Özgecilik Ve Kişilik Özelliklerinin Rolü: Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Trabzon Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü / Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı / Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi*. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Özsoy, İ. (2009). İktisadî Adamdan Toplum Adamına. *Bilig*, *48*, 177–206.

Parmaksız, İ. (2020). İyimserlik, Özgecilik ve Medeni Durumun Psikolojik Dayanıklılık Üzerindeki Etkileri. *Pamukkale University Journal of Education*, *48*, 285–302. https://doi.org/10.9779/pauefd.576186

Şahin, N. H., Basim, H. N., & Çetİn, F. (2009). Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarında Kendilik Algısı ve Kontrol Odağı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *20*(2), 153–163.

Sancaklı, S. (2006). Hz. PeygamberİnErdemliİnsaYetiştirme Bağlaminda Îsâr Diğergamlik) KavraminVerdiği Önem. *Tasavvuf: İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, *17*, 29–56. http://eskieserler.com/dosyalar/mpdf (1027).pdf

Sari, E. (2005). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *3*(10), 73–88.

Saruhan Ş.C, & Özdemir A. (2022). *Bilim, Felsefe ve Metodoloji*. Beta Basım Yayım.

Schroeder. D.A., Penner, L. A., Dovidio, J.F., P. J. A. (1995). The Psycology of Helping and Altruism-Problems and Puzzles. *McGrawHill*.

Seligman, E. P. M. (2021). *Gerçek Mutluluk* (S. K. Akbaş (Ed.)). Eski Kitaplar.

Şengüder, Ş. (2006). Lise I-III. Sınıf Öğrencilerinde Denetim Odağı İle Ruhsal Sorunlar Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi Ve Akademik Başarı İle Kıyaslanması. *Dokuz Eylül Üniversitesi EĞİTİM Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Bilimdalı. Yüksek LisansTezi*. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Sönmezgil, C. A. (2018). Mesleki Tükenmişliğin Psikopatoloji, İnanç Ve Kontrol Odağı Yönünden Değerlendirilmesi. *İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Psikoloji, 2015 Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı*, 89. http://link.springer.com/10.1007/978-3-319-76887-8%0Ahttp://link.springer.com/10.1007/978-3-319-93594-2%0Ahttp://dx.doi.org/10.1016/B978-0-12-409517-5.00007-3%0Ahttp://dx.doi.org/10.1016/j.jff.2015.06.018%0Ahttp://dx.doi.org/10.1038/s41559-019-0877-3%0Aht

Taylor, H. E., Peplau, L. A., & Sears, D. O. (2015). *Sosyal Psikoloji 4. Baskı*. İmge Kitabevi Yayınları.

Tekeli, M. (2021). Proaktif Kişiliğin Ve Kontrol Odağının Yenilikçi İş Davranışına Etkisinde İşe Adanmanın Aracı Rolü :Yiyecek İçecek Çalışanlarına Yönelik Bir Uygulama. *T.C. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi*, 203.

Thomas Dixon, F. M. T. (1981). The Invention of Altruism: Making Moral Meanings in Victorian Britain. *Journal of Chemical Information and Modeling*, *53*(9), 1689–1699.

Turner, F. M. (2009). Thomas Dixon, The Invention of Altruism: Making Moral Meanings in Victorian Britain. Oxford: British Academy for the Oxford University Press, 2008. Pp. xiv+420. ISBN 978-0-19-726426-3. £60.00 (hardback). *The British Journal for the History of Science*, *42*(2), 312–313. https://doi.org/10.1017/S0007087409002453

Ümmet, D. (2012). Üniversite Öğrencilerinde Özgecilik Davranışının Transaksiyonel Analiz Ego Durumları Ve yaşam Doyumu Bağlamında İncelenmesi. *T.C. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Doktora Tezi*, 324.

ÜNÜVAR, A. (2012). Gerçeklik kuramına dayalı psiko-eğitim programının lise öğrencilerinin denetim odağı ve yılmazlık düzeyi üzerindeki etkisinin incelenmesi. *T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı / Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Doktora Tezi*.

Üzümçeker, E., Gezgin, G. N., & Akfırat, S. (2019). Sosyal ve Evrimsel Psikolojide İnsan Özgeciliği Bilmecesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, *3*(5), 93–110. https://doi.org/10.31461/ybpd.559805

Uzunaslan, İ., & Tek, S. (2021). Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. https://doi.org/10.33417/tsh.937360

Varol Bayrak, B., & Ataseven, H. (2020). Salgın Dönemi Sağlık Hizmetlerinde Özgecilik (Diğerkâmlık). *Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, *5*, 101–108.

Wikipedia. (2023). *2023 Kahramanmaraş Depremleri*. https://tr.wikipedia.org/wiki/2023_Kahramanmaraş_depremleri

Yavuzer, N. (2017). Bir Prososyal Davranış Kaynağı Olarak Özgeci Motivasyonun İlgili Alan Yazını Işığında Değerlendirilmesi. *Nişantaşı Üniversitesi , Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, *14*(1), 105–126.

Yilmaz, D. (2019). Kontrol odağinin içgirişimcilik davranışı üzerindeki etkisinde örgütsel adalet algisinin düzenleyici rolü. *T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Sürdürülebilir Büyüme Ve Kalite Yönetimi*, 97.

Yılmaz, A. S. (2014). *Bir Sosyal Değişim Ajanı Olarak Girişimcilik Eğitimi*. *6*(1), 297–310.

Yöntem, M. K. (2013). Benlik Kurguları Ve Otantikliğin Özgecilik Üzerindeki Yordayıcı Gücünün İncelenmesi. *T.C. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı Yüksek Lisans*, 113.

Zeynep, Ç. (2018). DUYGUSAL ZEKÂ , SOSYAL ZEKÂ VE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK. *Pamukkalale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi İşletme Ana Bilim Dalı*.

Dugatkin L. A. (2006). Seven Scientists Search For The Originss Ofgoodness, Published By Princeton University Press.

Rotter, J. B. (1966). Generalized Expectancies For Internal And External Control Of Reinforcement. Psychological Monographs, 80, 1-28.

Rotter, J. B. (1975). Some Problems And Misconceptions Related To The Construct Of İnternal Vs. External Control Of Reinforcement. Journal Of Consulting And Clinical Psychology, 40, 313-321.

Rotter, J. B. (1990). Internal Vs. External Control Of Reinforcement: A Case History Of A Variable. American Psychologist, 45, 489-493.

ÇEVRİMİÇİ KAYNAKLAR

Zeynep, M. (2018). Sosyal Girişimcilik Nedir? Sosyal Girişimci Kimdir? Ashoka Türkiye. Https://Ashokaturkiye.Medium.Com/Sosyal-Giri%C5%9fimcilik-Nedir-Sosyal-Giri%C5%9fimci-Kimdir-3c0448e00271

Azer Tac (2022). İkinci Karabağ Savaşı- Vatan Savaşı (İkinci Qarabağ savaşı - Vətən müharibəsi). 30.05.2022. https://portal.azertag.az/az/node/24178

Wikipedia (2023). 2023 Kahramanmaraş Depremleri.

https://tr.wikipedia.org/wiki/2023_Kahramanmara%C5%9F_depremleri

EKLER

EK1

Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Empati Faktörü İçin Histogram Grafikleri

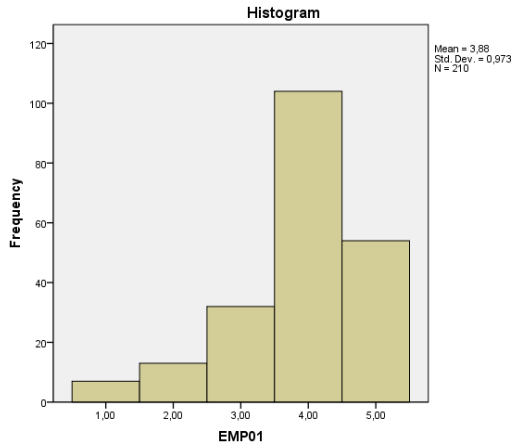

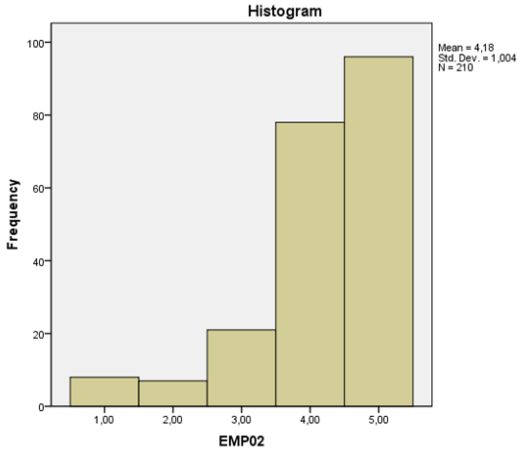

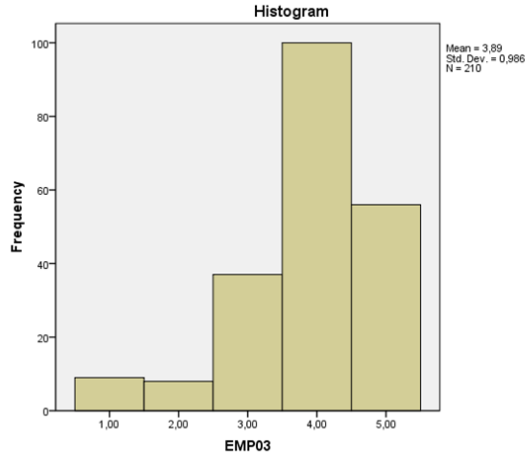

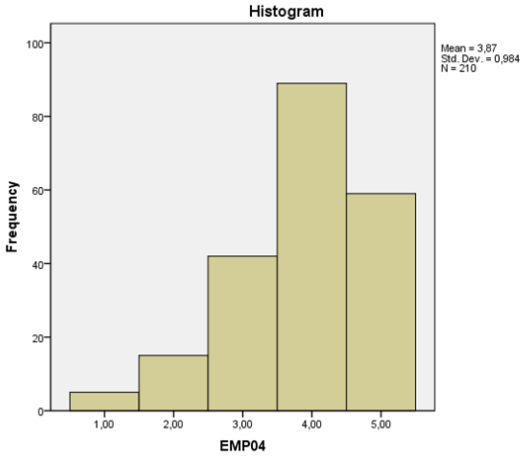

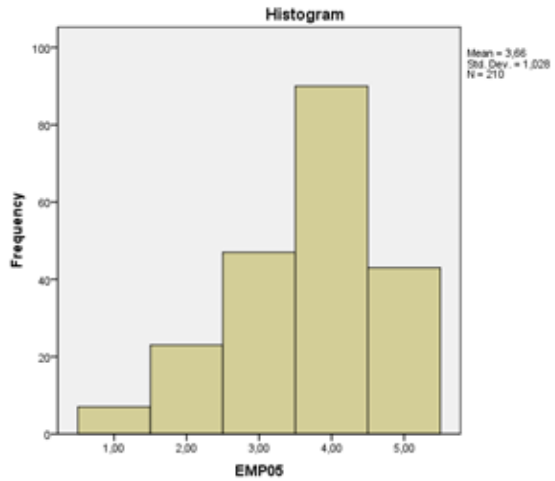

Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Empati Faktörü İçin Q-Q ve Eğilimden Arındırılmış Q-Q Grafikleri

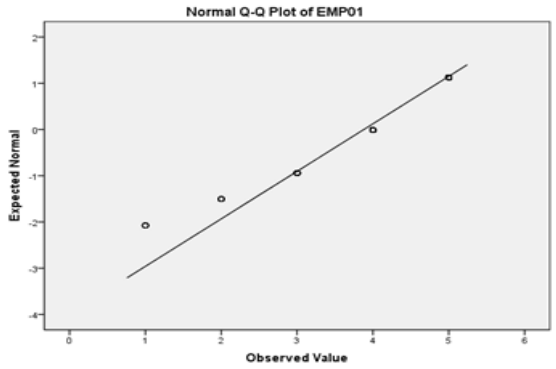

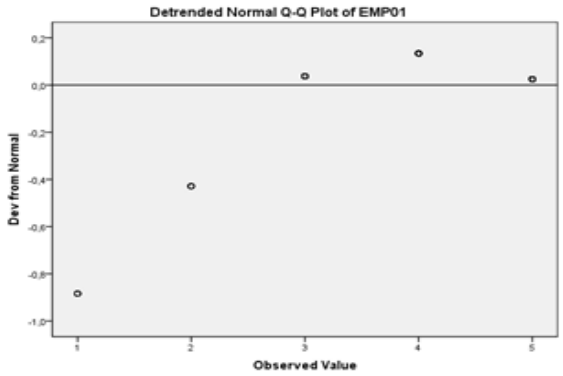

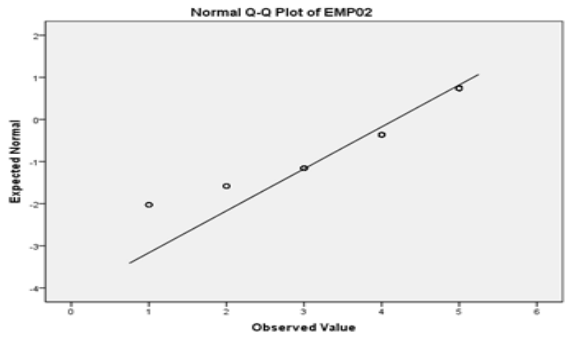

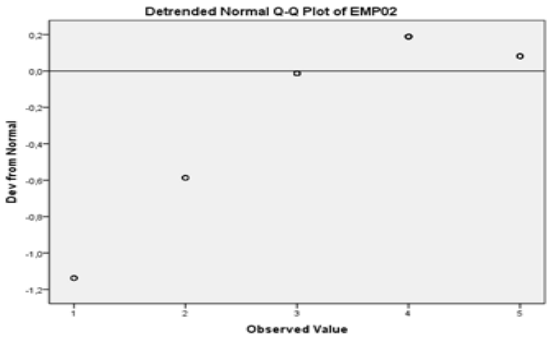

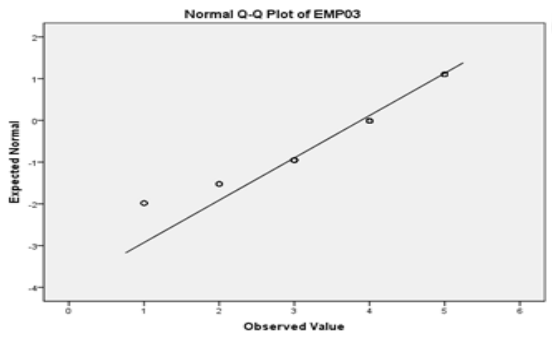

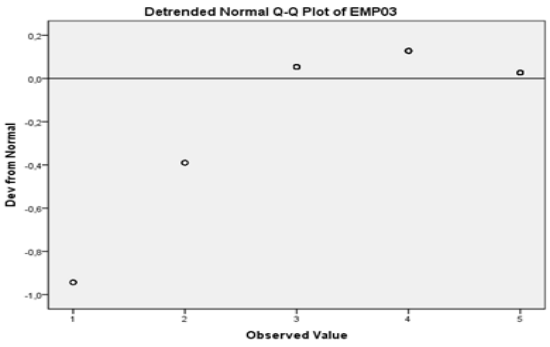

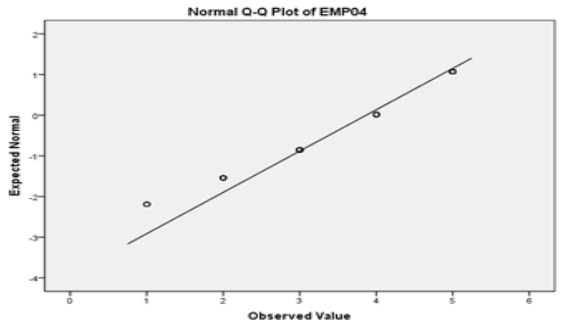

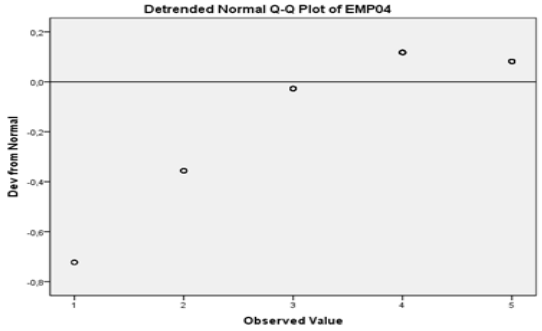

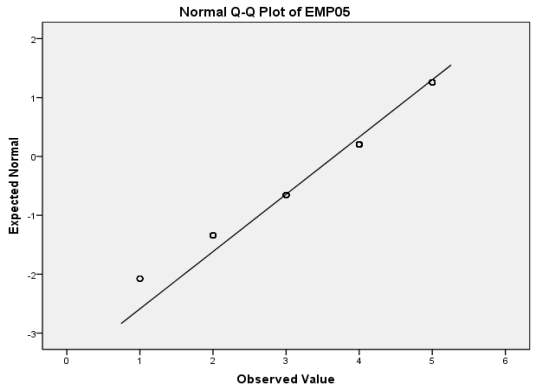

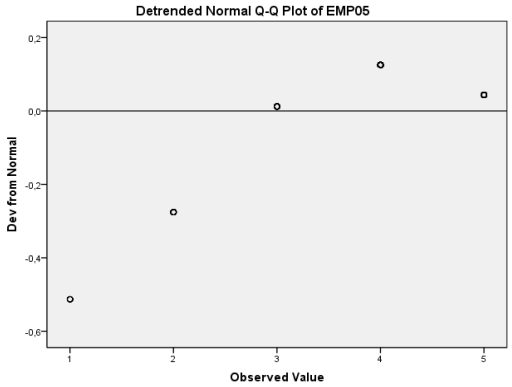

Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Toplumsal Ahlaki Yükümlülük Faktörü İçin Histogram Grafikleri

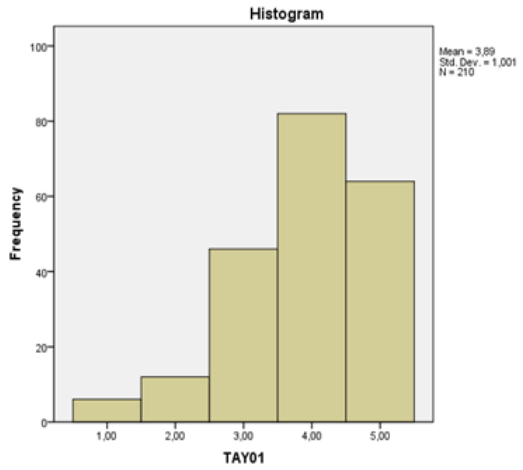

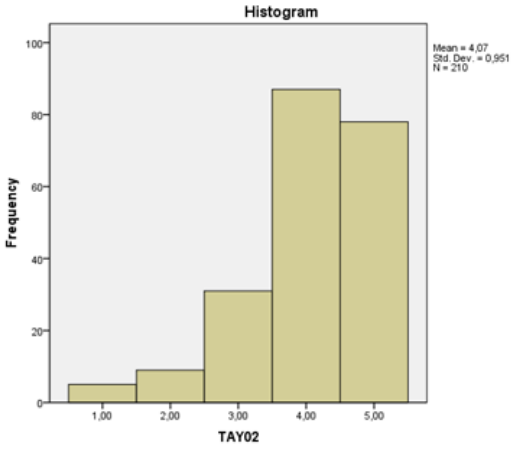

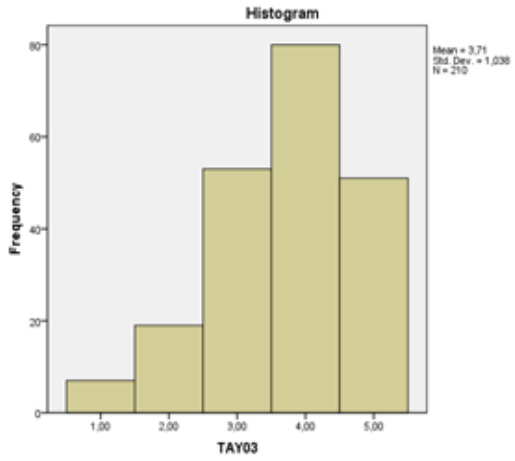

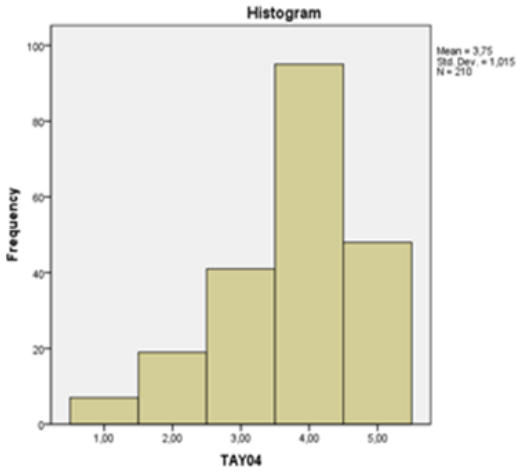

Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Toplumsal Ahlaki Yükümlülük Faktörü İçin Q-Q ve Eğilimden Arındırılmış Q-Q Grafikleri

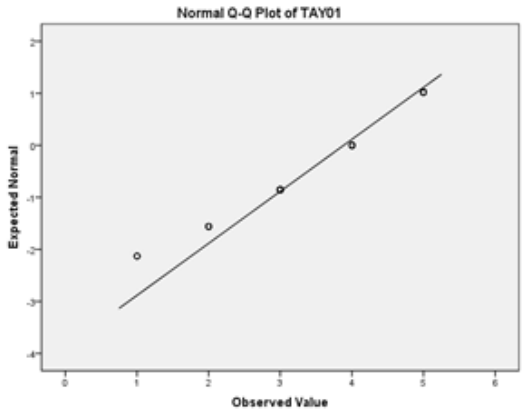

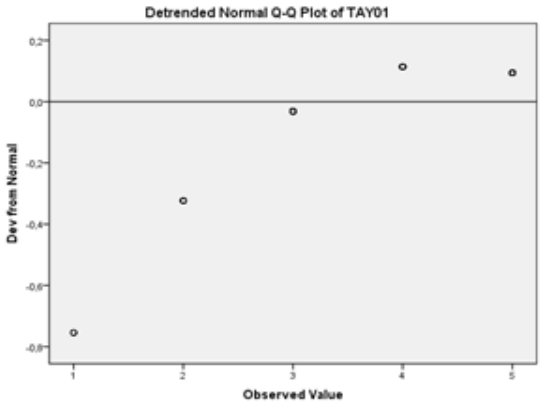

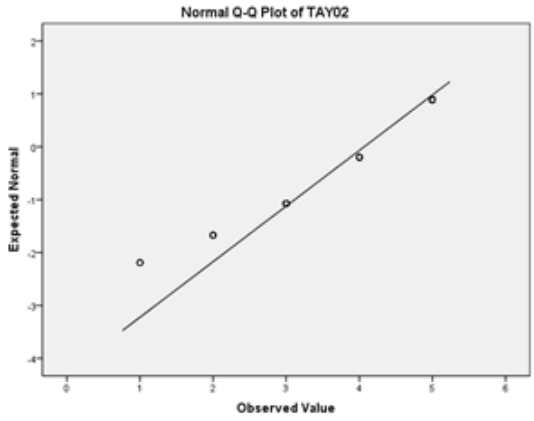

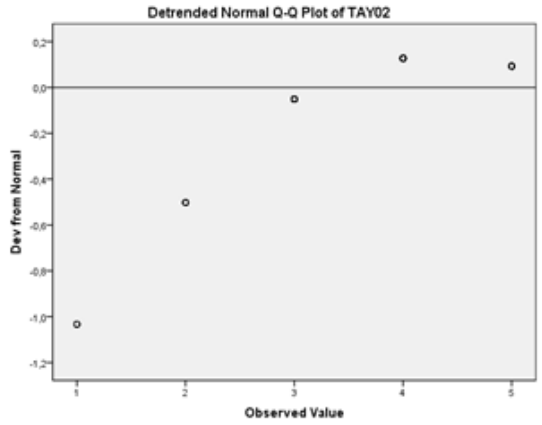

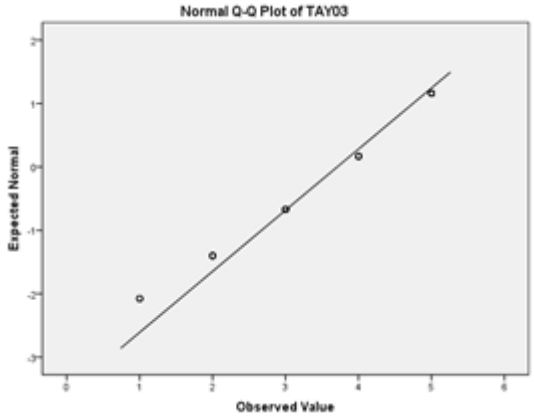

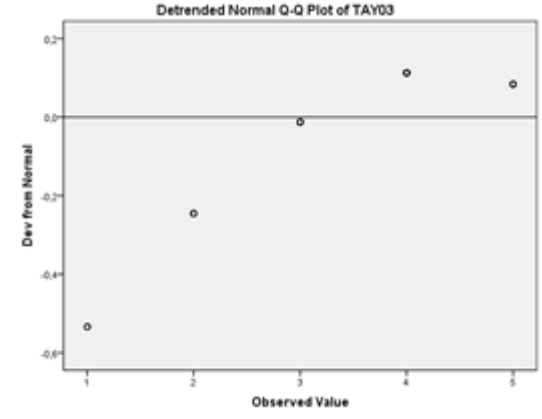

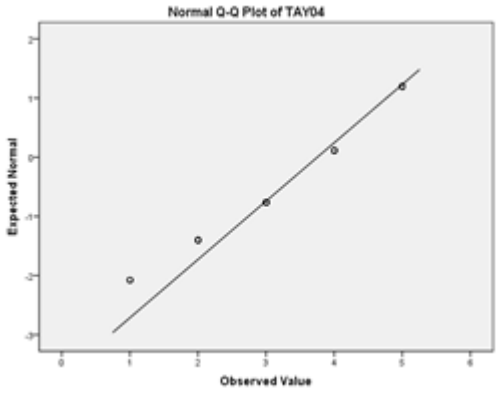

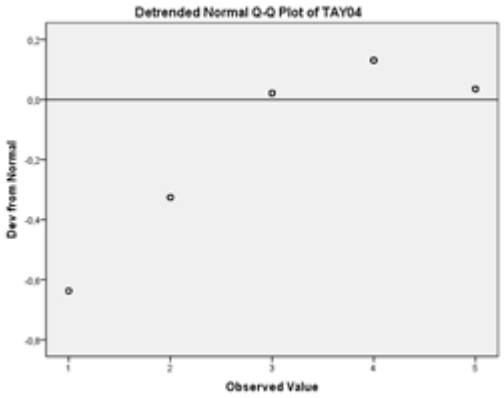

Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Sosyal Girişimcilik Öz Yeterlilik Faktörü İçin Histogram Grafikleri

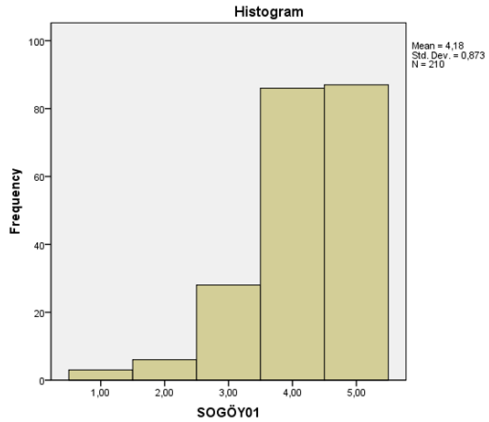

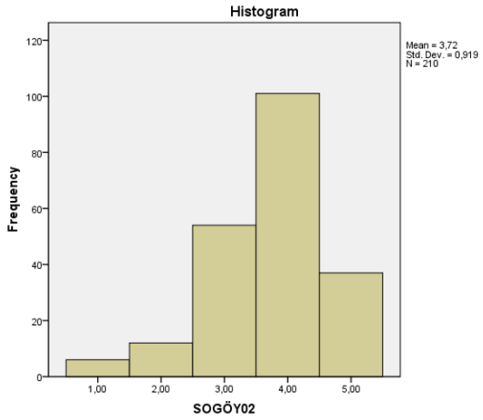

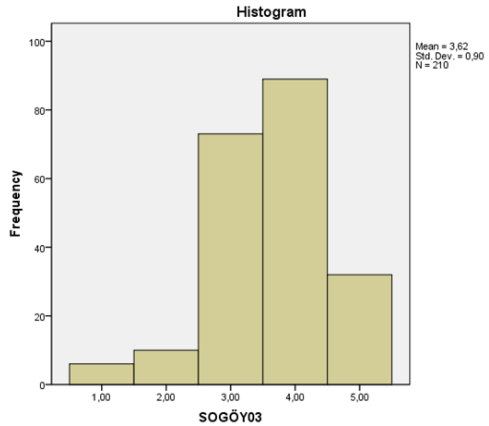

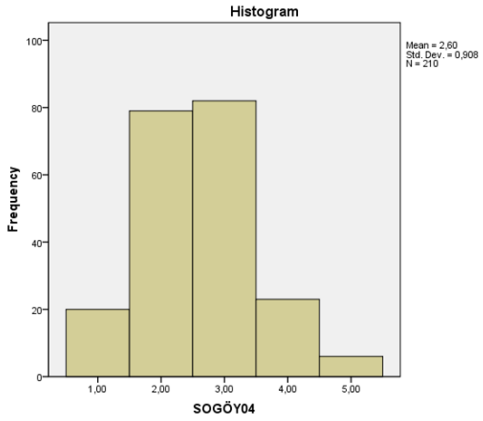

Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Sosyal Girişimcilik Öz Yeterlilik Faktörü İçin Q-Q ve Eğilimden Arındırılmış Q-Q Grafikleri

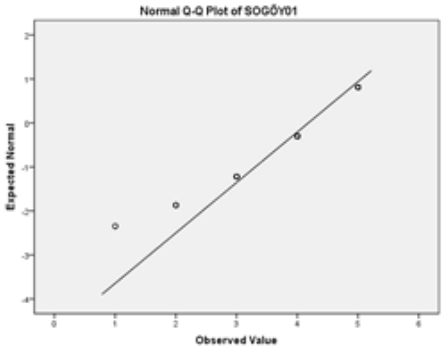

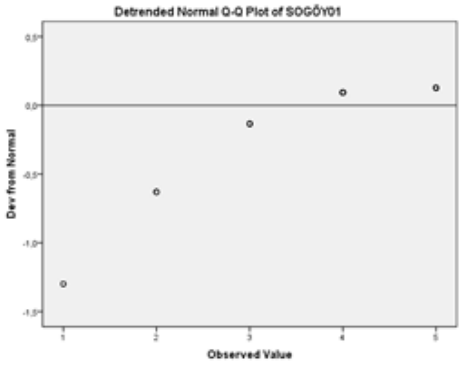

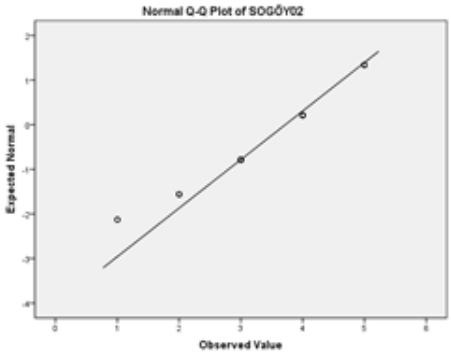

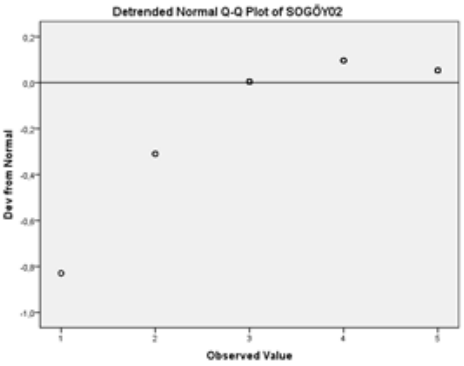

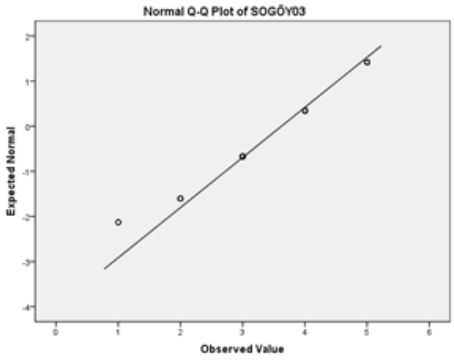

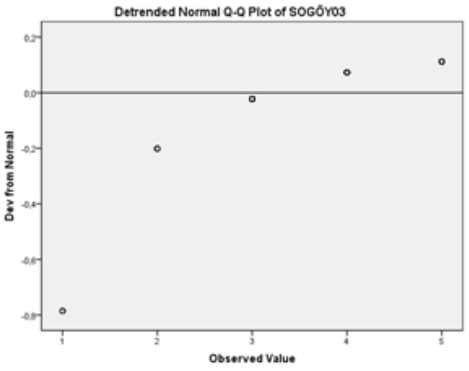

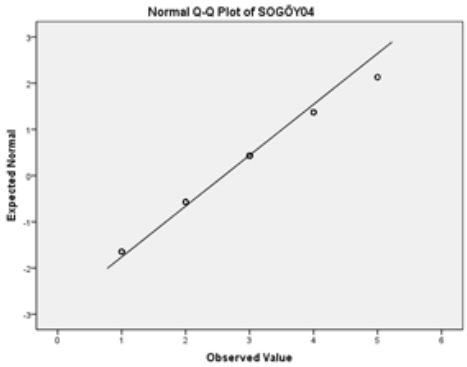

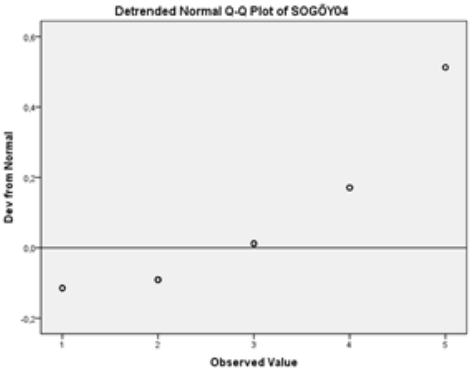

Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Algılanan Sosyal Destek Faktörü İçin Histogram Grafikleri

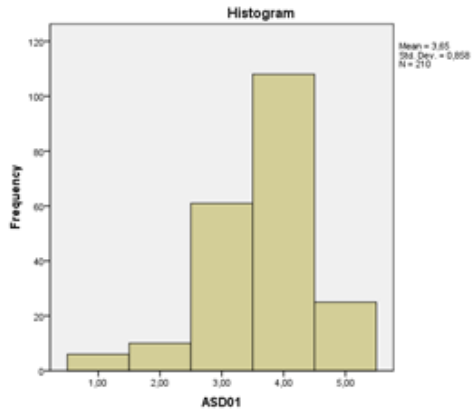

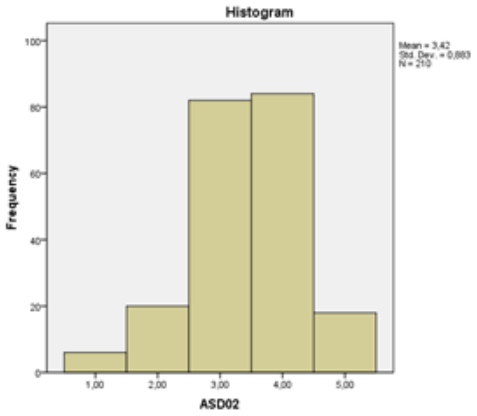

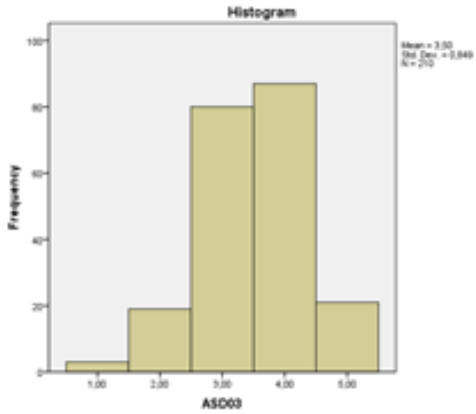

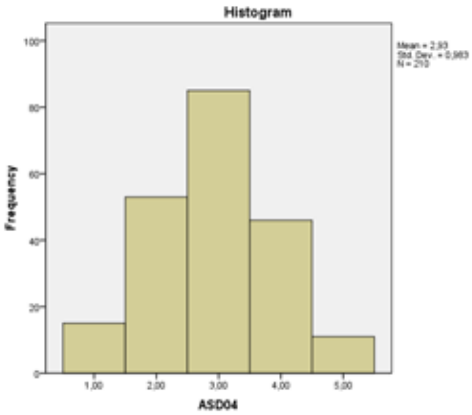

Sosyal Girişimcilik Ölçeğinin- Algılanan Sosyal Destek Faktörü İçin Q-Q ve Eğilimden Arındırılmış Q-Q Grafikleri

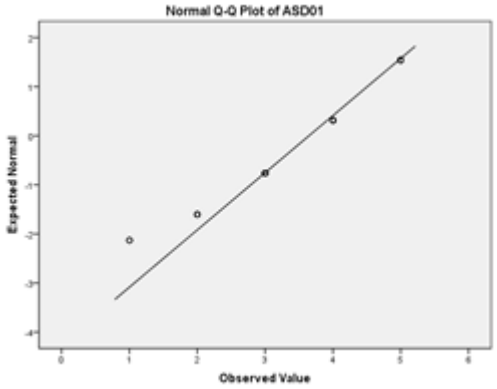

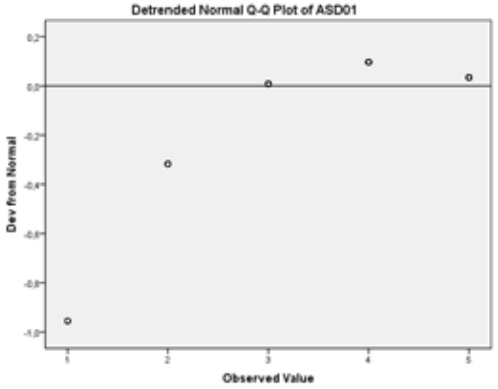

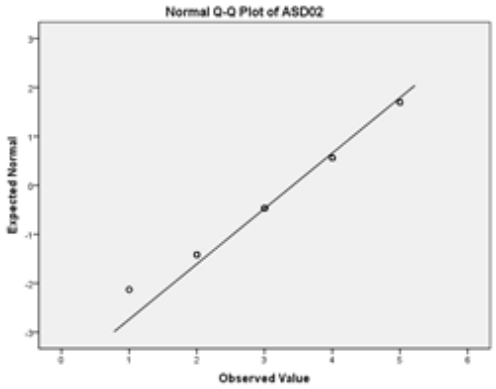

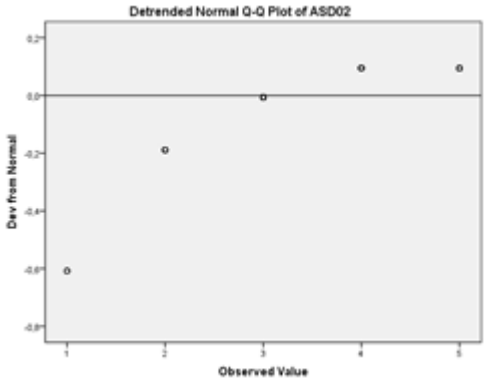

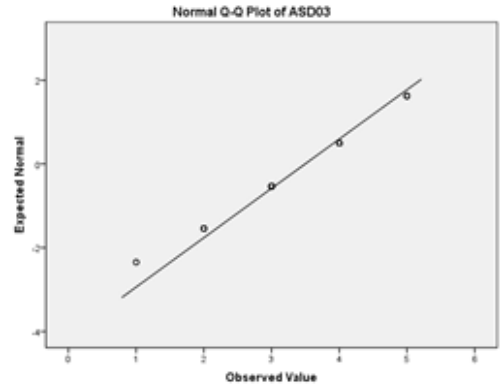

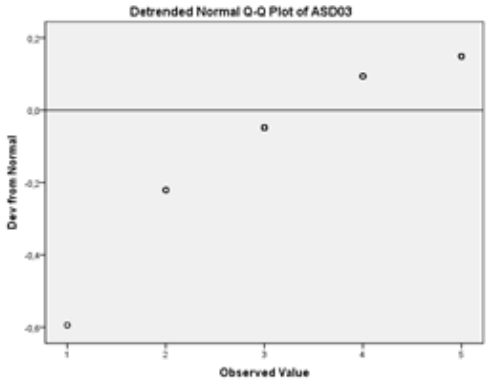

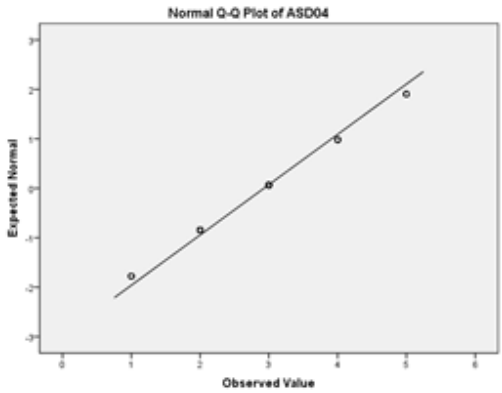

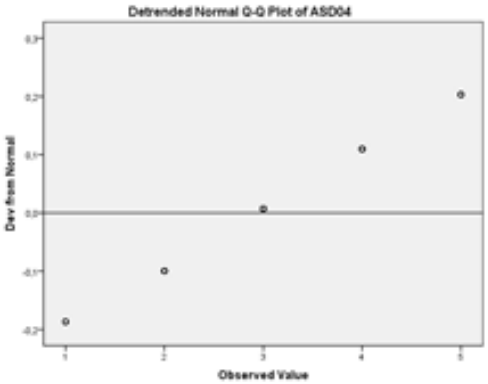

Özgecilik Ölçeği İçin Histogram Grafikleri

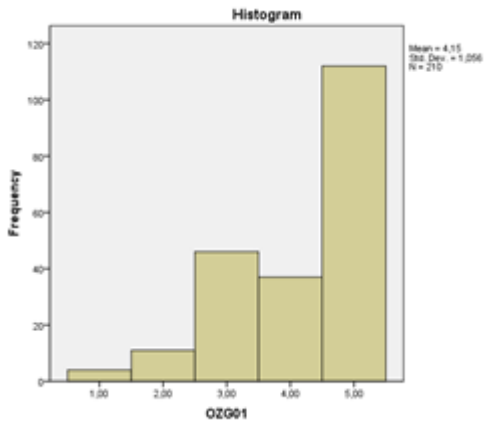

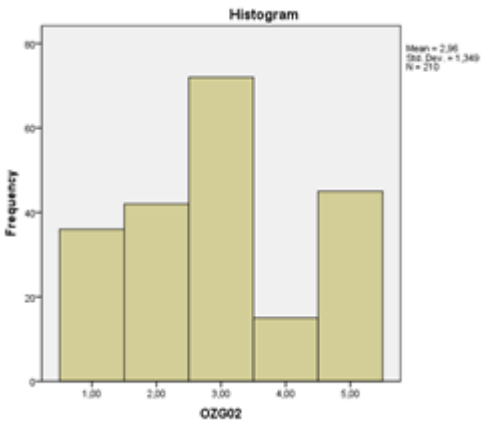

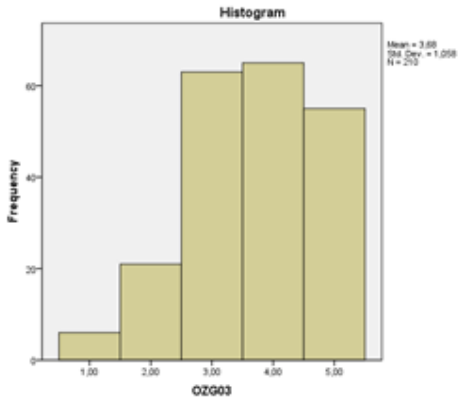
Histogram
Mean = 3,68
Std. Dev. = 1,058
N = 210
Frequency
OZG03

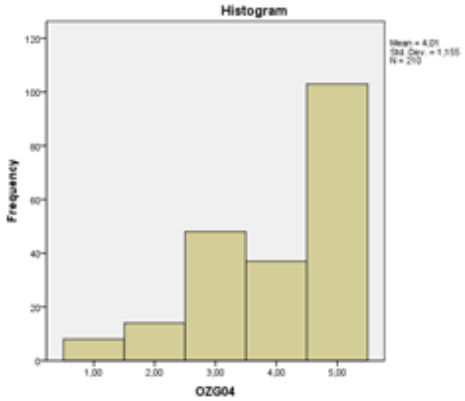
Histogram
Mean = 4,01
Std. Dev. = 1,155
N = 210
Frequency
OZG04

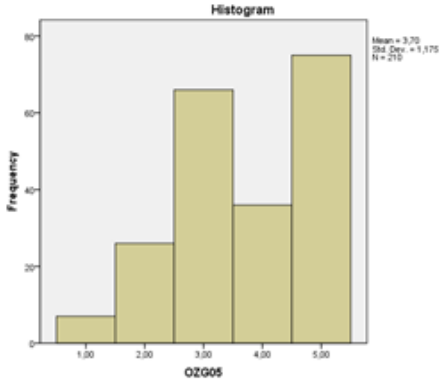
Histogram
Mean = 3,70
Std. Dev. = 1,175
N = 210
Frequency
OZG05

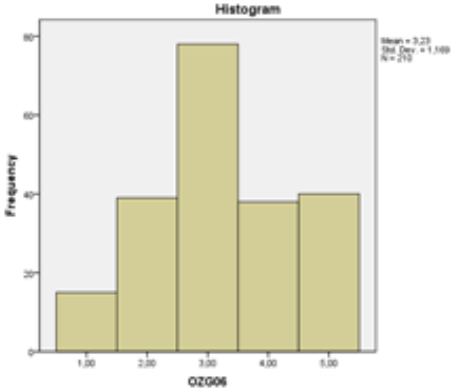
Histogram
Mean = 3,23
Std. Dev. = 1,169
N = 210
Frequency
OZG06

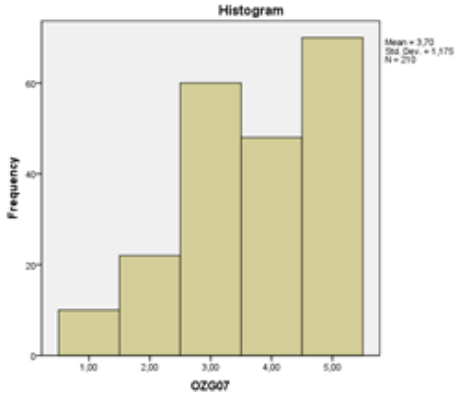
Histogram
Mean = 3,70
Std. Dev. = 1,175
N = 210
Frequency
OZG07

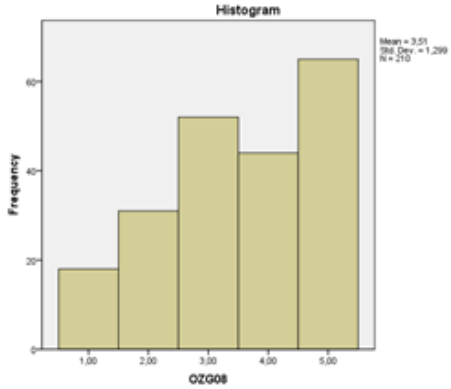
Histogram
Mean = 3,51
Std. Dev. = 1,299
N = 210
Frequency
OZG08

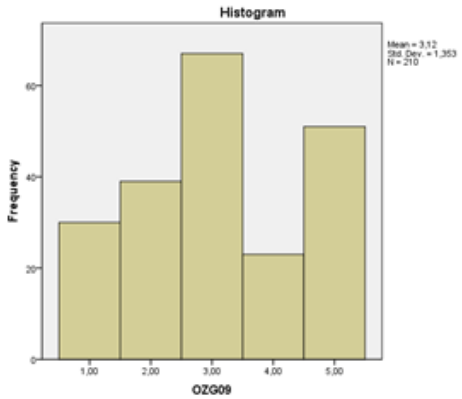
Histogram
Mean = 3,12
Std. Dev. = 1,353
N = 210
Frequency
OZG09

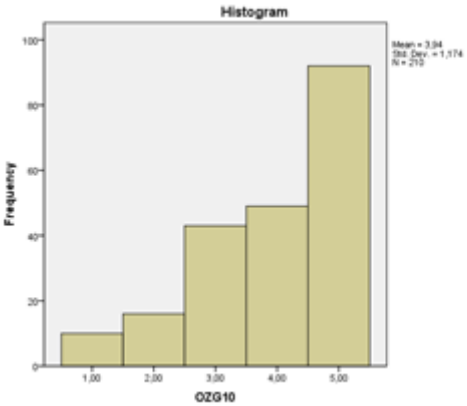
Histogram
Mean = 3,94
Std. Dev. = 1,174
N = 210
Frequency
OZG10

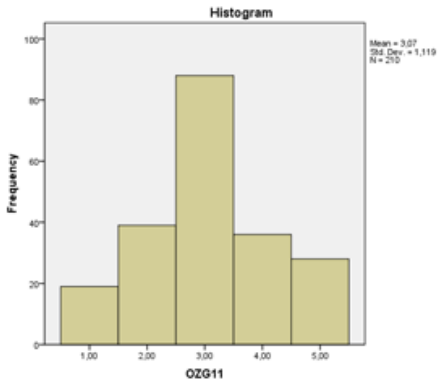
Histogram
Mean = 3,07
Std. Dev. = 1,119
N = 210
Frequency
OZG11

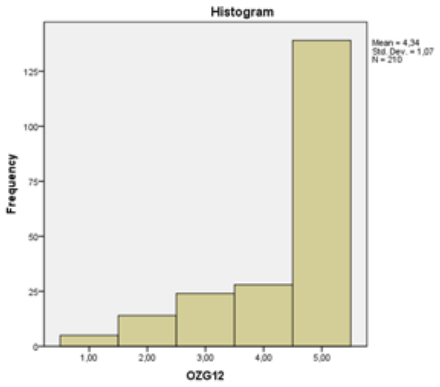
Histogram
Mean = 4,34
Std. Dev. = 1,07
N = 210
Frequency
OZG12

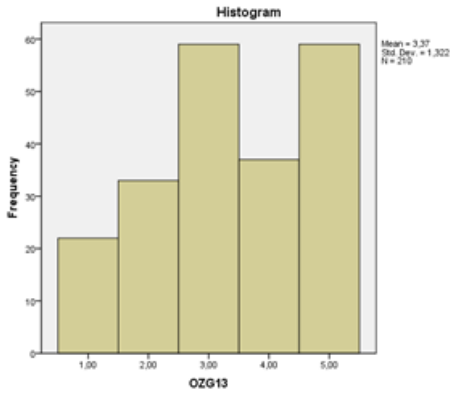
Histogram
Mean = 3,37
Std. Dev. = 1,322
N = 210
Frequency
OZG13

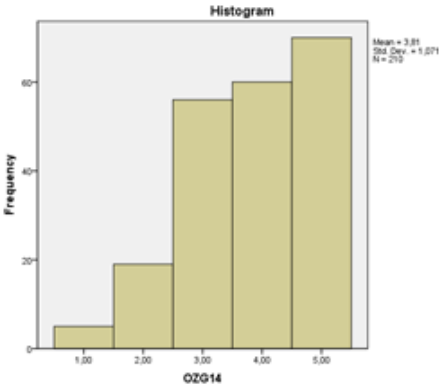
Histogram
Mean = 3,81
Std. Dev. = 1,071
N = 210
Frequency
OZG14

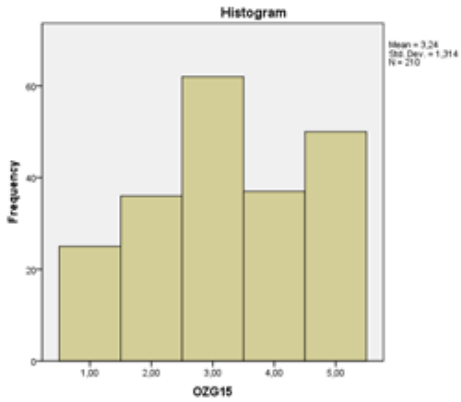
Histogram
Mean = 3,24
Std. Dev. = 1,314
N = 210
Frequency
OZG15

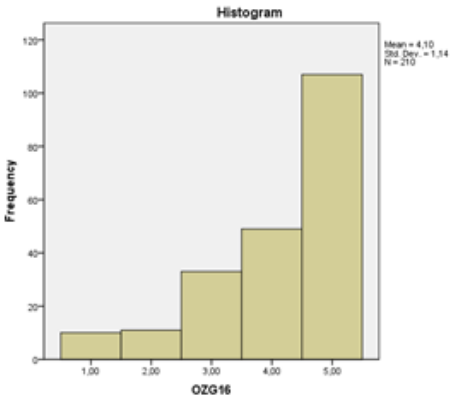
Histogram
Mean = 4,10
Std. Dev. = 1,14
N = 210
Frequency
OZG16

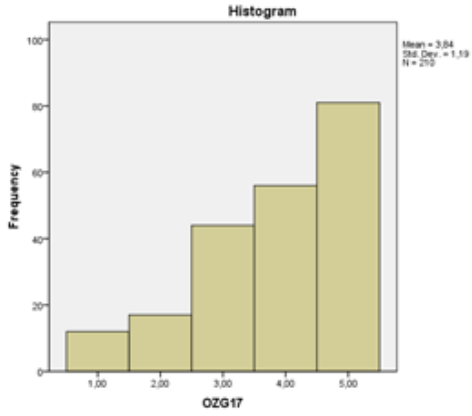
Histogram
Mean = 3,84
Std. Dev. = 1,19
N = 210
Frequency
OZG17

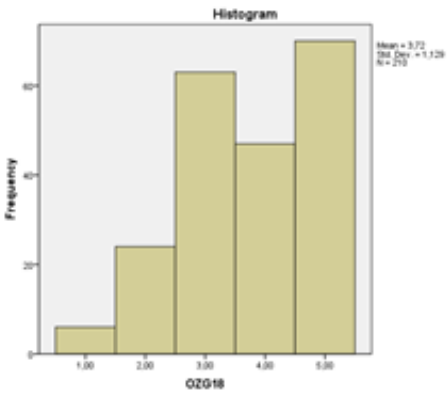
Histogram
Mean = 3,72
Std. Dev. = 1,129
N = 210
Frequency
OZG18

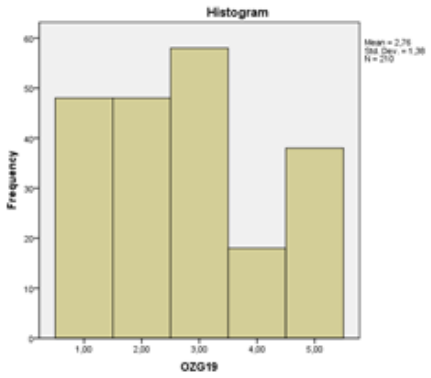

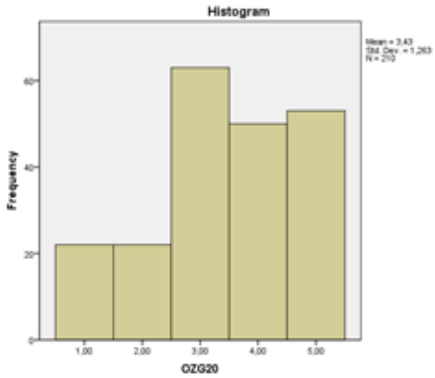

Özgecilik Ölçeği İçin Q-Q ve Eğilimden Arındırılmış Q-Q Grafikleri

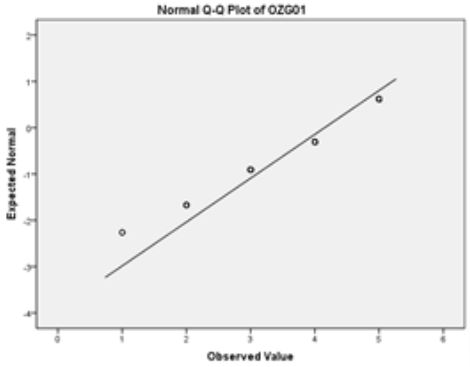

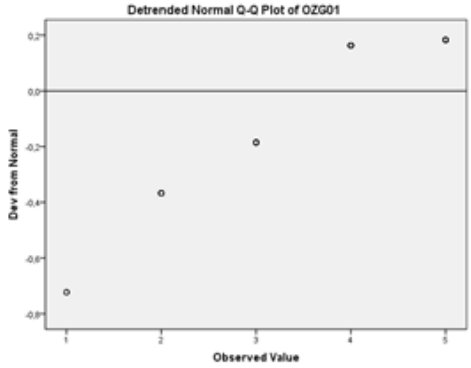

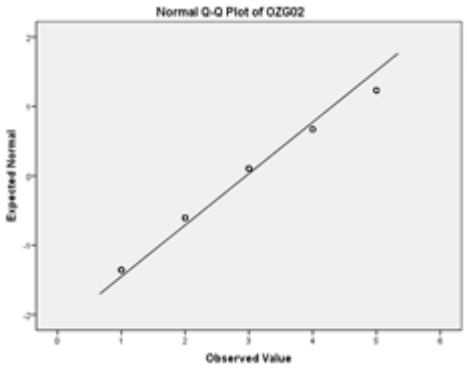

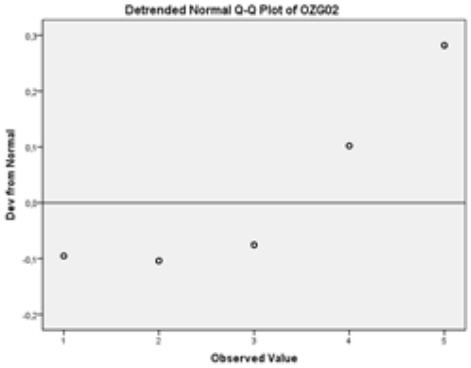

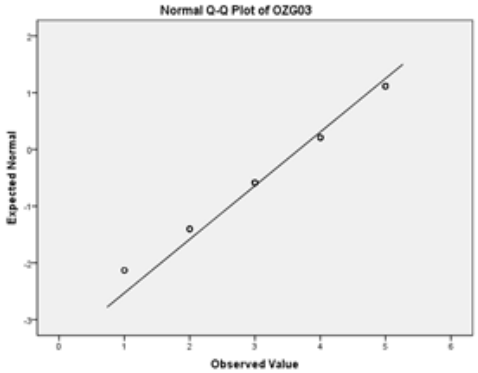

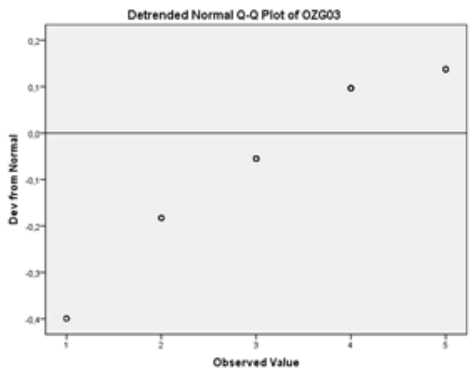

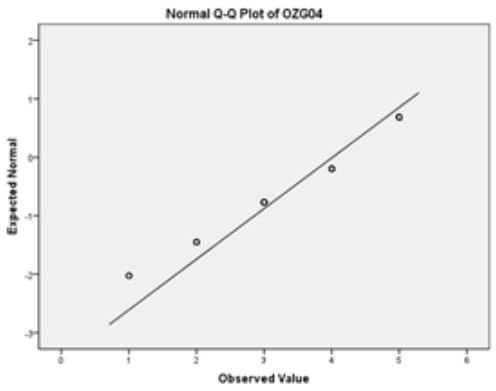
Normal Q-Q Plot of OZG04
Expected Normal
Observed Value

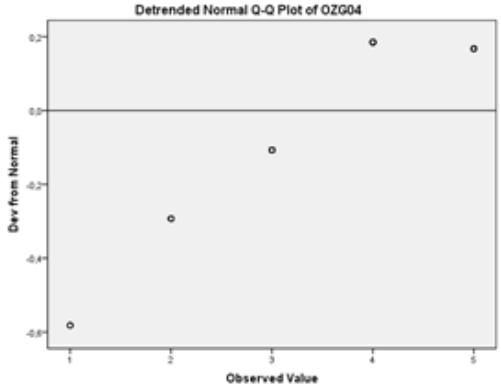
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG04
Dev from Normal
Observed Value

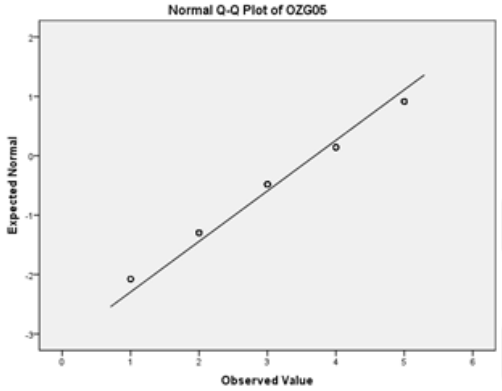
Normal Q-Q Plot of OZG05
Expected Normal
Observed Value

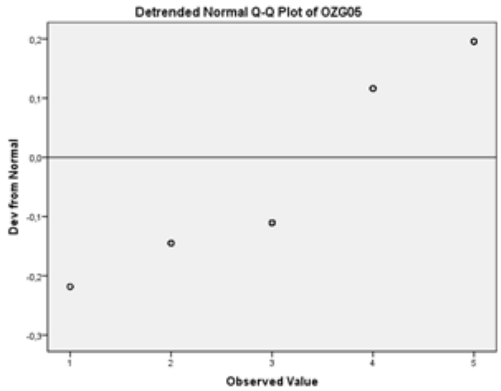
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG05
Dev from Normal
Observed Value

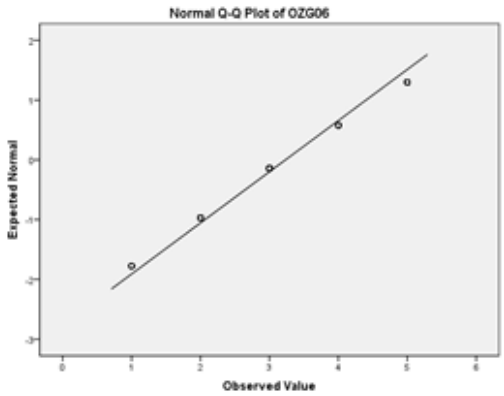
Normal Q-Q Plot of OZG06
Expected Normal
Observed Value

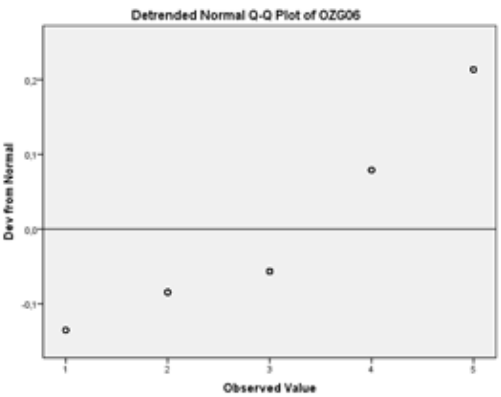
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG06
Dev from Normal
Observed Value

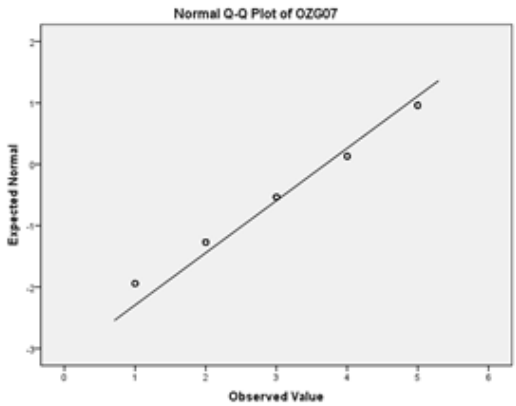
Normal Q-Q Plot of OZG07
Expected Normal
Observed Value

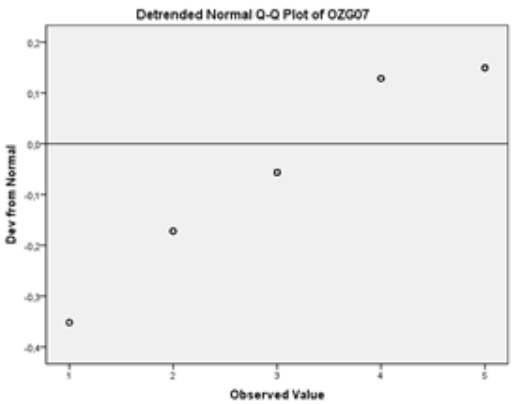
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG07
Dev from Normal
Observed Value

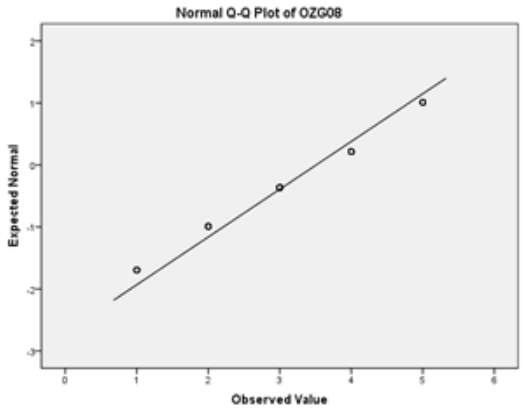
Normal Q-Q Plot of OZG08
Expected Normal
Observed Value

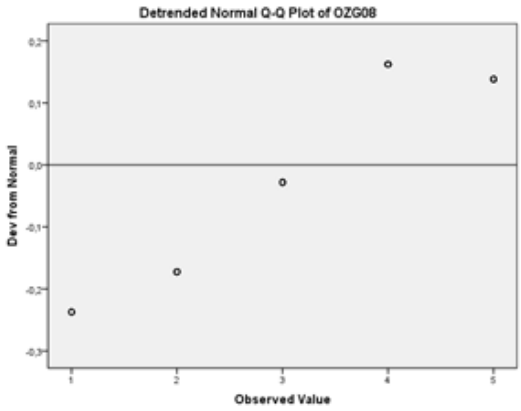
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG08
Dev from Normal
Observed Value

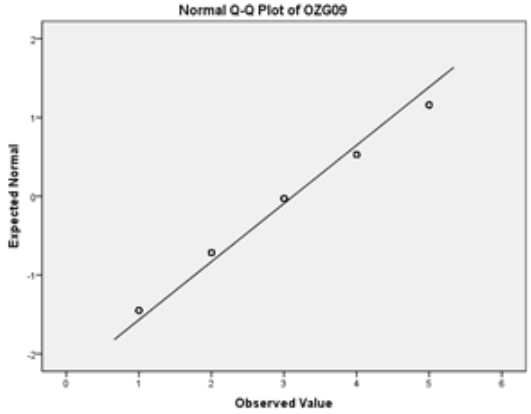
Normal Q-Q Plot of OZG09
Expected Normal
Observed Value

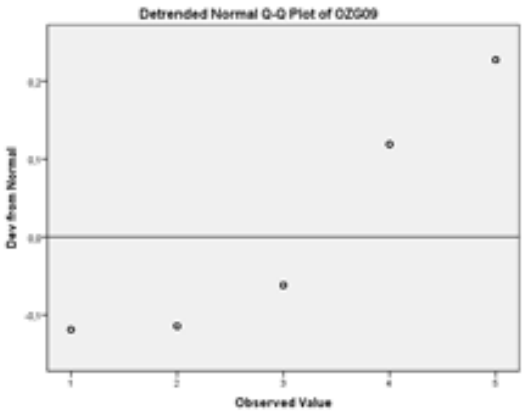
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG09
Dev from Normal
Observed Value

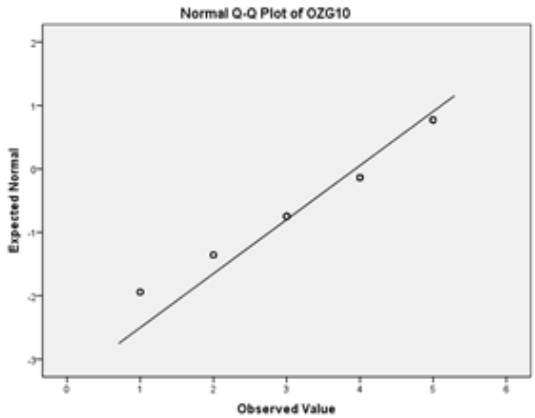
Normal Q-Q Plot of OZG10
Expected Normal
Observed Value

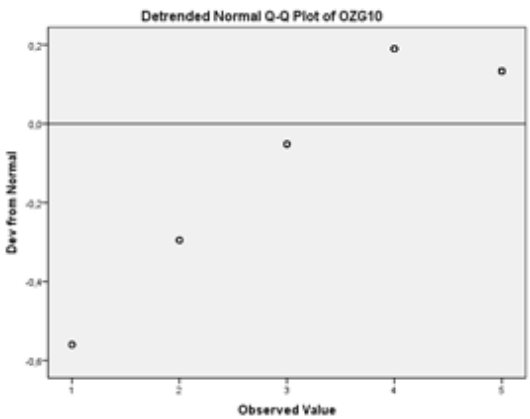
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG10
Dev from Normal
Observed Value

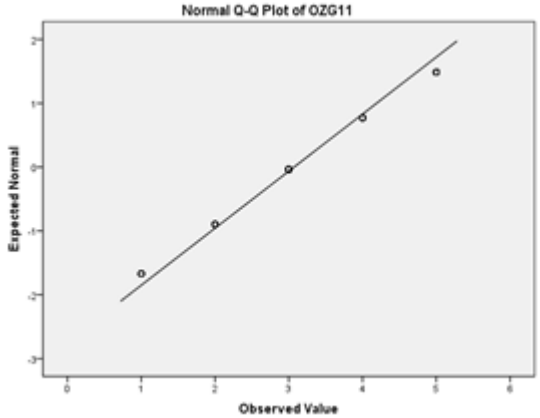
Normal Q-Q Plot of OZG11
Expected Normal
Observed Value

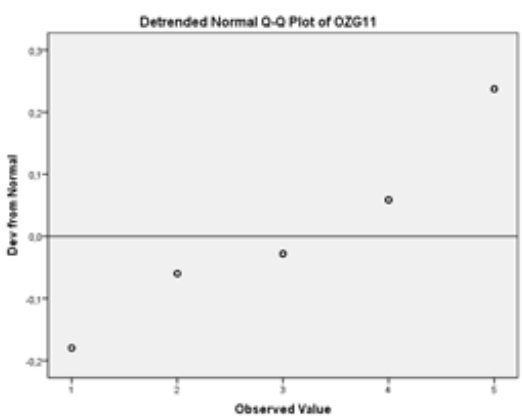
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG11
Dev from Normal
Observed Value

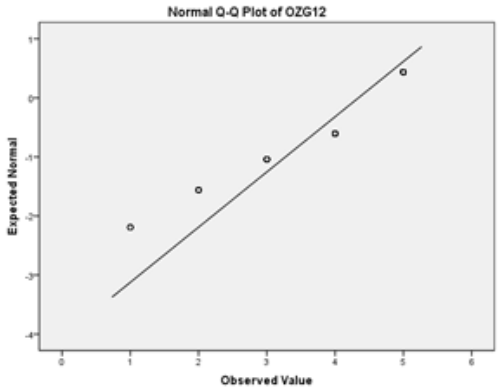
Normal Q-Q Plot of OZG12
Expected Normal
Observed Value

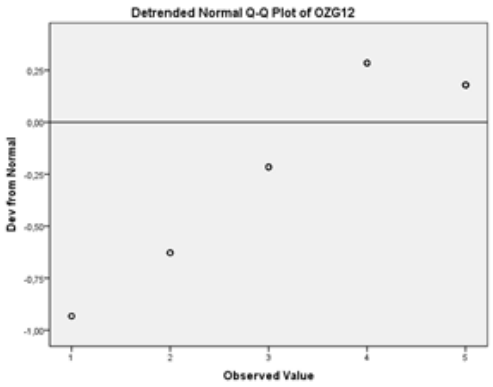
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG12
Dev from Normal
Observed Value

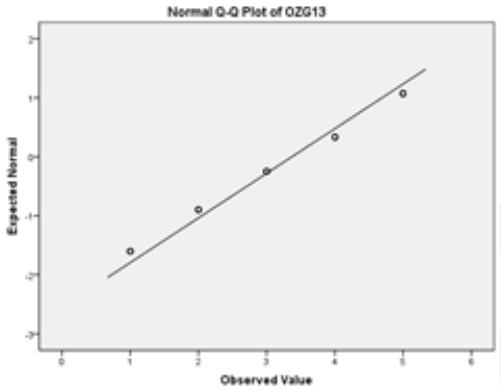
Normal Q-Q Plot of OZG13
Expected Normal
Observed Value

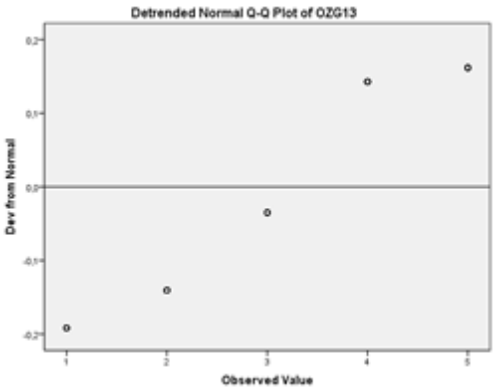
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG13
Dev from Normal
Observed Value

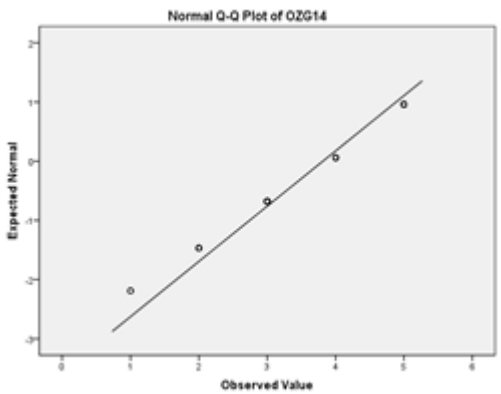
Normal Q-Q Plot of OZG14
Expected Normal
Observed Value

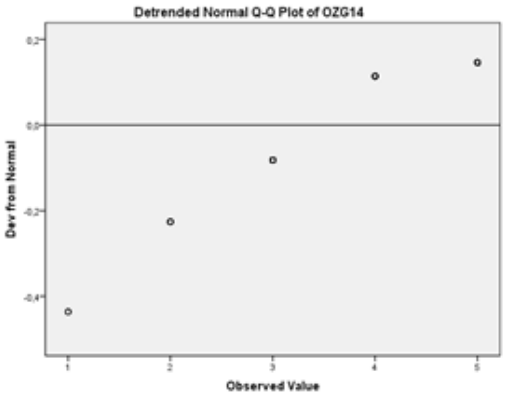
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG14
Dev from Normal
Observed Value

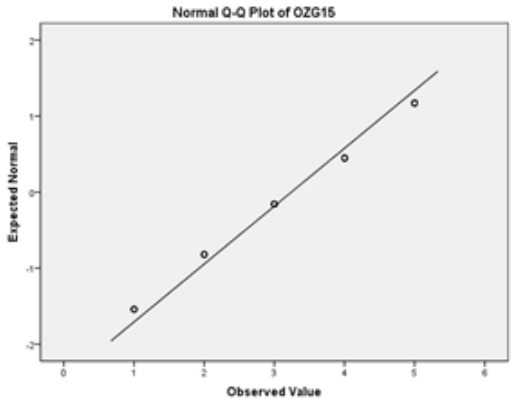
Normal Q-Q Plot of OZG15
Expected Normal
Observed Value

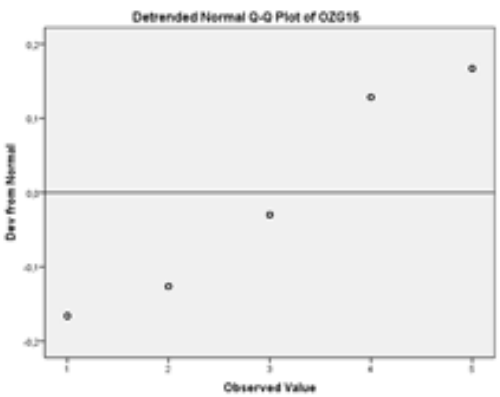
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG15
Dev from Normal
Observed Value

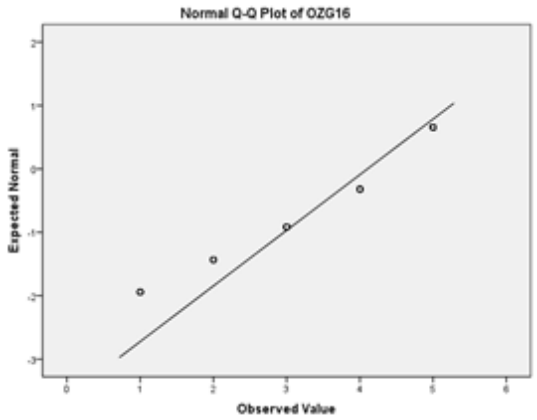
Normal Q-Q Plot of OZG16
Expected Normal
Observed Value

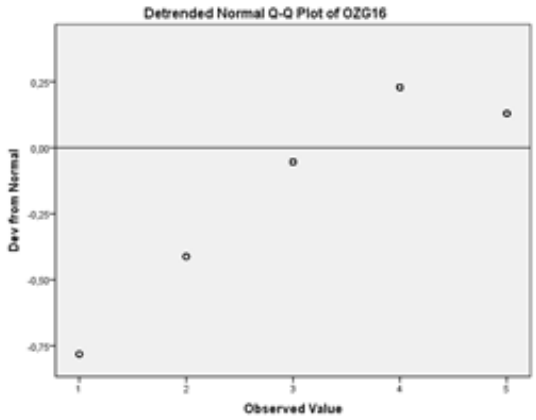
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG16
Dev from Normal
Observed Value

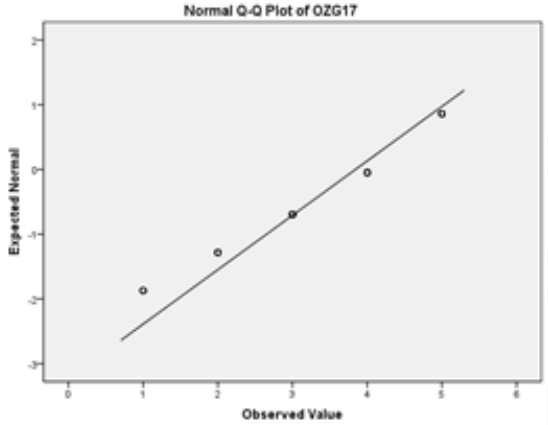
Normal Q-Q Plot of OZG17
Expected Normal
Observed Value

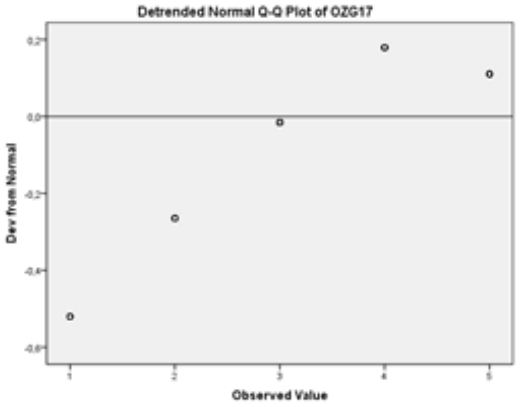
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG17
Dev from Normal
Observed Value

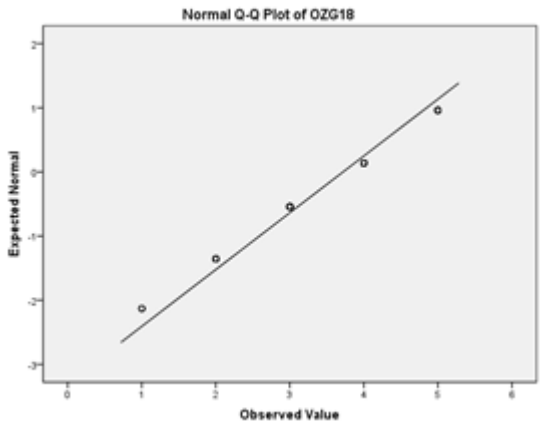
Normal Q-Q Plot of OZG18
Expected Normal
Observed Value

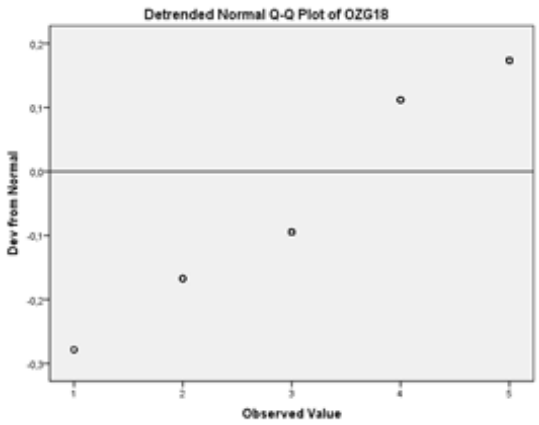
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG18
Dev from Normal
Observed Value

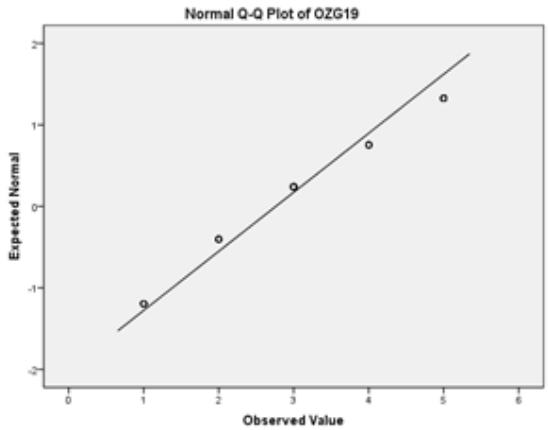
Normal Q-Q Plot of OZG19
Expected Normal
Observed Value

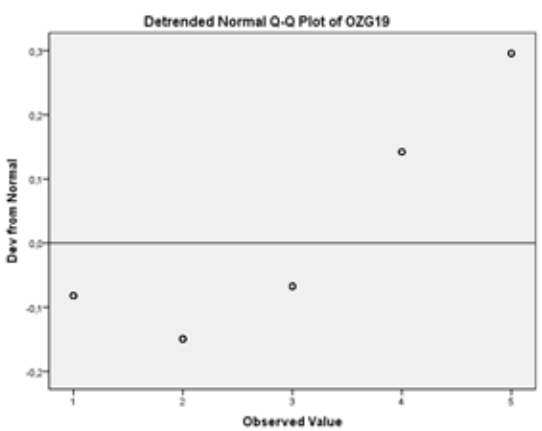
Detrended Normal Q-Q Plot of OZG19
Dev from Normal
Observed Value

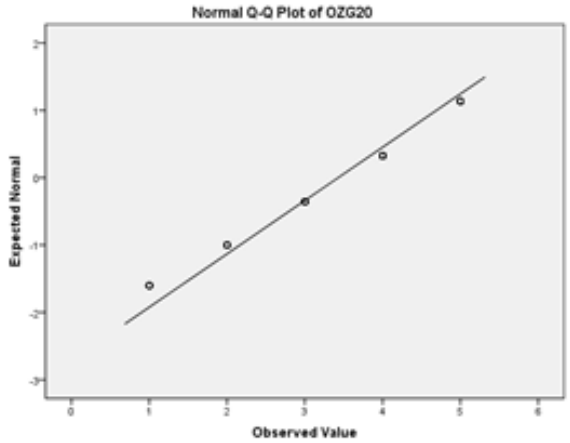

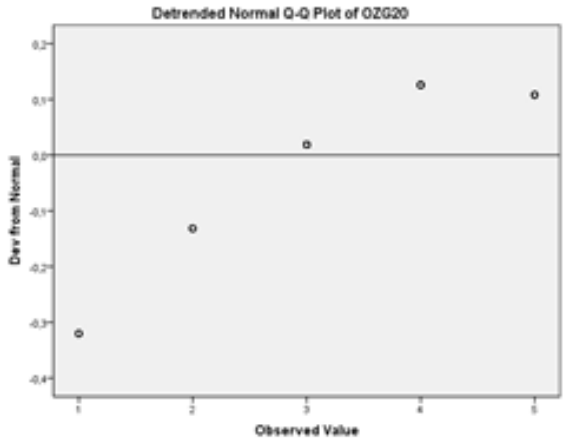

Kontrol Odağı Ölçeğinin- Şansa İnanma Faktörü İçin Histogram Grafikleri

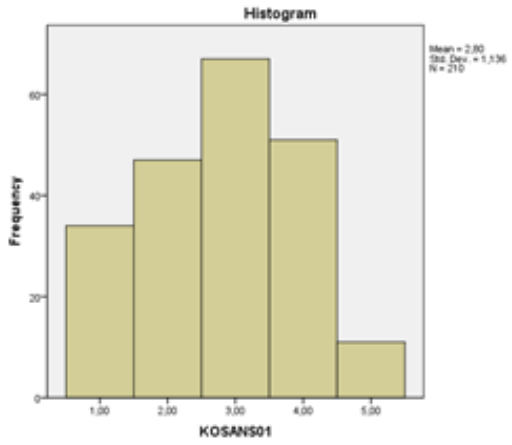

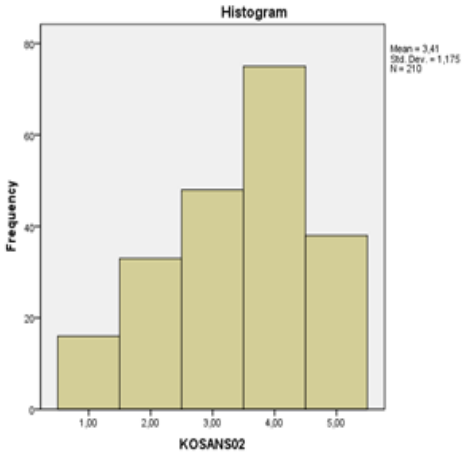

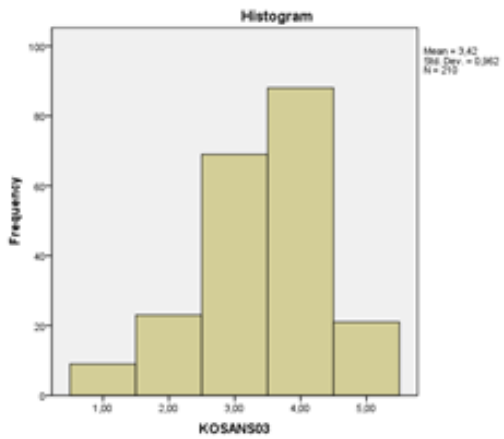

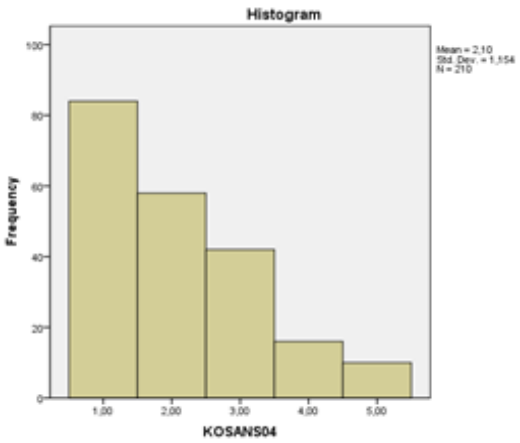

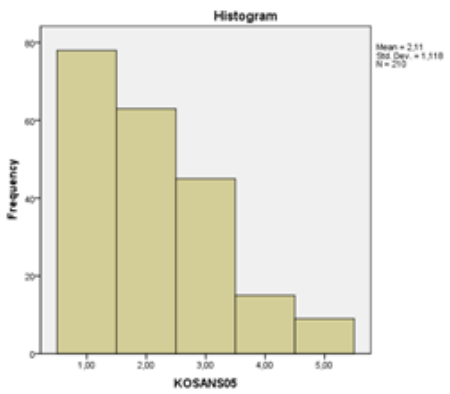
Histogram
Mean = 2,11
Std. Dev. = 1,118
N = 210
Frequency
KOSANS05

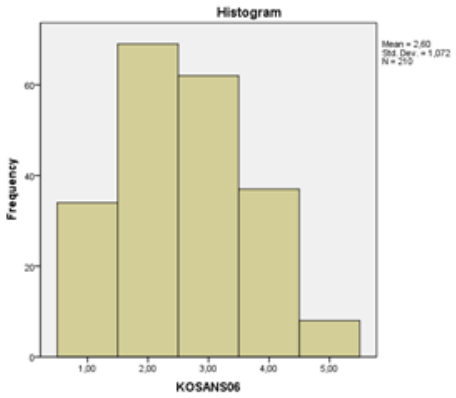
Histogram
Mean = 2,60
Std. Dev. = 1,072
N = 210
Frequency
KOSANS06

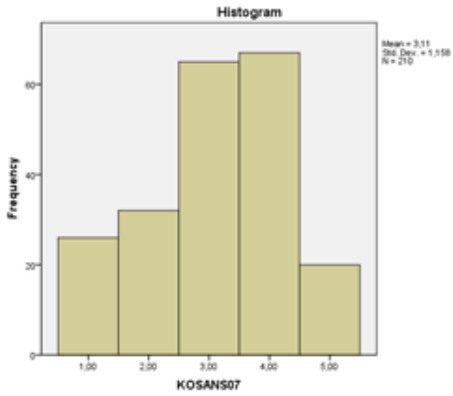
Histogram
Mean = 3,11
Std. Dev. = 1,158
N = 210
Frequency
KOSANS07

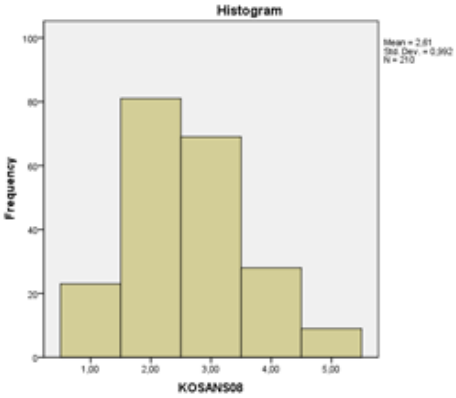
Histogram
Mean = 2,81
Std. Dev. = 0,992
N = 210
Frequency
KOSANS08

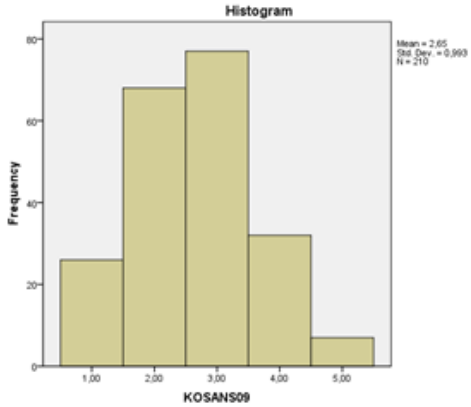
Histogram
Mean = 2,65
Std. Dev. = 0,993
N = 210
Frequency
KOSANS09

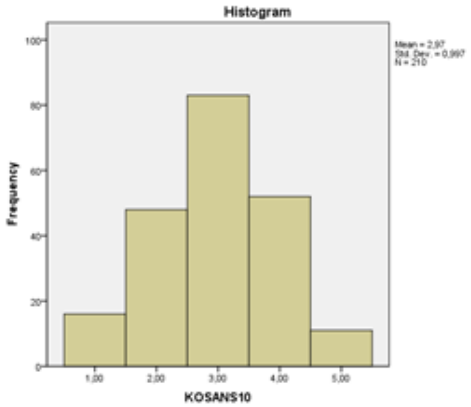
Histogram
Mean = 2,97
Std. Dev. = 0,997
N = 210
Frequency
KOSANS10

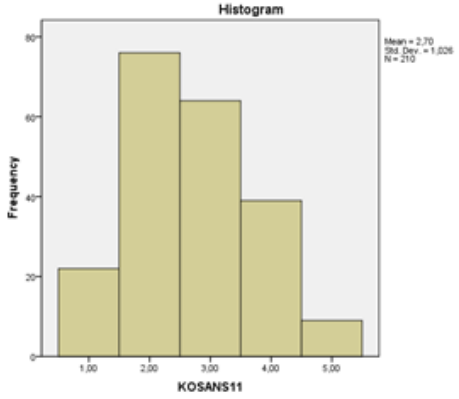
Histogram
Mean = 2,70
Std. Dev. = 1,026
N = 210
Frequency
KOSANS11

Kontrol Odağı Ölçeğinin- Şansa İnanma Faktörü İçin Q-Q ve Eğilimden Arındırılmış Q-Q Grafikleri

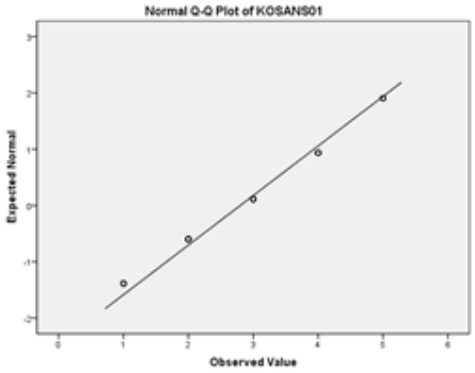

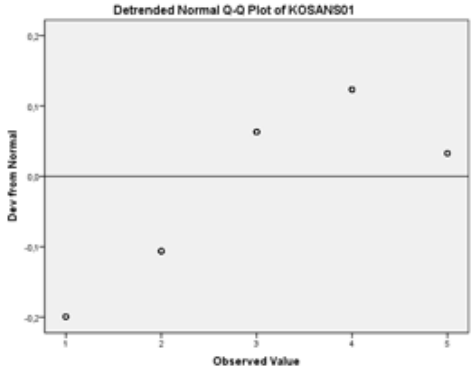

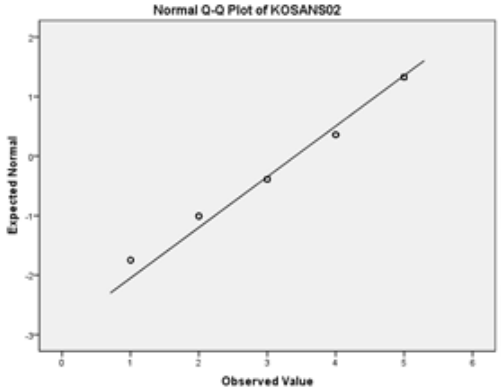

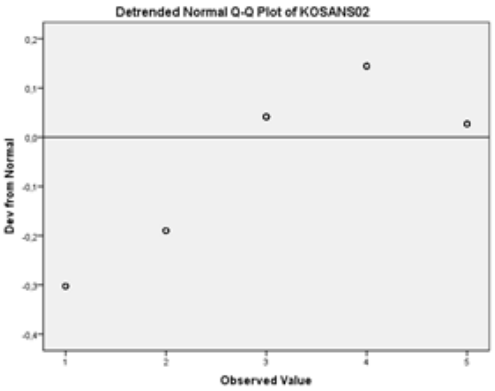

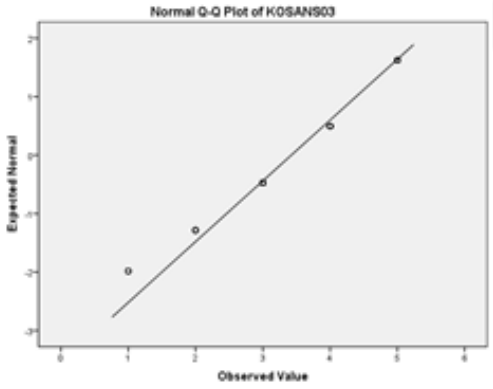

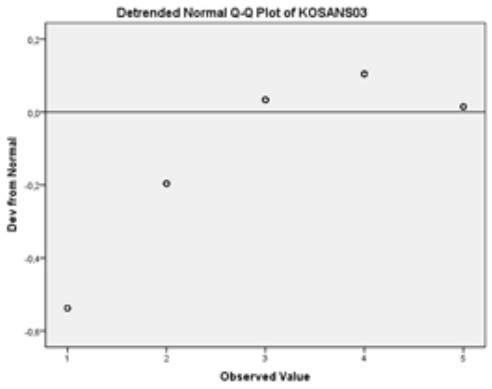

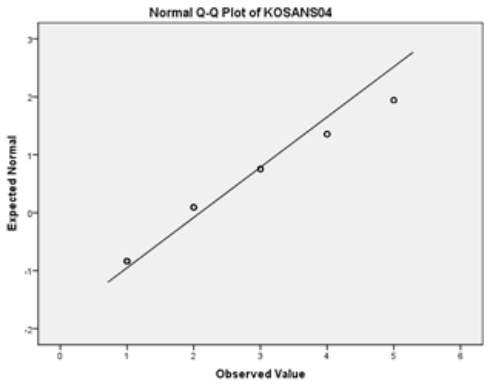

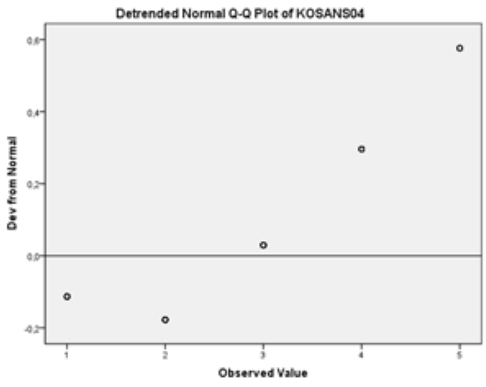

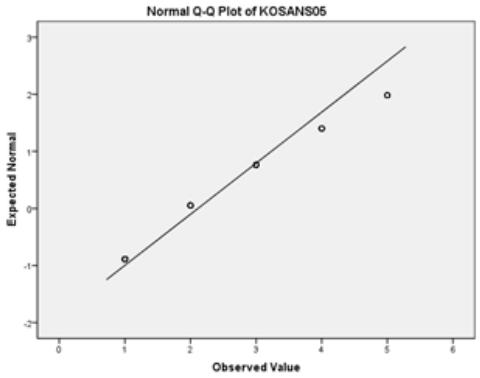
Normal Q-Q Plot of KOSANS05
Expected Normal
Observed Value

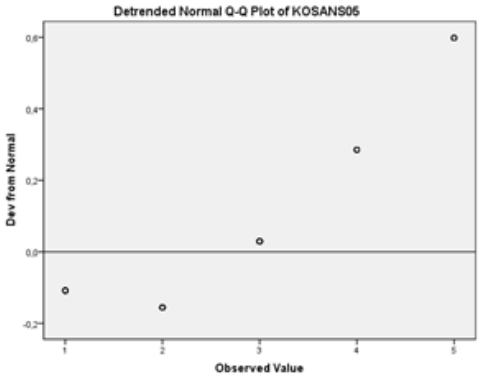
Detrended Normal Q-Q Plot of KOSANS05
Dev from Normal
Observed Value

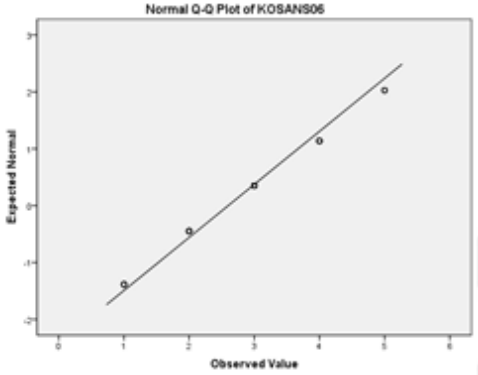
Normal Q-Q Plot of KOSANS06
Expected Normal
Observed Value

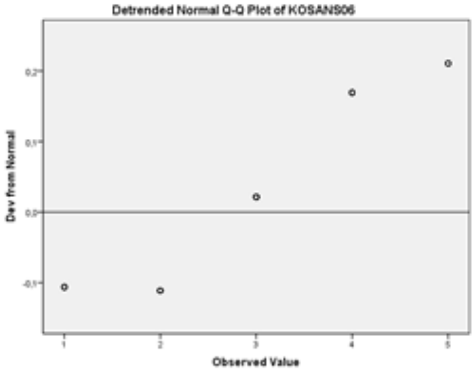
Detrended Normal Q-Q Plot of KOSANS06
Dev from Normal
Observed Value

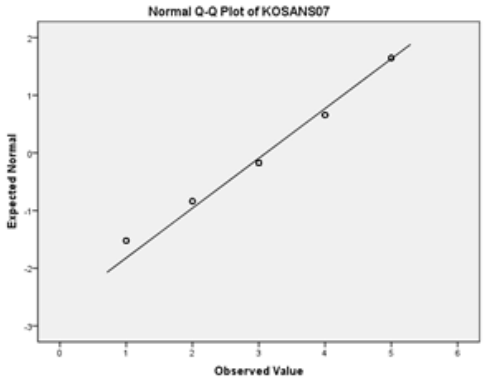
Normal Q-Q Plot of KOSANS07
Expected Normal
Observed Value

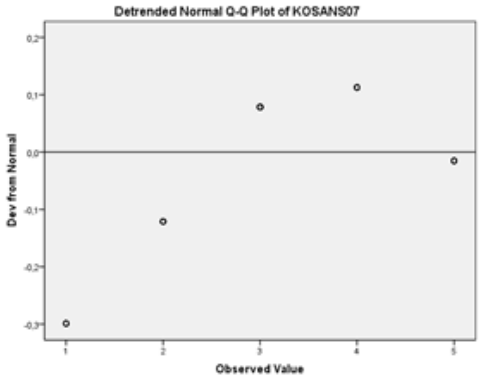
Detrended Normal Q-Q Plot of KOSANS07
Dev from Normal
Observed Value

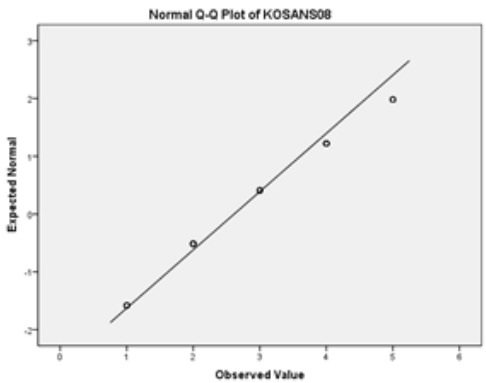
Normal Q-Q Plot of KOSANS08
Expected Normal
Observed Value

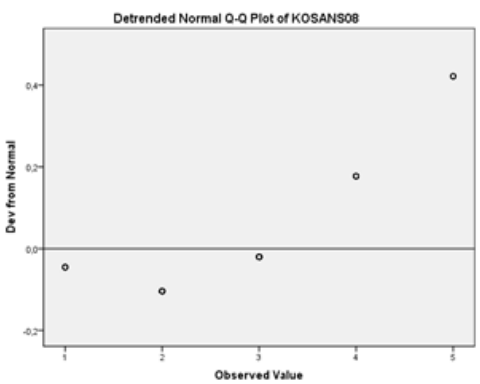
Detrended Normal Q-Q Plot of KOSANS08
Dev from Normal
Observed Value

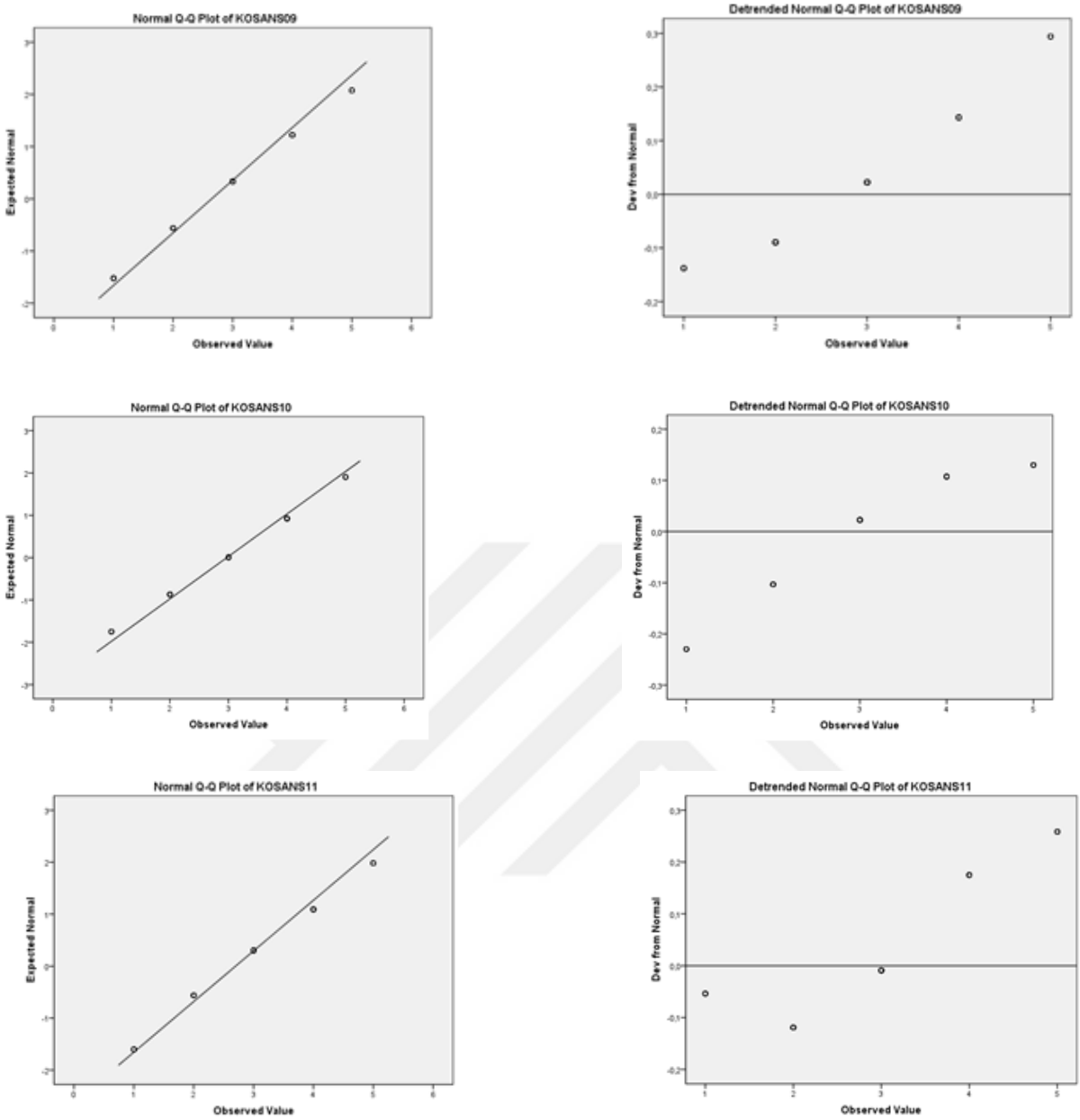

Kontrol Odağı Ölçeğinin- Çabalamanın Anlamsızlığı Faktörü İçin Histogram Grafikleri

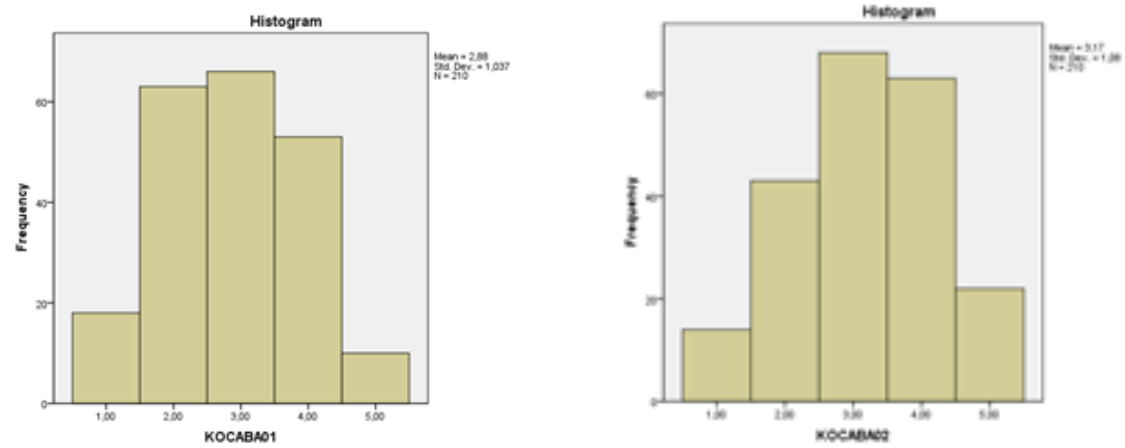

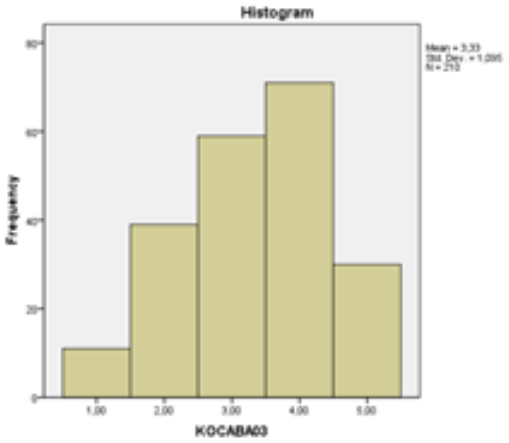
Histogram
Frequency
KOCABA03

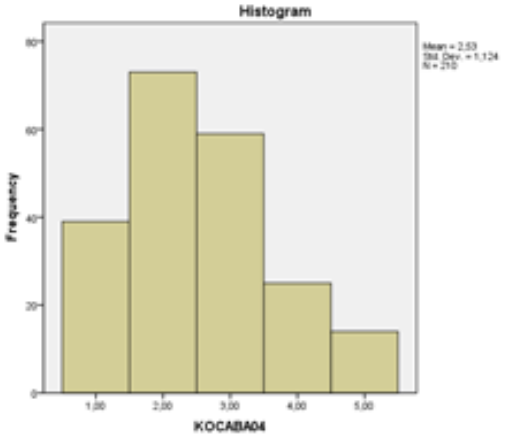
Histogram
Frequency
KOCABA04

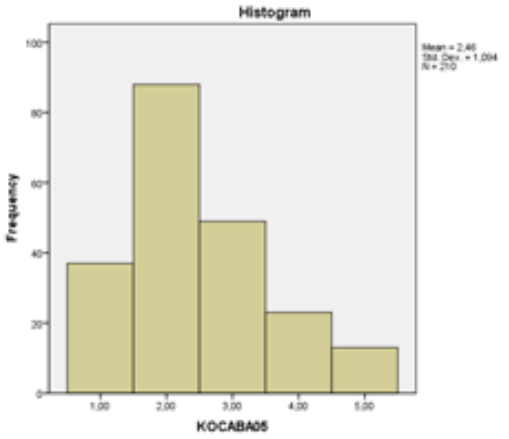
Histogram
Frequency
KOCABA05

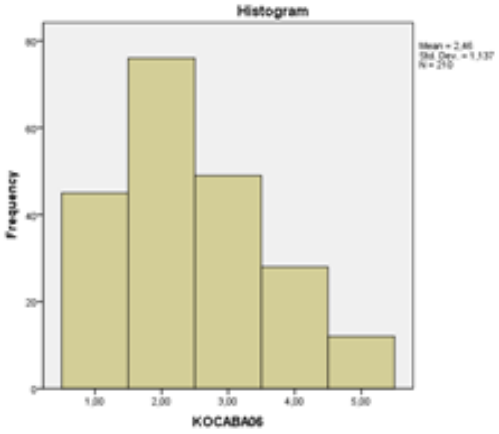
Histogram
Frequency
KOCABA06

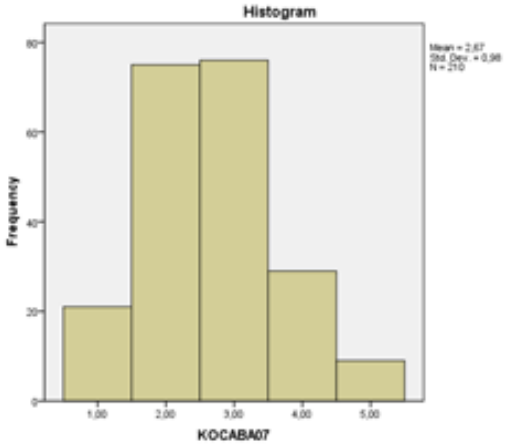
Histogram
Frequency
KOCABA07

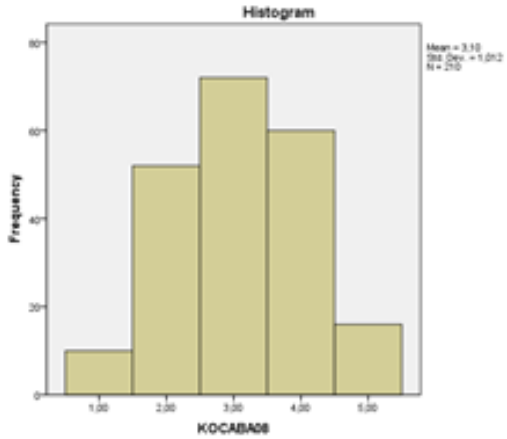
Histogram
Frequency
KOCABA08

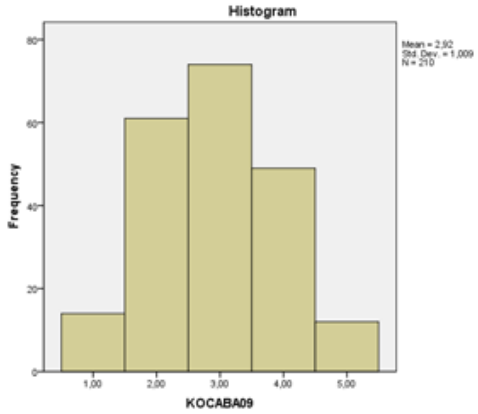

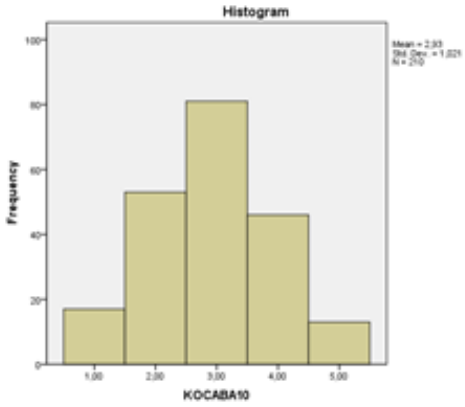

Kontrol Odağı Ölçeğinin- Çabalamanın Anlamsızlığı Faktörü İçin Q-Q ve Eğilimden Arındırılmış Q-Q Grafikleri

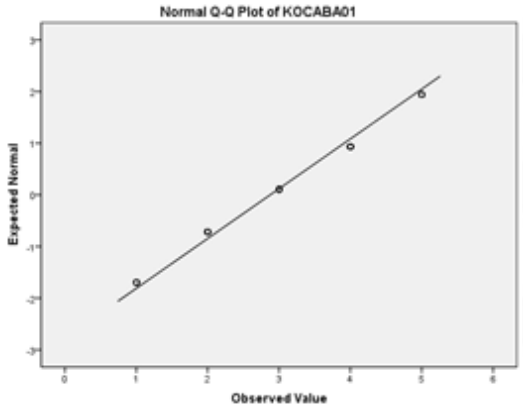

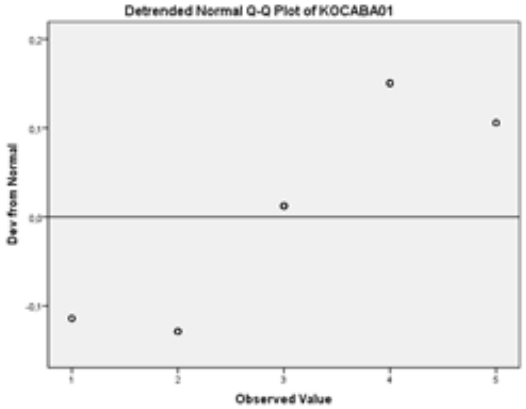

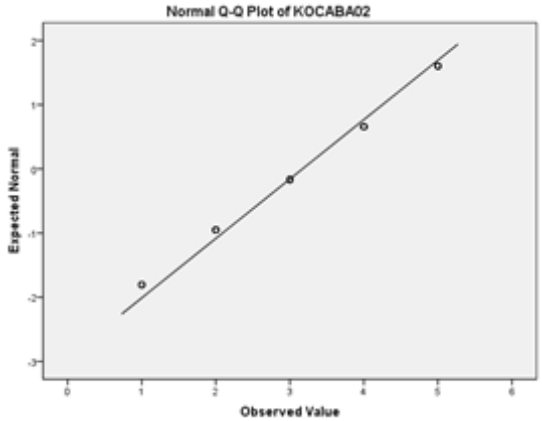

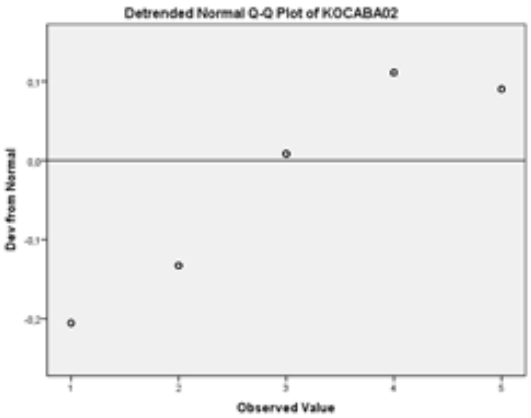

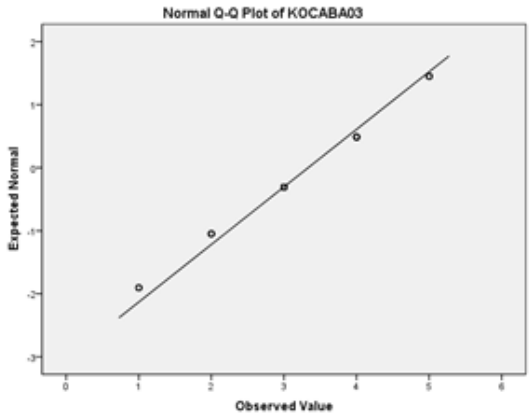
Normal Q-Q Plot of KOCABA03
Expected Normal
Observed Value

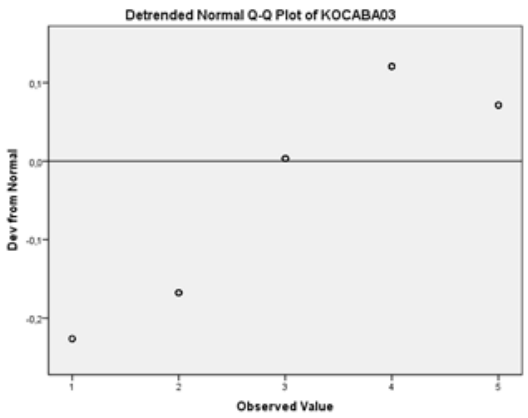
Detrended Normal Q-Q Plot of KOCABA03
Dev from Normal
Observed Value

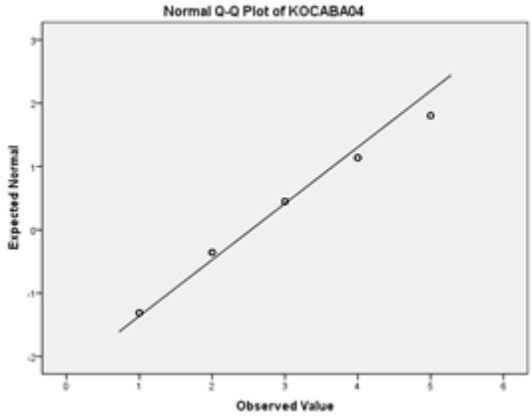
Normal Q-Q Plot of KOCABA04
Expected Normal
Observed Value

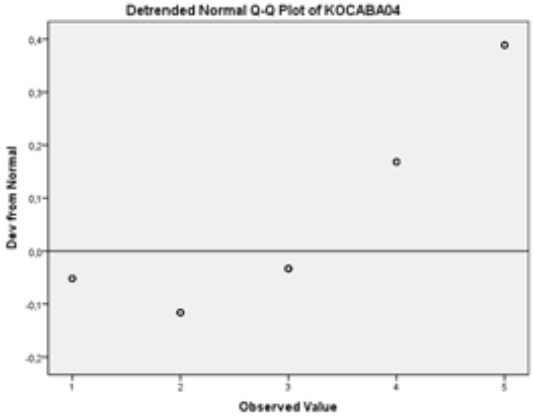
Detrended Normal Q-Q Plot of KOCABA04
Dev from Normal
Observed Value

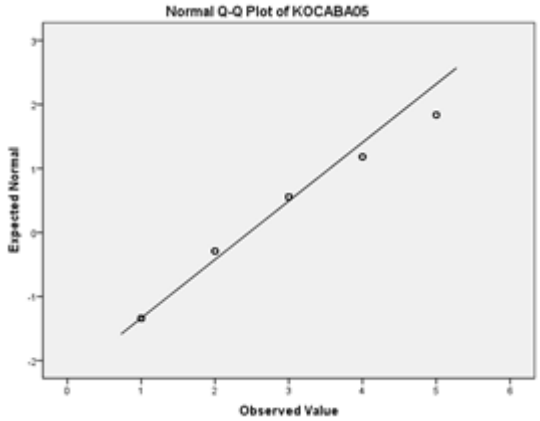
Normal Q-Q Plot of KOCABA05
Expected Normal
Observed Value

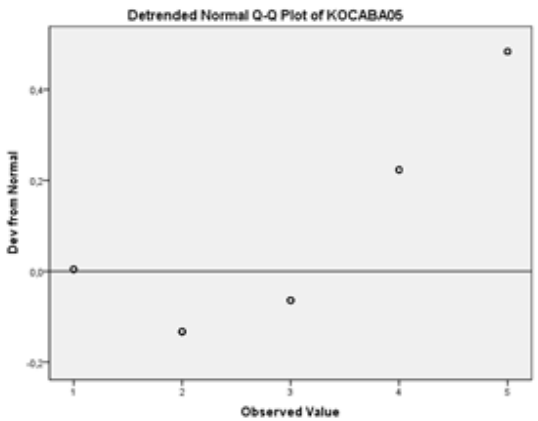
Detrended Normal Q-Q Plot of KOCABA05
Dev from Normal
Observed Value

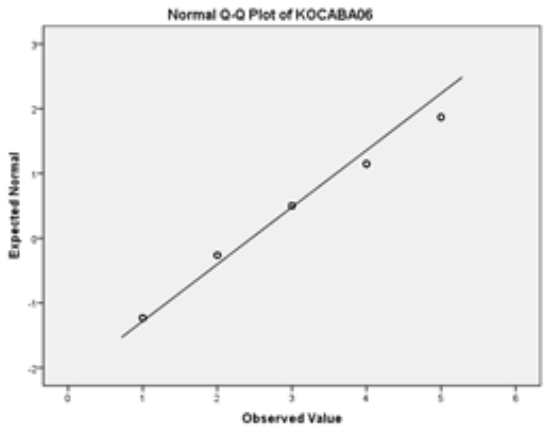
Normal Q-Q Plot of KOCABA06
Expected Normal
Observed Value

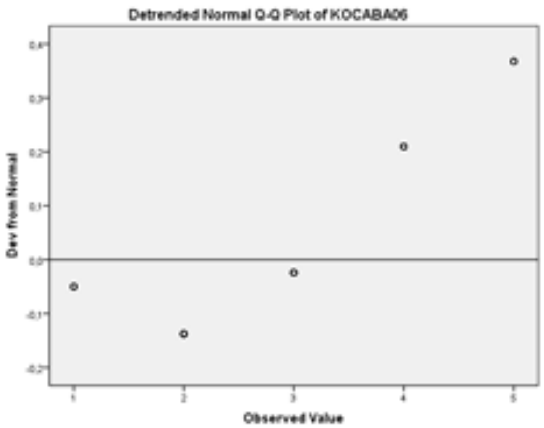
Detrended Normal Q-Q Plot of KOCABA06
Dev from Normal
Observed Value

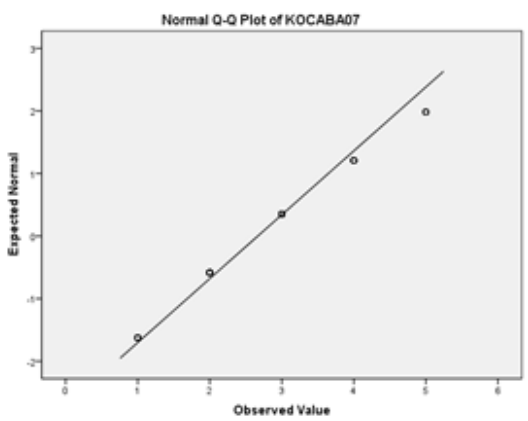
Normal Q-Q Plot of KOCABA07
Expected Normal
Observed Value

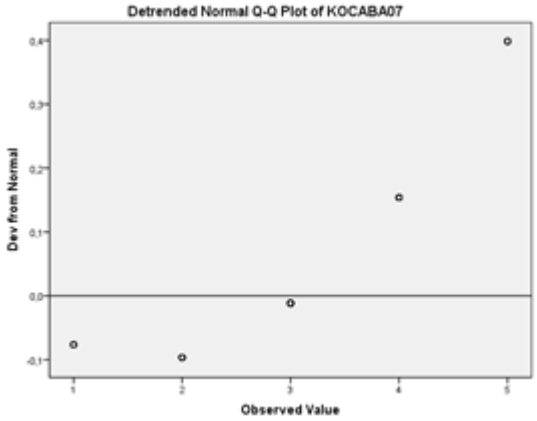
Detrended Normal Q-Q Plot of KOCABA07
Dev from Normal
Observed Value

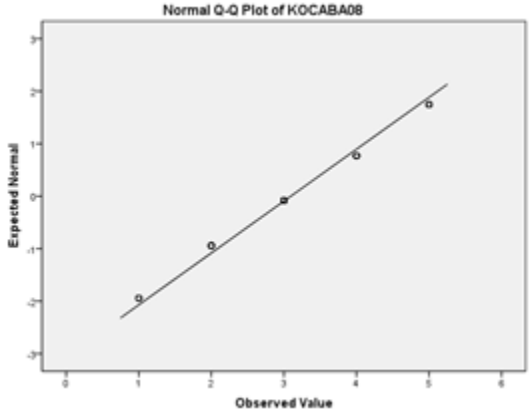
Normal Q-Q Plot of KOCABA08
Expected Normal
Observed Value

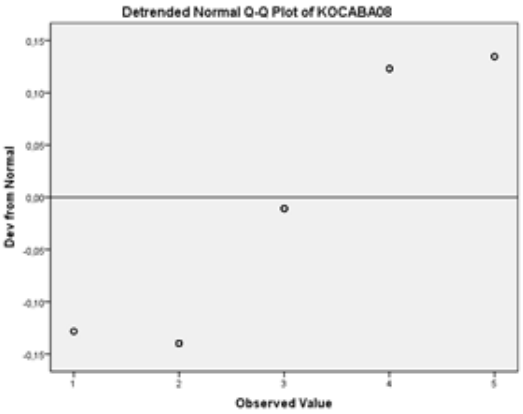
Detrended Normal Q-Q Plot of KOCABA08
Dev from Normal
Observed Value

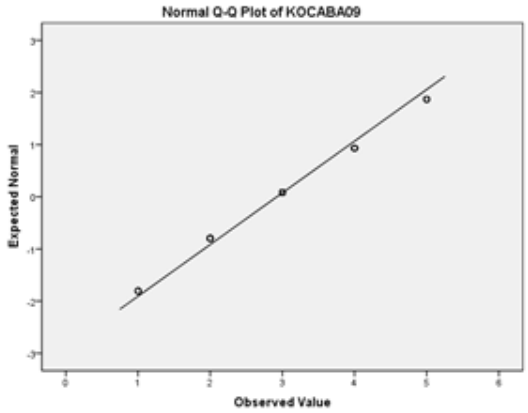
Normal Q-Q Plot of KOCABA09
Expected Normal
Observed Value

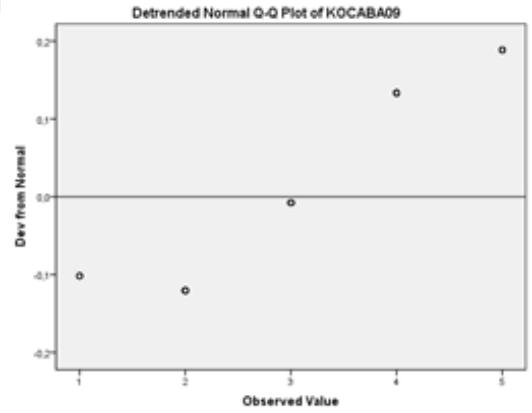
Detrended Normal Q-Q Plot of KOCABA09
Dev from Normal
Observed Value

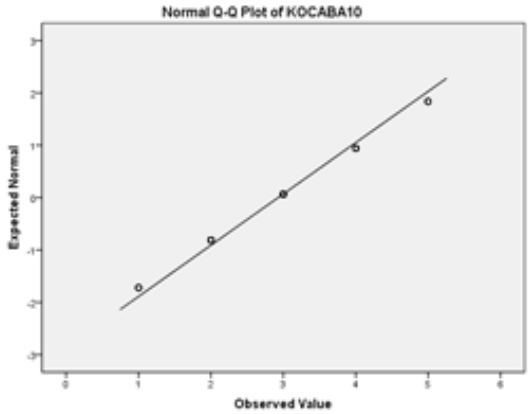
Normal Q-Q Plot of KOCABA10
Expected Normal
Observed Value

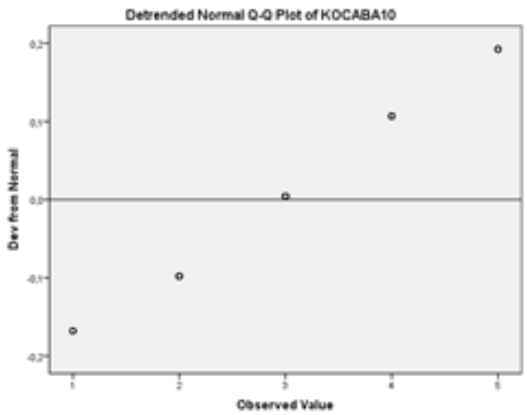
Detrended Normal Q-Q Plot of KOCABA10
Dev from Normal
Observed Value

Kontrol Odağı Ölçeğinin- Kadercilik Faktörü İçin Histogram Grafikleri

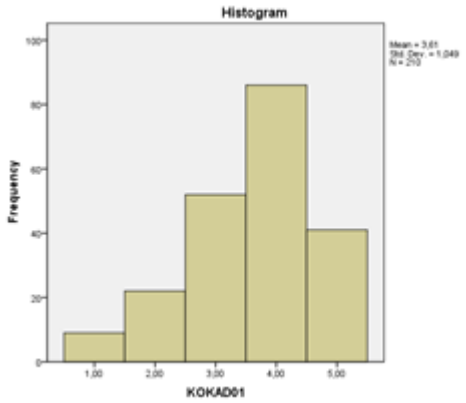

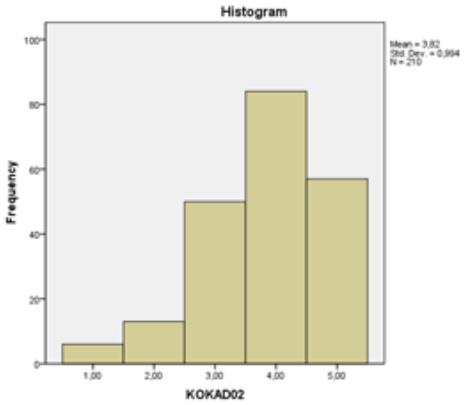

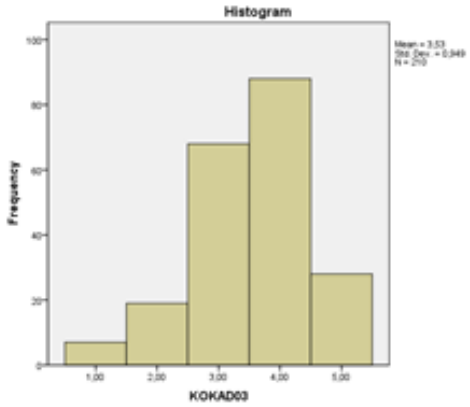

Kontrol Odağı Ölçeğinin- Kadercilik Faktörü İçin Q-Q ve Eğilimden Arındırılmış Q-Q Grafikleri

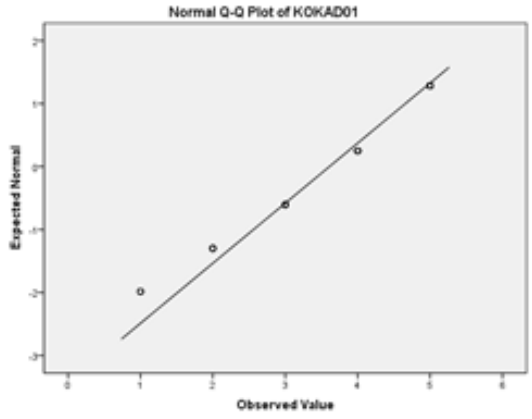

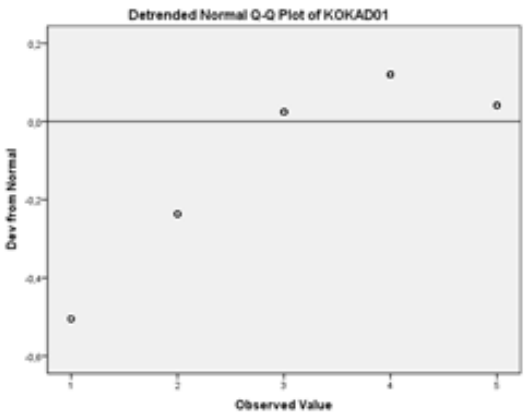

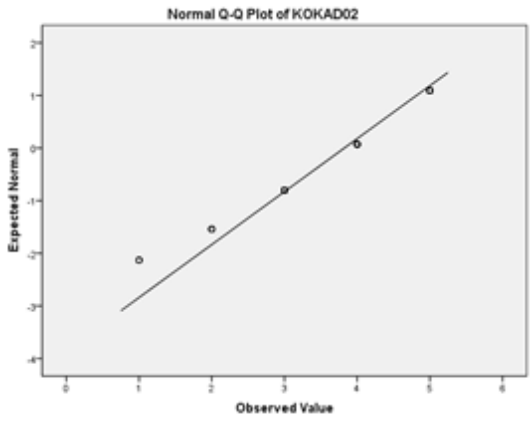

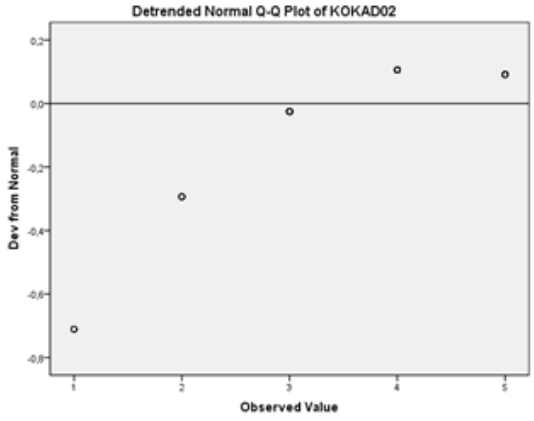

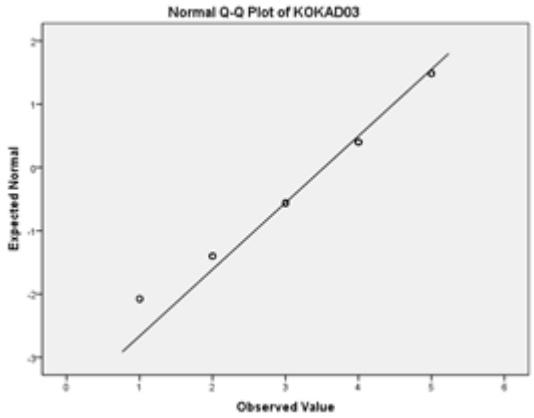

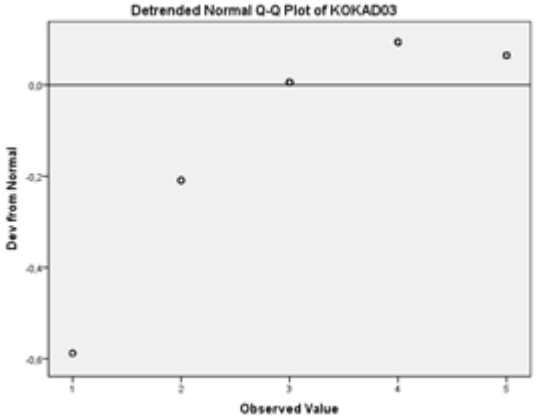

Kontrol Odağı Ölçeğinin- Adil Olmayan Dünya İnancı Faktörü İçin Histogram Grafikleri

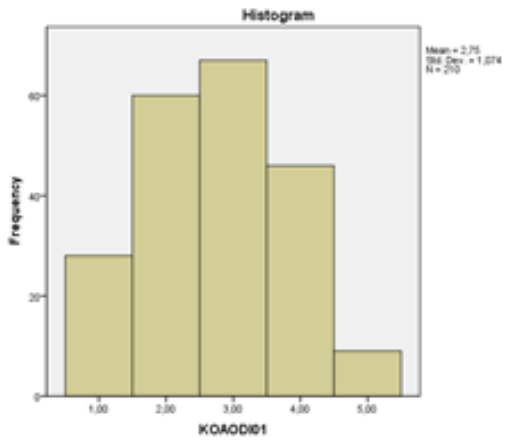

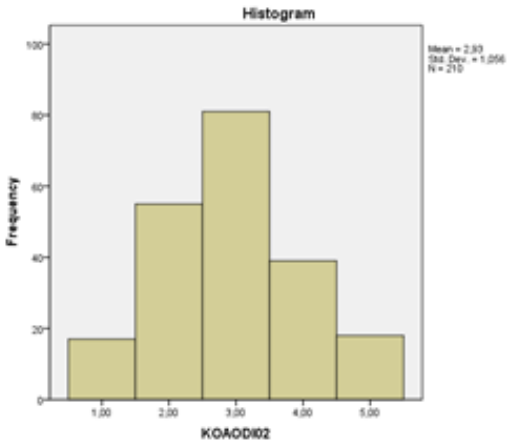

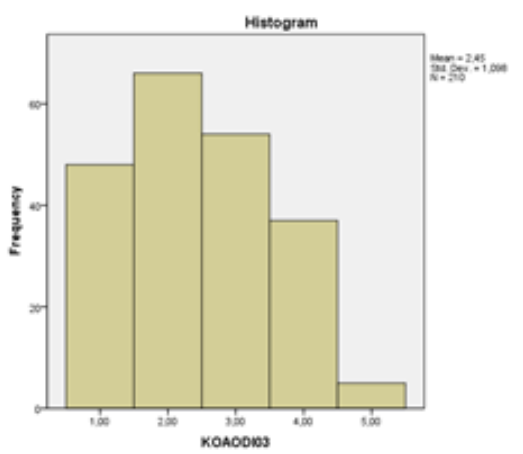

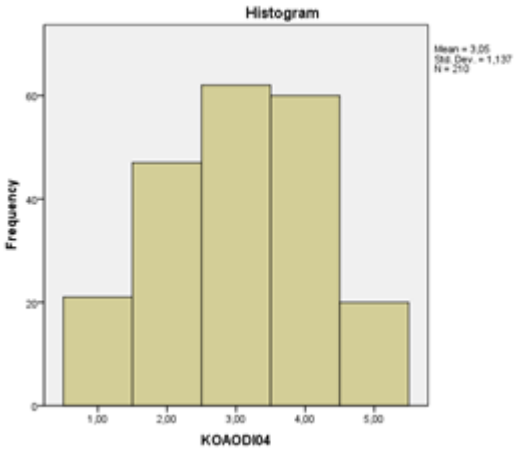

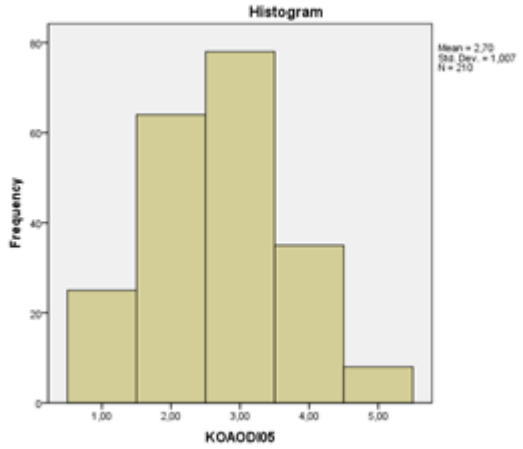

Kontrol Odağı Ölçeğinin- Adil Olmayan Dünya İnancı Faktörü İçin Q-Q ve Eğilimden Arındırılmış Q-Q Grafikleri

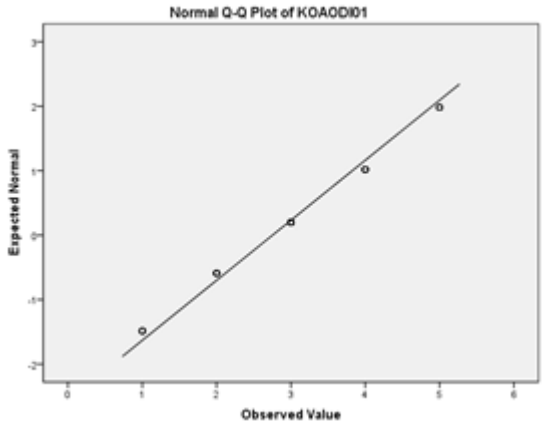

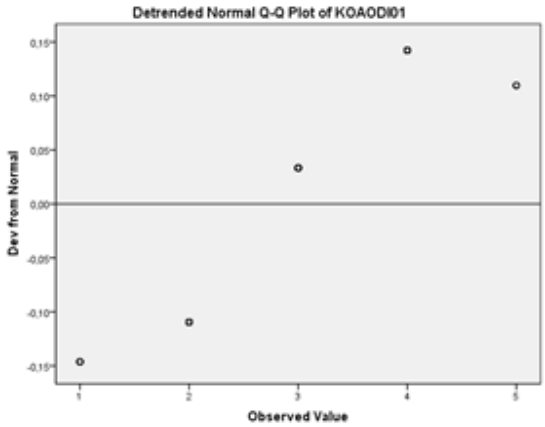

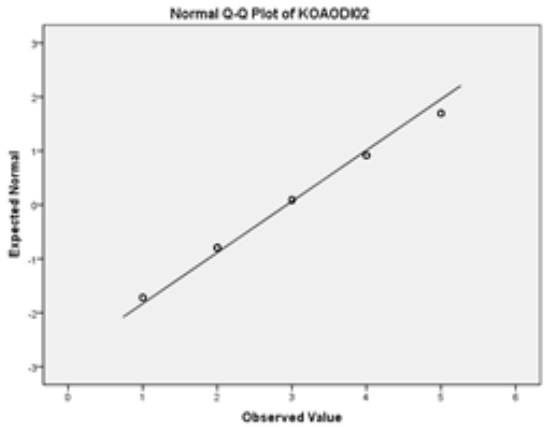
Normal Q-Q Plot of KOAODI02
Expected Normal
Observed Value

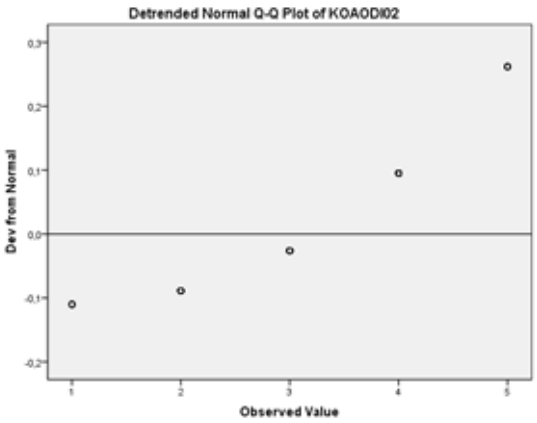
Detrended Normal Q-Q Plot of KOAODI02
Dev from Normal
Observed Value

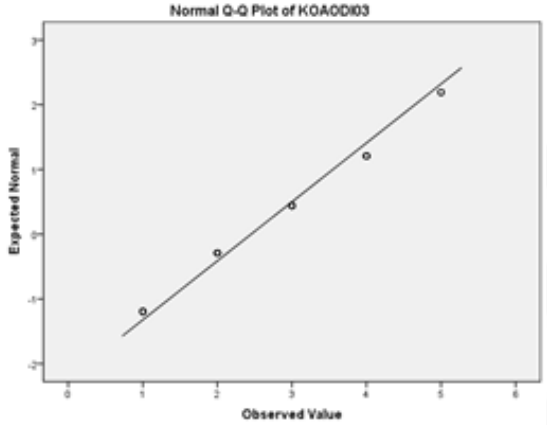
Normal Q-Q Plot of KOAODI03
Expected Normal
Observed Value

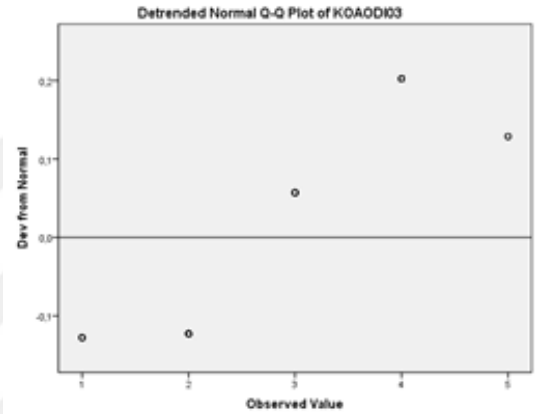
Detrended Normal Q-Q Plot of KOAODI03
Dev from Normal
Observed Value

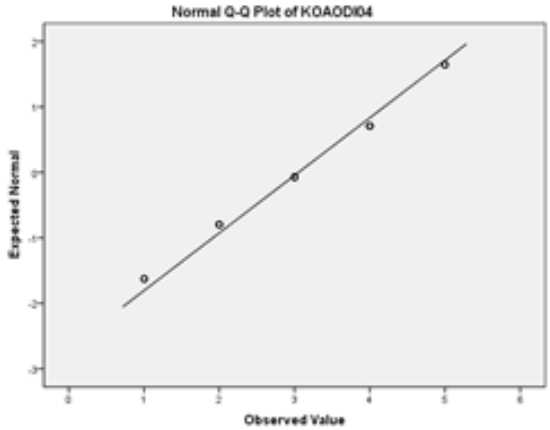
Normal Q-Q Plot of KOAODI04
Expected Normal
Observed Value

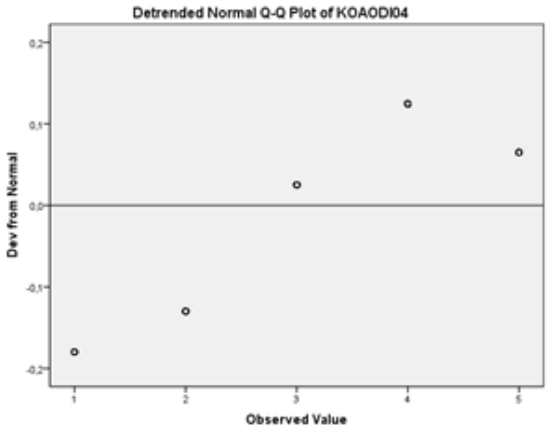
Detrended Normal Q-Q Plot of KOAODI04
Dev from Normal
Observed Value

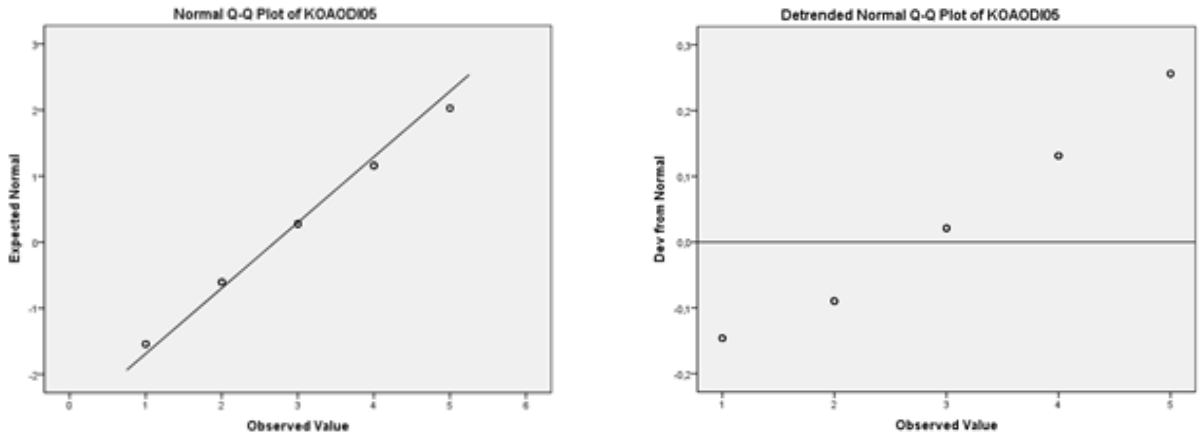

Kontrol Odağı Ölçeğinin- Genel İç Kontrol İnancı (Kişisel Kontrol) Faktörü İçin Histogram Grafikleri

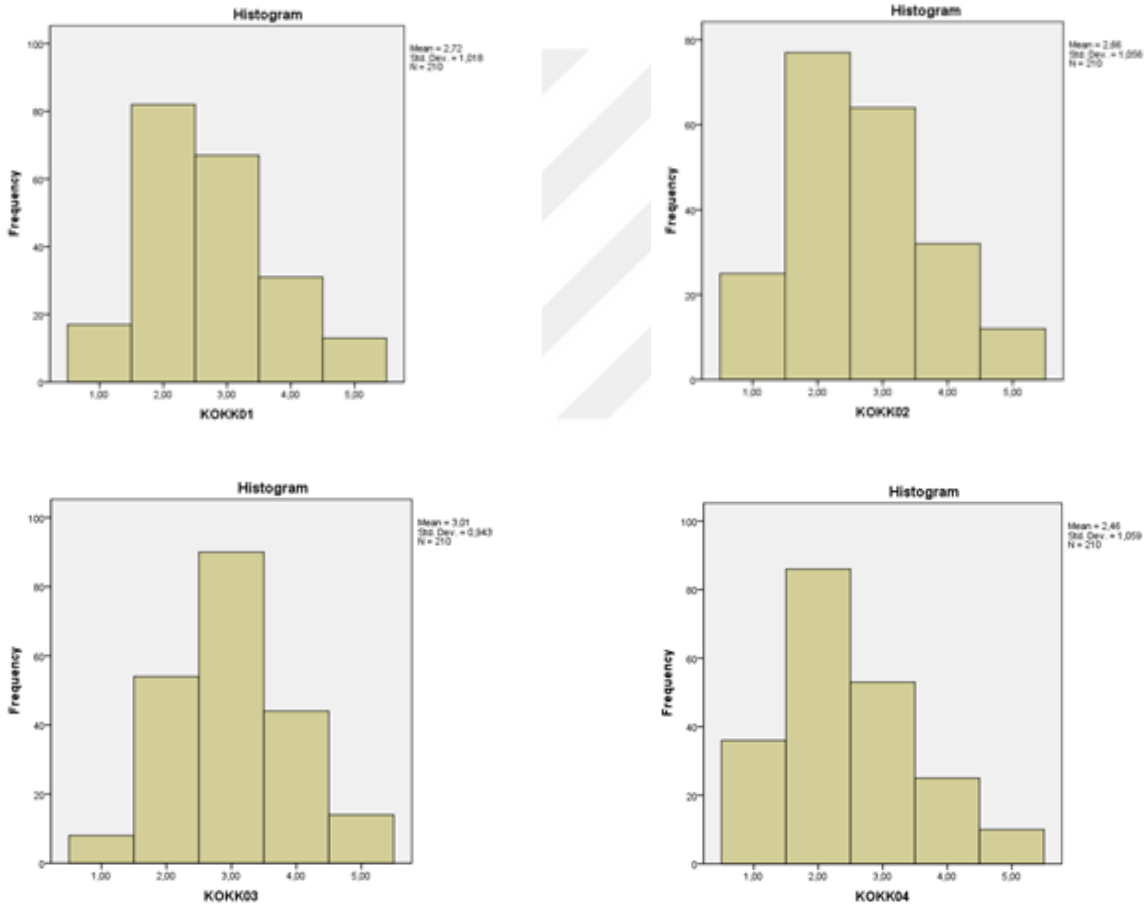

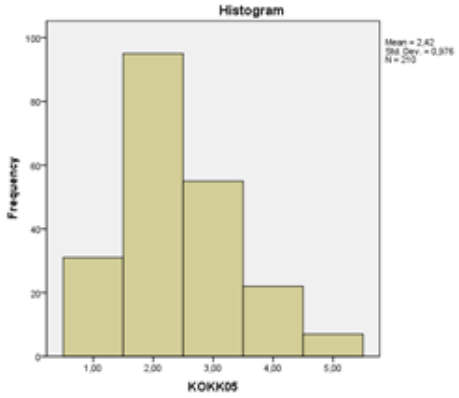
Histogram
Mean = 2,42
Std. Dev. = 0,976
N = 210
Frequency
KOKK05

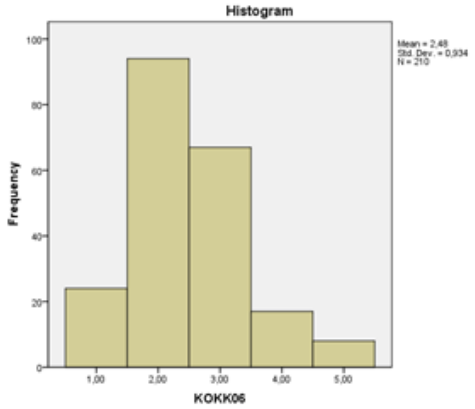
Histogram
Mean = 2,48
Std. Dev. = 0,934
N = 210
Frequency
KOKK06

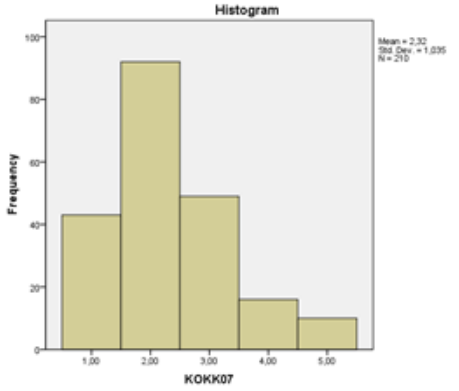
Histogram
Mean = 2,32
Std. Dev. = 1,035
N = 210
Frequency
KOKK07

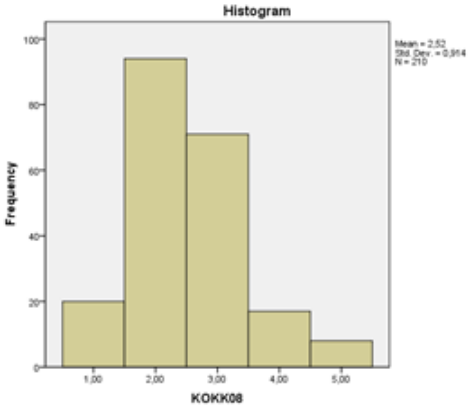
Histogram
Mean = 2,53
Std. Dev. = 0,914
N = 210
Frequency
KOKK08

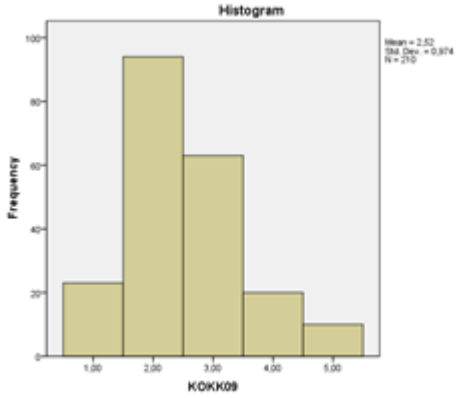
Histogram
Mean = 2,52
Std. Dev. = 0,974
N = 210
Frequency
KOKK09

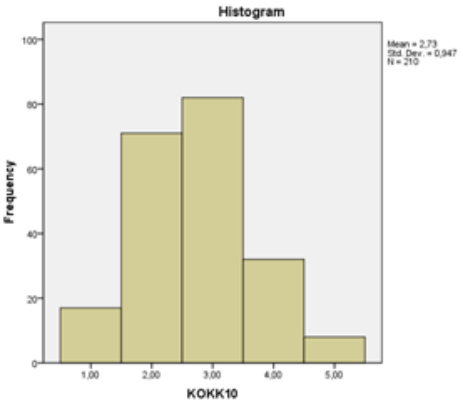
Histogram
Mean = 2,73
Std. Dev. = 0,947
N = 210
Frequency
KOKK10

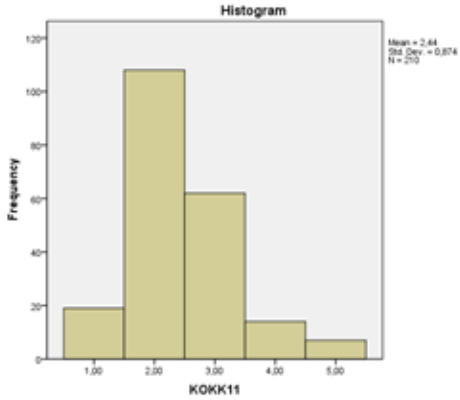
Histogram
Mean = 2,44
Std. Dev. = 0,874
N = 210
Frequency
KOKK11

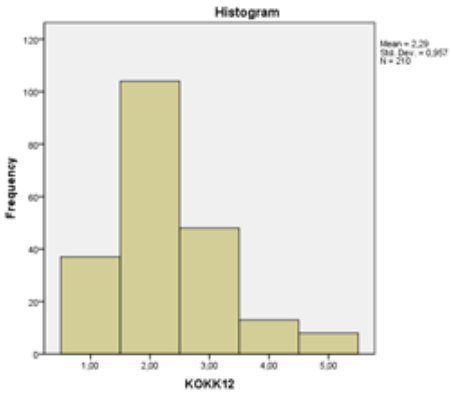
Histogram
Mean = 2,29
Std. Dev. = 0,957
N = 210
Frequency
KOKK12

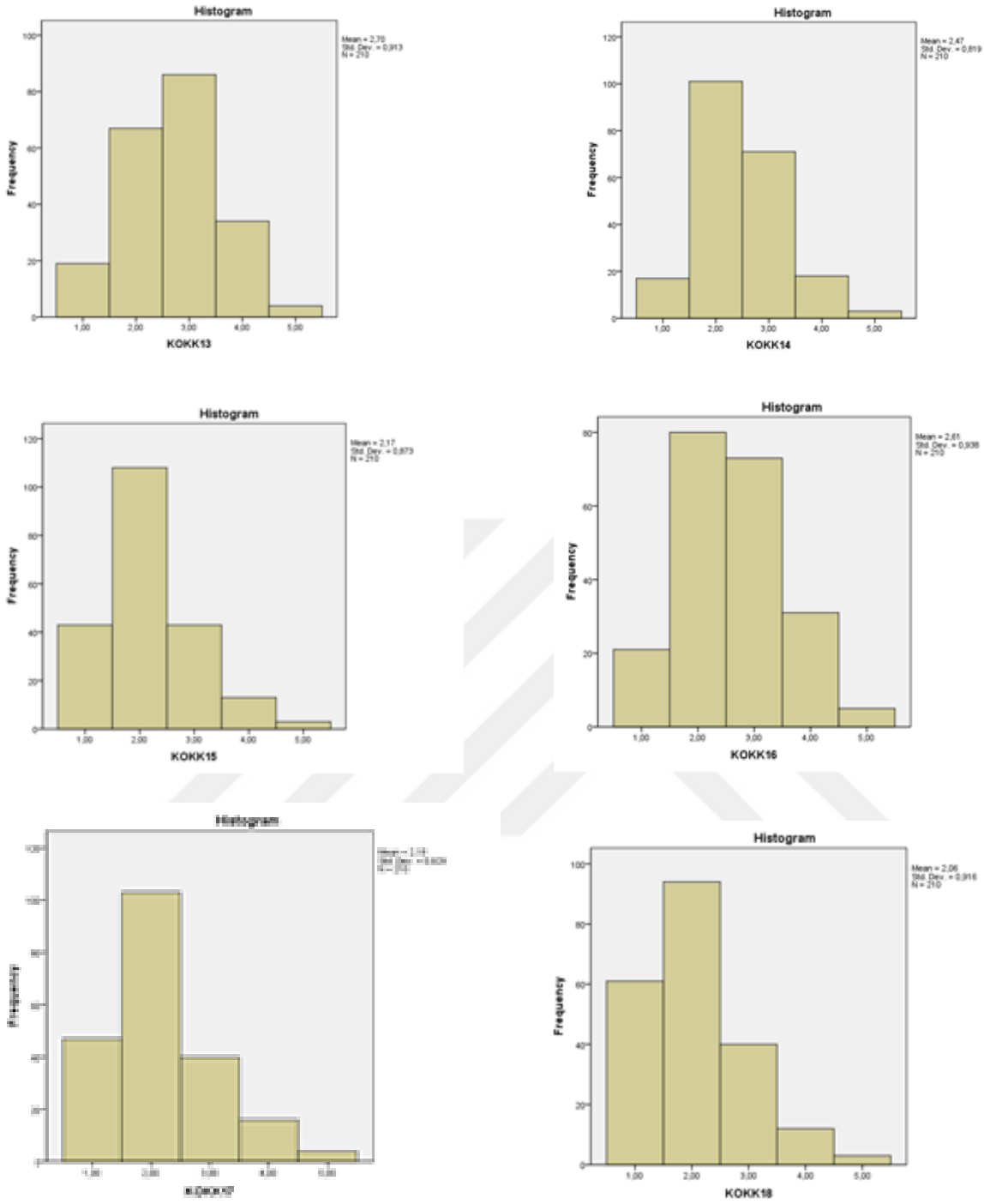

Kontrol Odağı Ölçeğinin- Genel İç Kontrol İnancı (Kişisel Kontrol) Faktörü İçin Q-Q ve Eğilimden Arındırılmış Q-Q Grafikleri

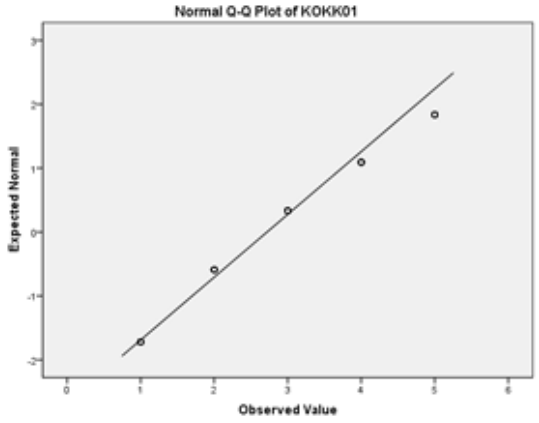
Normal Q-Q Plot of KOKK01
Expected Normal
Observed Value

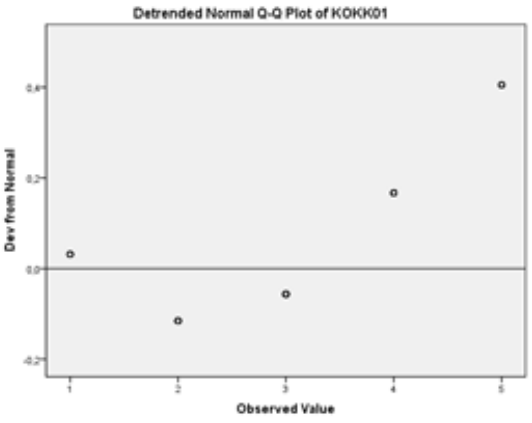
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK01
Dev from Normal
Observed Value

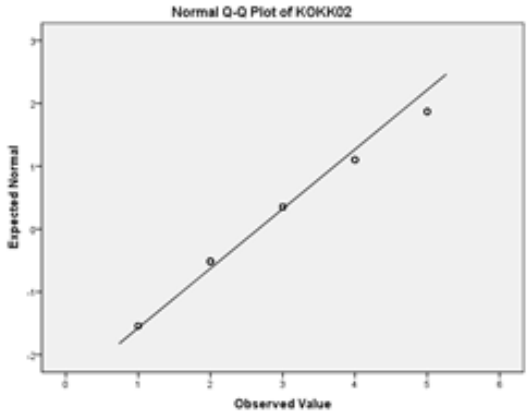
Normal Q-Q Plot of KOKK02
Expected Normal
Observed Value

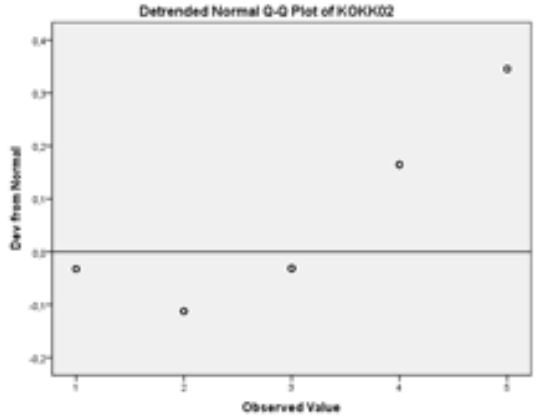
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK02
Dev from Normal
Observed Value

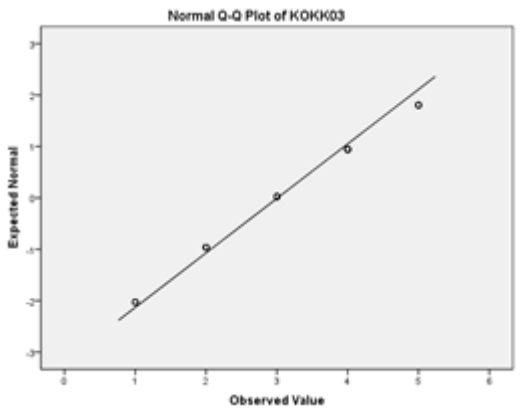
Normal Q-Q Plot of KOKK03
Expected Normal
Observed Value

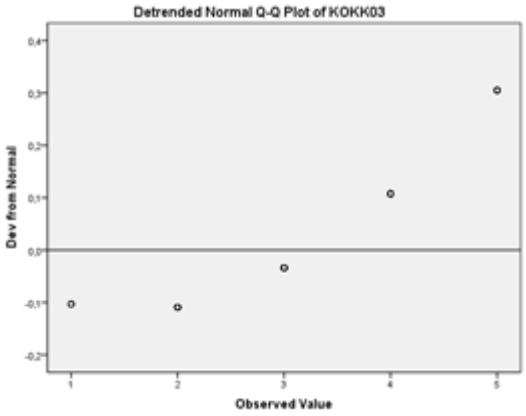
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK03
Dev from Normal
Observed Value

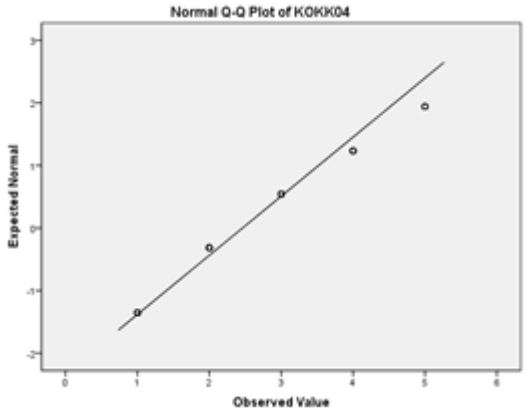
Normal Q-Q Plot of KOKK04
Expected Normal
Observed Value

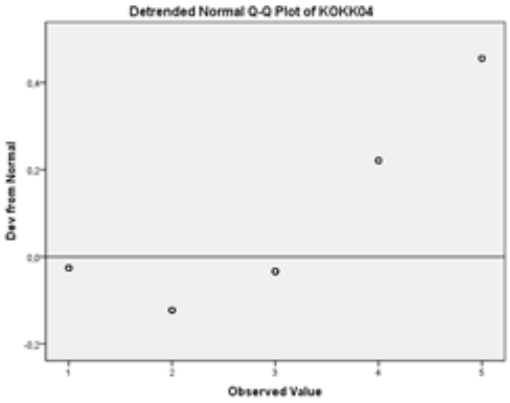
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK04
Dev from Normal
Observed Value

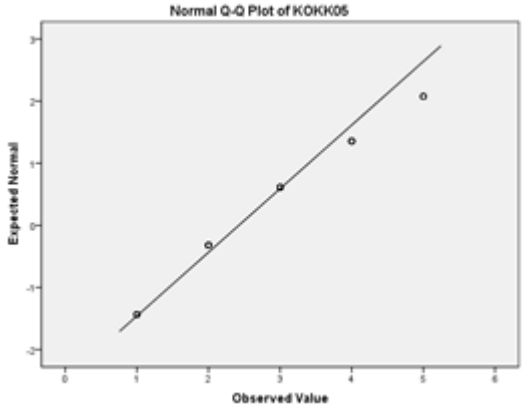
Normal Q-Q Plot of KOKK05
Expected Normal
Observed Value

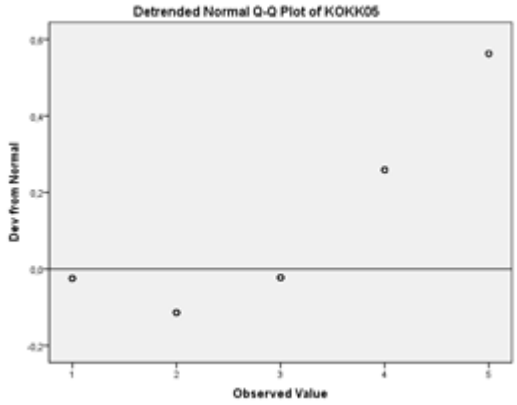
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK05
Dev from Normal
Observed Value

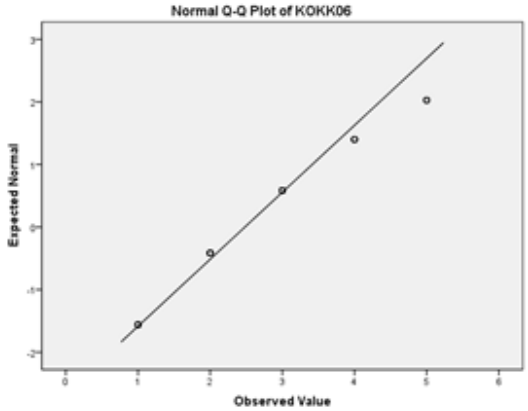
Normal Q-Q Plot of KOKK06
Expected Normal
Observed Value

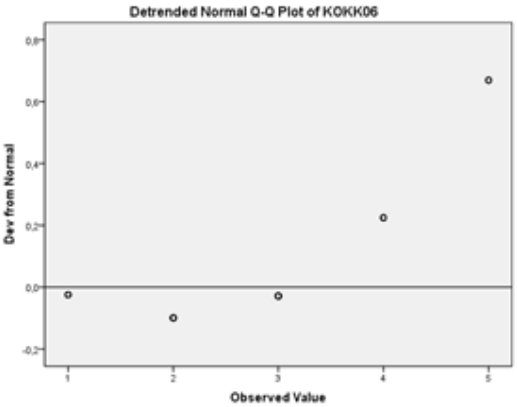
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK06
Dev from Normal
Observed Value

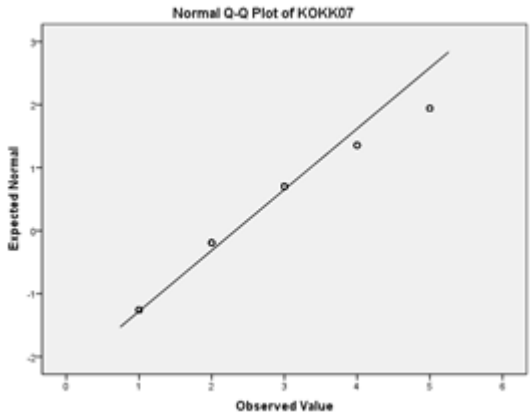
Normal Q-Q Plot of KOKK07
Expected Normal
Observed Value

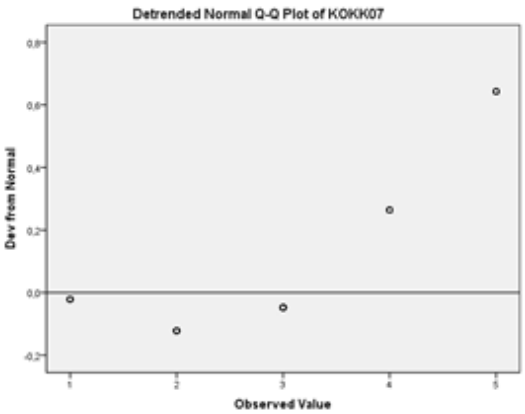
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK07
Dev from Normal
Observed Value

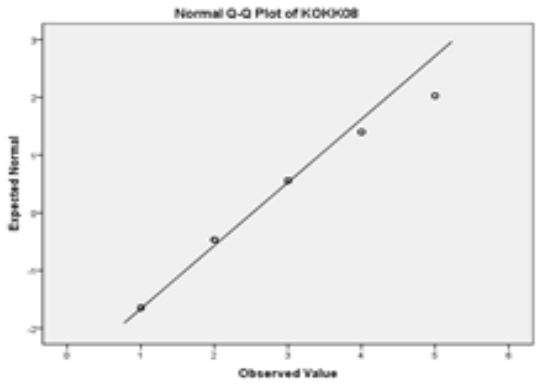
Normal Q-Q Plot of KOKK08
Expected Normal
Observed Value

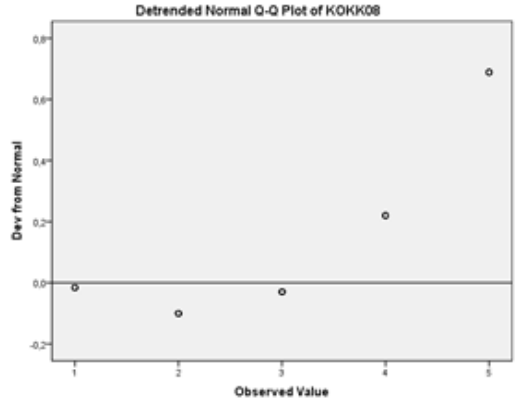
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK08
Dev from Normal
Observed Value

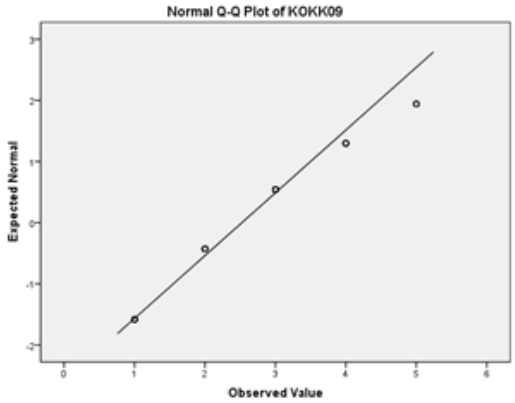
Normal Q-Q Plot of KOKK09
Expected Normal
Observed Value

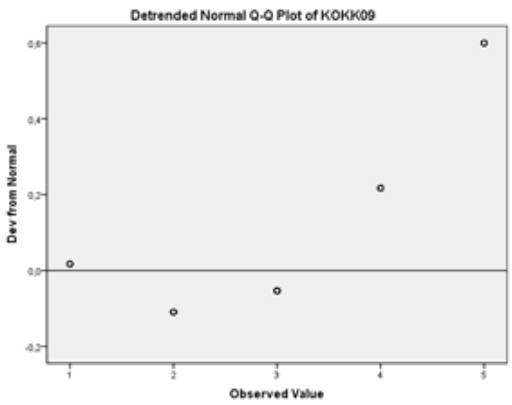
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK09
Dev from Normal
Observed Value

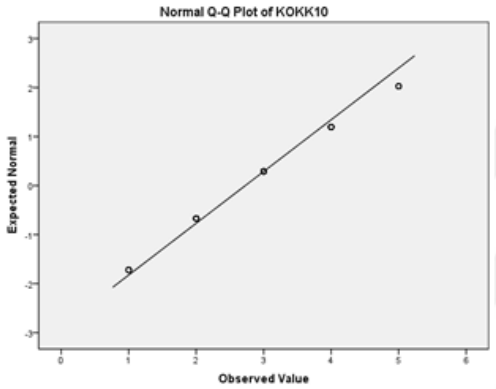
Normal Q-Q Plot of KOKK10
Expected Normal
Observed Value

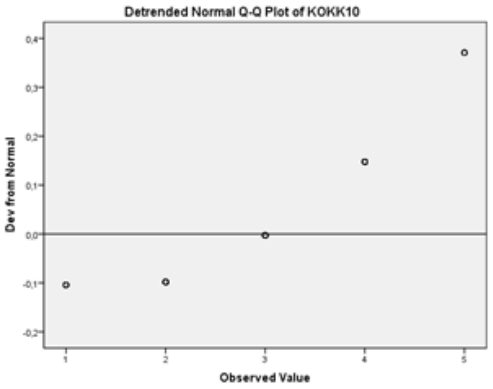
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK10
Dev from Normal
Observed Value

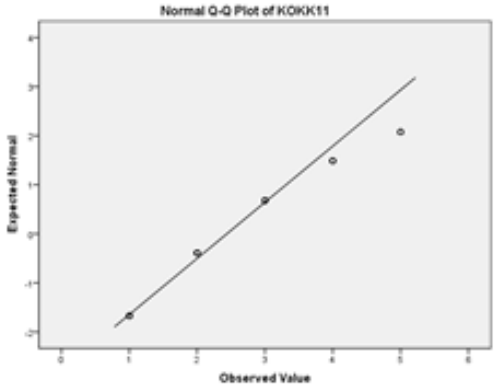
Normal Q-Q Plot of KOKK11
Expected Normal
Observed Value

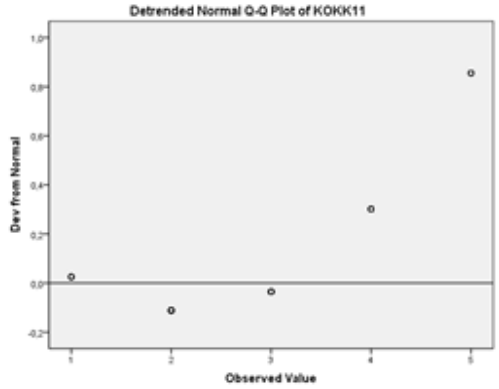
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK11
Dev from Normal
Observed Value

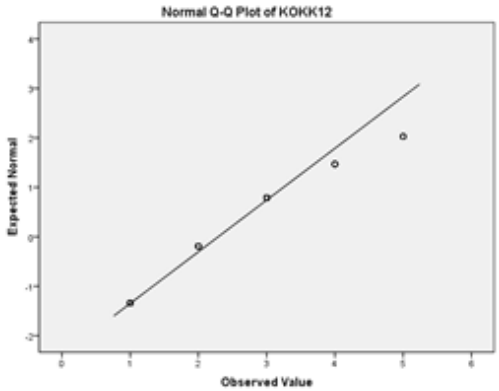
Normal Q-Q Plot of KOKK12
Expected Normal
Observed Value

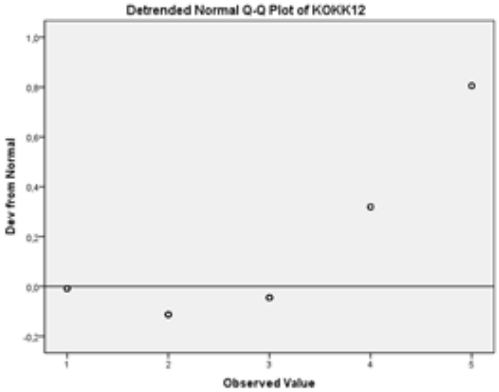
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK12
Dev from Normal
Observed Value

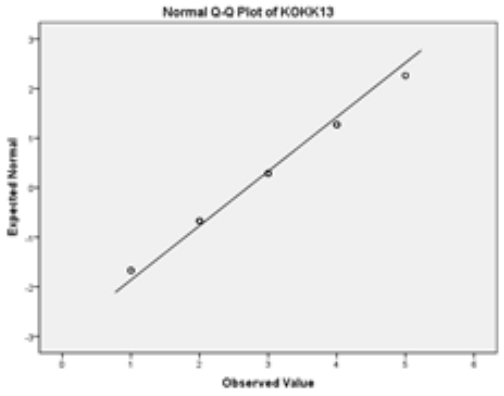
Normal Q-Q Plot of KOKK13
Expected Normal
Observed Value

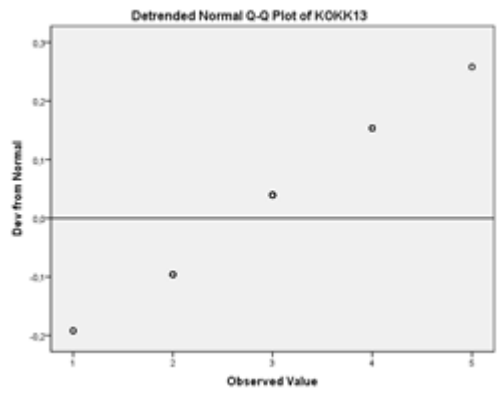
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK13
Dev from Normal
Observed Value

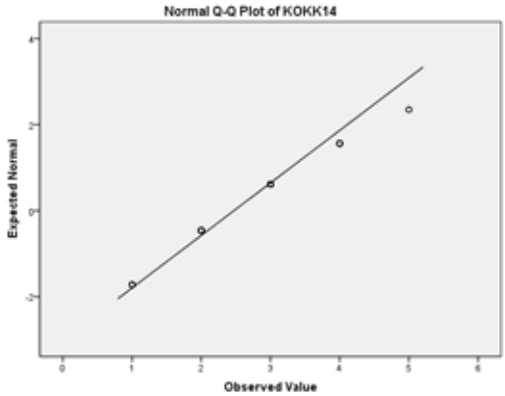
Normal Q-Q Plot of KOKK14
Expected Normal
Observed Value

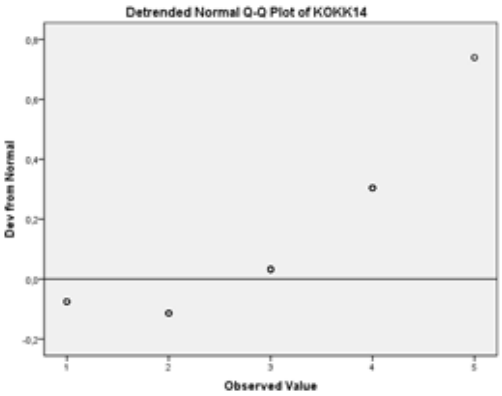
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK14
Dev from Normal
Observed Value

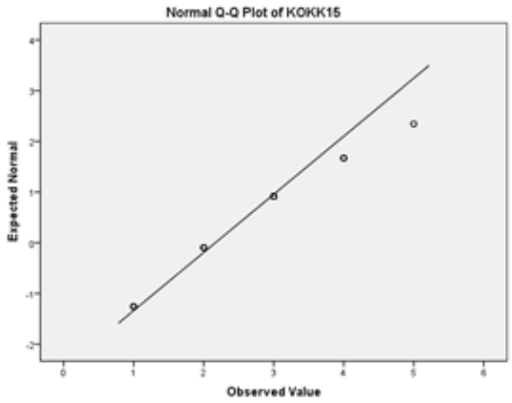
Normal Q-Q Plot of KOKK15
Expected Normal
Observed Value

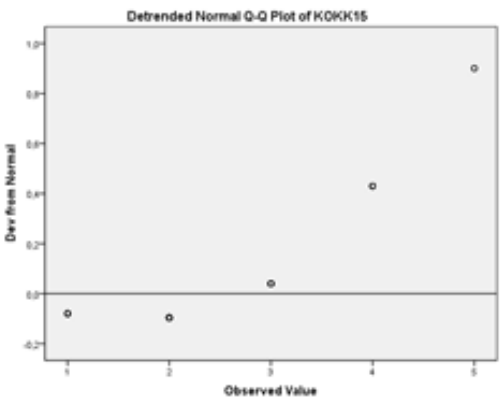
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK15
Dev from Normal
Observed Value

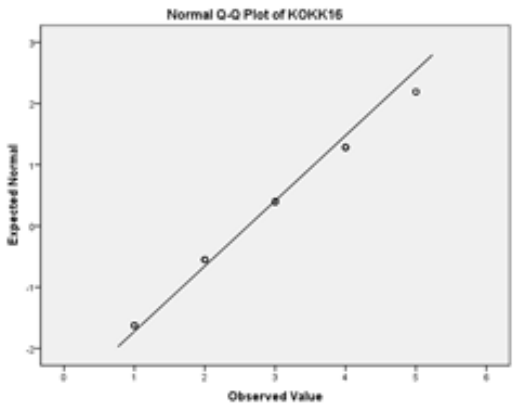
Normal Q-Q Plot of KOKK16
Expected Normal
Observed Value

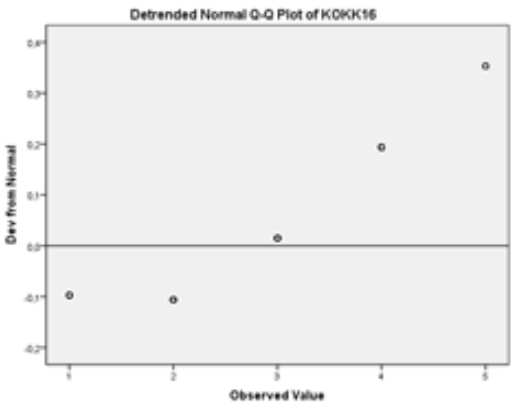
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK16
Dev from Normal
Observed Value

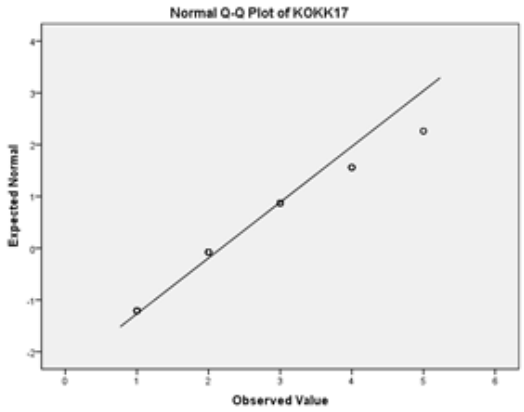
Normal Q-Q Plot of KOKK17
Expected Normal
Observed Value

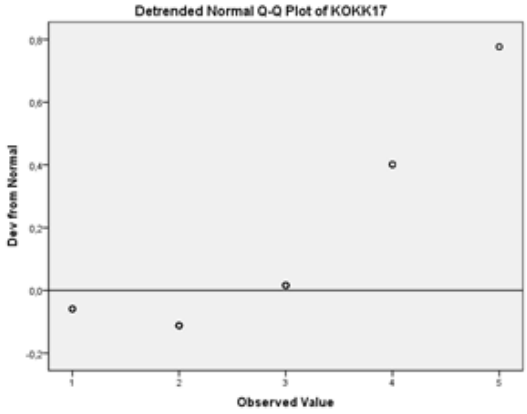
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK17
Dev from Normal
Observed Value

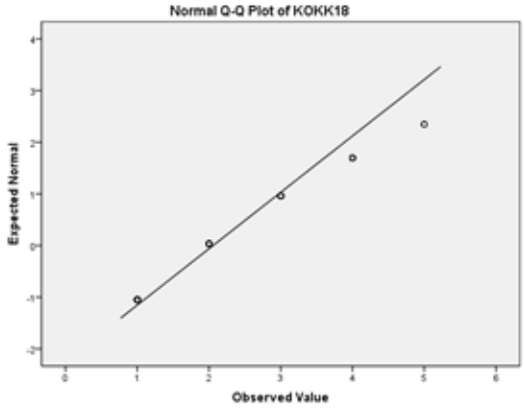
Normal Q-Q Plot of KOKK18
Expected Normal
Observed Value

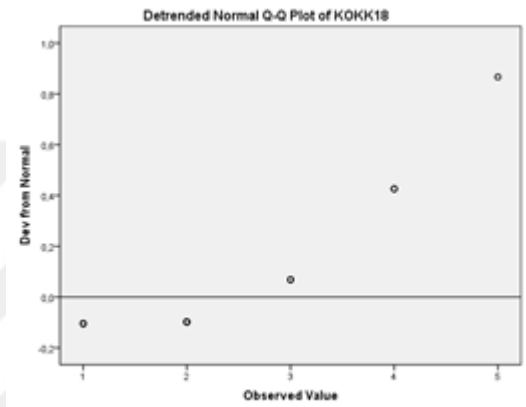
Detrended Normal Q-Q Plot of KOKK18
Dev from Normal
Observed Value

EK 2

ANKETTE YER ALAN ÖLÇEKLER

Sosyal Girişimcilik Ölçeği Maddeleri

1. Toplumda, dezavantajlı durumdaki insanları düşündüğümde, kendimi onların yerine koymaya çalışırım.
2. Toplumda, dezavantajlı koşullarda yaşayan insanların ne hissettiğini umursamam.
3. Toplumda, dezavantajlı durumdaki insanları görmek, beni duygusal olarak etkiler.
4. Toplumda, kenara itilmiş/dışlanmış insanlara merhamet duyarım.
5. Benden daha az şanslı insanlara merhamet duymakta zorlanırım.
6. Bizden daha az şanslı insanlara yardım etmek etik bir sorumluluktur.
7. Toplumda, dezavantajlı durumdaki insanlara yardım etmek ahlaki bir yükümlülüktür.
8. Sosyal adalet, bizden daha az şanslı insanlara yardım etmenizi gerektirir.
9. Dezavantajlı durumdaki insanlara yardım etme gerekliliği, toplumsal ilkelerdendir.
10. Toplumsal problemleri çözmek, hepimizin katkıda bulunabileceği bir şeydir.
11. Kafama koyarsam, toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunabileceğime inanıyorum.
12. Toplumun karşılaştığı problemleri çözmeye yardım edecek bir yol bulabilirim.
13. Önemli bir toplumsal değişime yol açabileceğime inanıyorum.
14. Toplumsal sorunları çözmek isteyen bi örgüt/kurum için yatırımcıları/destekçileri çekmek mümkündür.
15. Toplumda, kenara itilmiş/dışlanmış insanlara yardım etmek için bir örgüt (dernek, vakıf vb.) kurmak isteseydim insanlar bana destek olurdu.
16. Eğer önemli bir toplumsal sorunu çözmeyi planlasaydım, insanlar beni desteklerdi.
17. Sosyal bir girişim (dernek, vakıf vb.) kursaydım çok fazla destekleneceğimi düşünmüyorum.

Özgecilik Ölçeği Maddeleri

1. Bir yabancıya yol tarif ederim.
2. Bir yabancını parasını bozarım.
3. Bir hayır işi için para yardımında bulunurum.
4. Bir yabancıya aracını kardan v.b çıkarması için yardım ederim.
5. Bir hayır işi için eşya ya da giysi bağışlarım.
6. İhtiyacı olan ya da benden para isteyen bir yabancıya para veririm.
7. Bir yabancıya eşyalarını taşımasında yardım ederim (ör. Kitap, koli, poşet vb.)
8. Bir hayır işi için gönüllü olarak çalışırım.

9. Kan bağışlarım.
10. Bir yabancı için asansörün kapısını açık tutarak bekletirim.
11. Bir sırada başkasının önüme geçmesine izin veririm (ör. Fotokopi makinesi, market vb.)
12. Bir bankada veya markette satış sorumlusu benden daha az ücret aldığında onu uyarırım.
13. İyi tanımadığım bir komşuma benim için değeri olan bir şey ödünç veririm (ör. Tabak, araç gereç vb.)
14. Ondan iyi olduğum konularda çok da yakın olmadığım bir arkadaşıma ödevini yapmasına yardım ederim/ederdim.
15. Benden istemese bile komşumun evcil hayvanına ya da çocuğuna karşılık beklemeden bakarım.
16. Yaşlı ya da engelli bir yabancıya caddeyi karşıdan karşıya geçirmem için yardım teklif ederim.
17. Otobüs ya da metroda ayakta duran bir yabancıya yerimi vermeyi teklif ederim.
18. Bir tanıdığa evini taşımasında yardım ederim.
19. Bir yabancıya arabamla bir yere götürürüm.
20. Hayır işi için satılan (kat vb.) ürünleri iyi bir neden amacına yönelik olduğu düşüncesi ile satın alırım.

Kontrol Odağı Ölçeği Maddeleri

1. İnsanın yaşamındaki mutsuzlukların çoğu, biraz da şanssızlığına bağlıdır.
2. İnsan ne yaparsa yapsın üşütüp hasta olmanın önüne geçemez.
3. Bir şeyin olacağı varsa eninde sonunda mutlaka olur.
4. İnsan ne kadar çabalarsa çabalasın, ne yazık ki değeri genellikle anlaşılmaz.
5. İnsanlar savaşları önlemek için ne kadar çaba gösterirlerse göstersinler, savaşlar daima olacaktır.
6. Bazı insanlar doğuştan şanslıdır.
7. İnsan ilerlemek için güç sahibi kişilerin gönlünü hoş tutmak zorundadır.
8. İnsan ne yaparsa yapsın, hiç bir şey istediği gibi sonuçlanmaz.
9. Birçok insan, rastlantıların yaşamlarını ne derece etkilediğinin farkında değildir.
10. Bir insanın halen ciddi bir hastalığa yakalanmamış olması sadece bir şans meselesidir.
11. Dört yapraklı yonca bulmak insana şans getirir.
12. İnsanın burcu hangi hastalıklara daha yatkın olacağını belirler.

13. Bir sonucu elde etmede insanın neleri bildiği değil, kimleri tanıdığı önemlidir.
14. İnsanın bir günü iyi başladıysa iyi; kötü başladıysa da kötü gider.
15. Başarılı olmak çok çalışmaya bağlıdır; şansın bunda payı ya hiç yoktur ya da çok azdır.
16. Aslında şans diye bir şey yoktur.
17. Hastalıklar çoğunlukla insanların dikkatsizliklerinden kaynaklanır.
18. Talihsizlik olarak nitelenen durumların çoğu, yetenek eksikliğinin, ihmalin, tembelliğin ve benzeri nedenlerin sonucudur.
19. İnsan, yaşamında olabilecek şeyleri kendi kontrolü altında tutabilir.
20. Çoğu durumda yazı-tura atarak da isabetli kararlar verilebilir.
21. İnsanın ne yapacağı konusunda kararlı olması, kadere güvenmesinden daima iyidir.
22. İnsan fazla bir çaba harcamasa da, karşılaştığı sorunlar kendiliğinden çözülür.
23. Çok uzun vadeli planlar yapmak her zaman akıllıca olmayabilir, çünkü birçok şey zaten iyi ya da kötü şansa bağlıdır.
24. Birçok hastalık insanı yakalar ve bunu önlemek mümkün değildir.
25. İnsan ne yaparsa yapsın, olabilecek kötü şeylerin önüne geçemez.
26. İnsanın istediğini elde etmesinin talihle bir ilgisi yoktur.
27. İnsan kendisini ilgilendiren birçok konuda kendi başına doğru kararlar alabilir.
28. Bir insanın başına gelenler, temelde kendi yaptıklarının sonucudur.
29. Halk, yeterli çabayı gösterse siyasal yolsuzlukları ortadan kaldırabilir.
30. Şans ya da talih hayatta önemli bir rol oynamaz.
31. Sağlıklı olup olmamayı belirleyen esas şey insanların kendi yaptıkları ve alışkanlıklarıdır.
32. İnsan kendi yaşamına temelde kendisi yön verir.
33. İnsanların talihsizlikleri yaptıkları hataların sonucudur.
34. İnsanlarla yakın ilişkiler kurmak, tesadüflere değil, çaba göstermeye bağlıdır.
35. İnsanın hastalanacağı varsa hastalanır; bunu önlemek mümkün değildir.
36. İnsan bugün yaptıklarıyla gelecekte olabilecekleri değiştirebilir.
37. Kazalar, doğrudan doğruya hataların sonucudur.
38. Bu dünya güç sahibi bir kaç kişi tarafından yönetilmektedir ve sade vatandaşın bu konuda yapabileceği fazla bir şey yoktur.

39. İnsanın dini inancının olması, hayatta karşılaşacağı birçok zorluğu daha kolay aşmasına yardım eder.
40. Bir insan istediği kadar akıllı olsun, bir işe başladığında şansı yaver gitmezse başarılı olamaz.
41. İnsan kendine iyi baktığı sürece hastalıklardan kaçınabilir.
42. Kaderin insan yaşamı üzerinde çok büyük bir rolü vardır.
43. Kararlılık bir insanın istediği sonuçları almasında en önemli etkendir.
44. İnsanlara doğru şeyi yaptırmak bir yetenek işidir; şansın bunda payı ya hiç yoktur ya da çok azdır.
45. İnsan kendi kilosunu, yiyeceklerini ayarlayarak kontrolü altında tutabilir.
46. İnsanın yaşamının alacağı yönü, çevresindeki güç sahibi kişiler belirler.
47. Büyük ideallere ancak çalışıp çabalayarak ulaşılabilir.